

presumpt. 134. Barbol. in *l. maritum*, num. 41. ff. *sol. matr.* Parlador. *lib. 2. rer. quotid. cap. fin. §. 12. limit. 6.* & omittis plerumque interpretamentis illud admittimus, ut distinguas aliquando per nouationem ipso iure liberationem contingere, velut cum nouatio est voluntaria, aliquando vero solum ope exceptionis, si nouatio fuerit necessaria per iudicium & sententiam, de qua in *l. aliam* 29. ff. *de nouat.* de qua videndi Cuiac. in ea, Fab. *lib. 3. coniect. c. 1. & lib. 7. cap. 16.* Donel. *lib. 16. com. c. 20.* vbi consule, quos refert Illigerus, & D. Pic. in §. *præterea*, n. 30. *Inst. quib. modis toll. oblig.* Igitur ad hanc differentiam referenda sunt verba *d. l. vbi cumque*, & ita eam accipit Cuman. *ibi*, vnde eo quod in *d. l. illud*, §. 1. rescissa à Prætoris acceptilatione, quæ per metum facta, debitor teneatur restituere obligationem eisdem fideiussoribus, vel aliis æquè idoneis datis, non potest desumi argumentum, ut nolente creditore fideiussor liberetur alio idoneo oblato, quia in eo textu, etsi coactus creditor, tamen voluit, & semel liberatus fideiussor, qui metum non intulit, non potest inuitus obligationi subijci, & ideo aliorum subrogatione succurritur creditori metum passo.

18 Denique nec aliud contra persuadere valebit sententia text. in *d. l. qui autem*, §. *sed & si quis*, de *const. pecun.* his verbis, *velut aliam personam non minus idoneam designentem præster*; nam ille text. loquitur cum quis promittit certam personam fideiussuram pro se; nam hoc casu si noluerit ille, qui ad fideiussionem designatus, obligari, is qui promittit, obligatus manet, ut alium æquè idoneum fideiussorem præster, & cum loquatur in fideiussore nondum obligato, sed promisso, incongruè, ut notat Pinell. *vbi supra*, n. 23. in hunc casum adducitur, quinimò, ut ille rectè animaduertit, cum distinguat Vlpian. in *eo text.* cum nolit fideiussor promissus obligari, vel si decesserit, & solum secundo casu promissorem alium idoneum fideiussorem dare promittat, videtur in priori casu quando promissus fideiussor noluit fideiubere, non admitti alterius idonei subrogationem; & ideo quod ad rem nostram pertinet, nulla videtur textus eius difficultas.

19 In eo autem grauissima est, quasi si facti alieni promisso inutilis censetur, *l. inter stipulantem* 83. ff. *de verbor. oblig.* possit in eo textu sustineri quem promittere certam personam fideiussuram pro se, maximè cum ex eo quod vnusquisque de se promittere oportet, non obligatur qui constituerit alium pro se soluturum, non se pro alio, *l. eum qui*, §. *sed si quis* 4. ff. *de constit. pecun.* & in specie fideiussoris promissio facti alieni improbat, *l. sicut reus* 65. ff. *de fideiussor.*

20 Sed ut breuiter nos ab hac decisione expediamus, omittis sententia Accursij in §. *si quis alium*, de *inutil.* vbi Pich. refert emendationem *d. §. 4.* dicendum eam promissionem certam personam fideiussuram, etsi continere videatur factum alienum, re tamen, & inspecta mente contrahentium eam interpretationem accipiendam, non quod promittat alium pro se fideiussurum, sed illam se personam daturum, quæ pro se fideiubeat, & sic factum proprium continet stipulatio, & suadet hic sensus ex versic. qui præcedit *d. §. sed & si quis*, vbi I. C. proponit quæstionem, si quis constituerit se pignus daturum, vnde quod de fideiussore statim adiectum, similiter interpretandum, ut exempla vadimonij, pignorum, & fideiussorum proponerentur, ea repetitionis clausula, *sed & si quis*, & congruit hanc interpretationem sumi ut in ædilitiis stipulatio, quæ vbi in futurum concipiuntur, verbis inspectis factum alienum, & quod impossibile continere videantur, *l. si itaque quis*, ff. *de euct. l. 3. C. de ædilit. action.* tamen sumitur conueniens interpretatio, ut id promissum intelligatur quod stipulantis intersit. Ferrer. in *l. stipulatio ista* 38. n. 6. *de verbor. oblig.* & in *l. 4. §. Cato*, n. 20. *eod. tit.* Donel. in *d. l. inter stipulantem*, n. 5. & 6. & *lib. 12. com. cap. 19.* quod secus est in *d. l. eum qui* §. 4. nam verba ea, *alium soluturum*, omnino factum denotant alienum, & stipulatio non valet.

Vnde cum nec iuribus prædictis colligi possit, creditorem inuitum cogendum pignus æquè idoneum, aut fideiussorem admittere, nihil præstant, ut ex eis argumentum desumi oporteat ad monetæ arosæ subrogationem loco alterius argentæ, vel aureæ; quod multò minus ferendum, cum non sit æquè idonea ænea pecunia cum aurea, vel argentea collata, nec denique quod lædatur ius publicum ex pacto restrictionis monetæ quidquam facit, quia rectè satisfacit Fab. *de num. sol. cap. 7. vers. nil ad rem pertinet.*

DISPUTATIO XXIII.

Difficultas inueniendi monetam certæ speciei, an excuset debitorem ab eius præstatione.

- 1 Clausula, *rebus sic stantibus*, in omnibus contractibus intelligitur.
- 2 Sterilitas insolita annonæ excusat debitum frumenti ab eo præstando, si sufficiat iustum pretium. Impossibile de iure, idem quod de facto, *ibid.* Monetam quæ non inueniatur, aut cum magna difficultate, non compellitur debitor soluere, *ibid.*
- 3 Pecunia periculum spectat ad dominum. Senatus decisio *ibi*, & num. 4.
- 5 Ant. Faber expenditur. Difficultas non liberat debitorem, *ibid.*
- 6 Guttierius expenditur.
- 7 *l. nemo potest*, de *leg. 1.* expend.
- 8.9 Decisio alia Senatus, ut redditus census in moneta argentea soluerentur.
- 10 Remittens ius suum ut aliquid fiat, contractum de ut des, videtur celebrare.
- 11 Conditio specificè adimplenda. Fictio non procedit in præiudicium tertij, *ibid.*
- 12 *l. quoties*, de *reb. dub.* adducitur.
- 13 Contractus claudicare non debent.
- 14 Iuri pro se inducto licet renunciare. *l. Neratius* 20. de *relig. & sumpt. fun.* *ibid.*
- 15 Pragmatica cambij decem pro centum explicatur.

Q V Æ S T I O.

Moneta argentea rariori effecta ex nimia arosæ cussione, an qui argenteam deberet, ex difficultate inueniendi, nisi cum excessiuo cambio, liberetur à certa specie numerorum præstanda, & in quacunque currenti soluere possit.

IN qua disceptatione in obligatione, quæ ex conuentione processit tempore dictæ Pragmaticæ anni 1625. expedita res fuit, ut cambium decem pro centum, & monetam arosam solui sufficeret, in aliis autem casibus ex iuris dispositione, cui decisionem relinquunt alia Pragmatica anni 1628. pro debitore ne compellatur præcisè in auri, vel argenti numis facere solutionem, cum rarior hæc pecunia facta est, videtur iuuare in omnibus quantumcunque strictis & iuratis, semper intelligi clausulam, *rebus sic stantibus*, & in eodem statu manentibus, vltra in præcedenti disputatione adducta ex *l. vlt. in princ. ad municip. cap. 2. de renunc. cap. venerabilem*, in *fin. de elect.* ex Bald. Decio, Tiraq. Natta, & aliis in terminis mutationis monetæ tradit Gratianus 5. tom. *discept. forens. cap. 884. num. 9. & 10.* & vltra eum Gail. *lib. 2. obseru. cap. 33. num. 6. & 7.* Mynsing. *cent. 4. obseruat.*

*Seruat. 1. n. 3. & 4. & ex Afflicto & pluribus Rotæ deci-
sionibus, arg. cap. cum Canonicis, ibi, vel si non in usu,
extra de censibus, comprobatur & sequitur Ludouicus
Cencius de censibus, 2. part. cap. 2. q. 4. art. 4. n. 11. & 12.
& ex Imola, Ripa, & aliis similiter comprobatur Becius
lib. 1. cons. 82. n. 12. in specie eius, qui emit frumentum,
habita fide de pretio, quo valeret mensis Maij, vt non
teneretur ad summam immoderatam, si insolita sterilitas
annonæ eueniret, & etiam qui frumentum mutuo acce-
pisset, & non inueniretur, nisi in pretio excessiuo, non
teneri nec in frumento reddere, nec in maiori pretio
quàm à Pragmatica taxæ panis limitato, notarunt Mexia
in taxa panis, conclus. 7. num. 13. Gironda de priuil. q. 33.
num. 202. Carrocus decis. 35. num. 1. Ceuallos commu-
nium q. 899. n. 97. arg. l. si domus, §. qui confitetur, de
leg. 1. l. non dubium, in fin. de leg. 3. & pro interpreta-
tione l. fundi Trebatiani, de usufr. leg. in gratiam admi-
nistratum annonæ frumentariæ notat Escobar. de ra-
tiociniis, cap. 17. num. 5.*

2 Sed etiam facit; nam cum experientia compertum,
difficiliter, & nisi cum ingenti cambio sexaginta & ultra
pro centum argenteos numos pro ærosis non inueniri,
videtur obligationem, quæ eos solui conuentione com-
prehendit, nimia difficultate ad quandam impossibilitatis
rationem deuenire, l. 4. §. non est statuliber, Digestis
de statulib. ibi, vel si tam difficilem, imò penè impossibilem
conditionem adiecerit: quod quidem non solum factum,
sed iure difficile existimatur, quia & l. 6. tit. 18. lib. 6.
recop. & noua Pragmatica anni 1628. cambium de vna
moneta, scilicet ærofa, ad argenteam prohibetur, & cum
nisi oblato cambio, nullo modo inueniatur, & offerri
iure sit prohibitum, videtur non solum magna facti
difficultate, verum etiam impossibile esse de iure regu-
lariter argenteam monetam inuenire; nam quod iure
prohibetur, impossibile reputatur, vt ex l. nepos Proculo,
de verb. sign. cap. fin. de cond. inst. l. filius 15. Digest. eod. ibi;
nam quæ facta ledunt pietatem, existimationem, & quæ
contra bonos mores sunt, nec nos posse facere credendum est.
D. Pichard. in §. impossibilis, n. 5. & ex Cuiac. Donell.
Costa, & Sarmient. n. 7. & num. 25. ex pluribus tradit
Thomas Sanchez de matrim. lib. 5. disp. 4. num. 7. & ideo
quoties moneta, quæ in pactum deducta, non inuenitur,
vel cum difficultate habetur, posse in alia quacumque
proba æstimatione legali fieri solutionem, tradiderunt
ultra prædictos Brunus de monetis, conclus. ult. in 2. præ-
missis. Bolognet. cons. 11. n. 36. Hieron. Gabriel cons. 165.
Caualean. 2. p. decis. 16. c. 45. iis verbis, si tamen vel du-
carus, vel scutus largus, aut moneta non reperiretur, aut
magna cum difficultate, tunc debitor posset soluere de mo-
neta vsuali & currenti ad rationem & valorem moneta
antiqua, & cum aliquid quod deberetur, non potest ha-
beri, sufficit soluere æstimationem, l. filiusfamilias 114.
§. si quid alicui §. ff. de leg. 1. Guzman. de euid. q. 22. n. 14.

3 Verumtamen nostri Senatus decisionibus contrà
decretum, vt in moneta argentea, quæ vel numerata,
aut conuenta fuit, solutio fieri oporteat, aliàs enim
omne conuentionum ius frigeret, & creditoribus
sedulitas in contrahendo illusoria redderetur, si ex
qualibet difficultate conuentionis obseruantia euertenda,
idè semper pactiois ius sequi oportere dicen-
dum est, licèt cum aliqua difficultate, id est cambio,
pecunia argentea inueniatur, & vt verè notauimus,
aurea, vel argentea moneta nihil immutata est, sed
eamdem, quam cum data fuit, æstimationem continet;
tamen declinatione monetæ ærosæ, & eius abundan-
tia, & argenteæ rarior vsus, eius creuit æstimatio, non
quod verè creuerit, sed quod æris pecunia, quæ valo-
re suppressa, non potest eadem quantitate, vt antea, æsti-
mare pecuniam argenteam, sed longè maiori opus est,
& cum periculum deteriorationis pecuniæ ad illum
pertineat qui eius dominium habet, l. creditor 103. Dig.
de solut. cum ibi notatis, non solum dando argenteam

pecuniam creditor à se periculum arceret; quod susti-
nere deberet, verum longè maius suscipere, si postea, vt
euenit, vellet debitor soluere in ærofa iam deteriori, &
sua proportione longè dispati, vt possit valore decreto
argenteam pecuniam adæquare.

Sed & debitor, qui & argenteæ monetæ periculum
in se suscepit, iam recipiendo, & ærosæ, cuius dominus
erat, iacturam sentite tenetur, & deteriorationem, vltro
hæc duo vitaret, si pro aureis, vel argenteis numis de-
bitis posset æreos soluere, cum debitori non decreuerit
æneæ pecuniæ valor, cum pro aurea, vel argentea sol-
ueret, & ita ad creditorem periculum & damnum trans-
ferret, ipseque debitor argenteorum vtilitatem cum re-
ceperit, vel expendit, lucratus fuit. Igitur ex eis omni-
bus quæ supra notauimus disp. 2. num. 7. pro conuen-
tionis obseruantia, quæ ad certam pecuniæ speciem re-
stringit solutionem, etiam cum aliqua adfuerit difficul-
tas, adhuc obseruandam esse dicendum; & ita Senatus
pluries decreuit, quia non ita adèò difficiliter inueni-
rentur argentei numi, aut eorum rarior vsus, quin cam-
bio dato, statim quisque non haberet.

Nec obstat quod supra obiectum de clausula, rebus
sic stantibus, vt inde monetæ mutatione non teneatur
conuentos numos soluere, quia vt rectè respondet Anto-
Fab. de num. solut. cap. 11. aduersus incertum & impium
authorem, iis verbis, quod enim ille ait, conuentioni inesse
tacitam conditionem, rebus sic stantibus, ridiculum est, cum
ex contrario idè inesse non possit, quod conuentionis huius-
modi in eum demum casum inutilis sit, quo monetarum
æstimatio mutetur. Denique videntur hoc casu aurei vel
non esse venditi, vel esse ea lege, vt pro eodem pretio retro-
uendantur, idè quod totidem prorsus restitui oportet, &
tunc difficultas monetæ posset excusate ab eius solutio-
ne, quæ obligatione conuenta, si nullo modo inuenire-
tur, aut creditor sortem numerasset in specie rara, man-
que frequenti, putà in antiquis aureis talis formæ, quæ
iam non extat, ita vt valdè difficile esset debitori tot si-
miles species simul congregare; tunc enim sufficeret in
alia proba & frequenti specie & moneta antea sortem
restituere, ad quem casum, & similem referendū est quod
supra ex interpretibus relatis notauimus, non verò vt
inde colligi possit æream monetam subrogandam pro
aurea vel argentea conuenta, quia & tota species eius
pecuniæ subducenda non est, & absolum videtur in
Hispania, cuius littoribus penè totius orbis argentum
inuehitur, & cuius aureos & argenteos numos appetunt
exteri, adèò difficile censeri pecuniam argenteam con-
sequi, vt idèò ænea subrogaretur, cum difficultas nun-
quam liberet debitorem, l. continuus, §. illud, de verb.
oblig. l. si quis stipulatus, de solut. l. promissor, §. fin. de
const. pecun. l. 1. C. de fabricensib. lib. 11. Dueñas reg. 159.

Nec quod de frumento, eius sterilitate, aut pretio
excessiuo, quod ex pluribus supra animaduertimus,
quidquam mouebit; nam eam opinionem Mexiæ & alio-
rum nominatim improbat Gattierrez lib. 4. pract. q. 51.
per totam, & quod de difficultate, aut potius iuris impos-
sibilitate; nam legibus cambium prohibetur, & absque
eo, qui non habet pecuniam argenteam, non conqui-
ret; minus enim id contrà facit, quia ultra cambium
pecuniæ aliis multis modis argentea pecunia acqui-
ri potest aliquibus speciebus venditis, vt pretium eius
monetæ solueretur, & ita absque eo, quod aduersus
leges cambium offerat, poterit conuentam, vel rece-
ptam argenti pecuniam reddere; sed etiam hæc lex
quæ cambium ærosæ monetæ ad argenteam sustulit,
nunquam recepta; nam licèt minaci edicto prohibere-
tur, adhuc cum verè, licèt diminuta ænea pecunia, nun-
quam potuerit æquare argenteam, semper cambia de
vna ad aliam commerciis admissa, & quasi permissa à
Magistratibus fuerunt, cum palàm viderint offerri, nec
pœnas inflixerint: tum etiam decreto Regis & supremi
Senatus nullum fuit vrbium Prætoribus, vt cambium

decem pro centum, quod Pragmatica anni 1625. taxatum fuit, permitteretur.

7 Ex quibus aliam nostri Senatus decisionem adiungere libet, quidam censum viginti & sex mille aureorum aduersus aliquem constitutum habebat, ea pactione vt redditus & fors principalis in moneta aurea, vel argentea solueretur, postea ex eo quod lis exorta circa hypothecarum vadimonium creditor conuenit cum debitore, vt ei remitteret sex mille crediti sui, ea vero conuentione vt fors & redditus eius quod supererat in aureis, vel argenteis numis solueretur, aliter enim infecta fieret remissio; postea cum nollet creditor debitum recipere, nisi in pecunia aurea, vel argentea conuenta, debitor intendit compellendum recipere in aerea cum cambio decem pro centum, quod d. Pragmatica anni 1625. taxauit obligationibus, in quibus ex conuentione certa species pecuniae, id est aurea, vel argentea deberetur, & cum hoc casu conuentione deberetur ex transactione, sufficere aeream pecuniam cum praedicto cambio, vt debitor recte soluat, quia licet specificè in auri, vel argenti numis conueniretur, non in aliis, etiam cum cambio, tamen non potest contractus excludi à legibus, nec aliquo modo cauere, vt in nostris contractibus, aut dispositionibus locum non habeant, *l. nemo potest, ff. de leg. 1. vbi latissimè Gutierrez in eius repetit. Molina de primogen. lib. 1. cap. 19. num. 14. l. ius publicum, ff. de pactis, vbi communiter notant omnes.*

8 Sed nihilominus, etsi autoritate d. Pragmaticae & tegmine verborum contractus, aliqui Senatores definiti mouerentur vt primam sententiam pronunciant, qua decernerent posse debitorem obligationi satisfacere si offerat debitum principale in aereis numis cum cambio decem pro centum; tamen in reuisionis instantia à me & aliis re discussa & perpensa, prima sententia reuocata fuit, & secunda quae effecit rem iudicatam, decreuit vt debitor sortem & redditus in argenteis numis solueret, absque eo quod defendi possit ex d. Pragmatica solutio monetae aereae cum cambio.

9 Pro qua nostri Senatus vltima sententia, quam verissimam censeo, illud circa sortem principalem expendi potest, nullam fuisse difficultatem ex praedicta lege & Pragmatica, quia cum fors in moneta aurea, vel argentea daretur, ea ipsa Pragmatica excipiuntur contractus in quibus aurea, vel argentea moneta numerata: nec mouebit postea ex secundo contractu, quo sex millia creditor remisit, conuentione cautum, vt in numis argenti solueretur, & ideo videtur ex conuentione deberi vt solutio admitteret pecuniam aeream cum cambio decem pro centum, quia facile responderi poterit, si consideres quantumuis secunda conuentione robur adiecit primo contractui, non effecisse quin fors principalis non numeraretur moneta argentea, & ideo iuxta eandem legem in eadem specie solui oportet, cui addenda, quae supra notauimus disp. 1. & conuentione quae firmavit, quod reali traditione gestum, dum cauet vt argenti numis fors redderetur, absurdum esse ad eum contractui detrahere, vt efficiat obligationem conuentionalem, & admittat aereae solutionem.

10 Quoad redditus annuos, etsi tempore & conuentione nascantur, in hoc casu dicendum est non posse praedictam Pragmaticam locum habere: primo quia non simplex obligatio soluendi redditus in argenti numis, verum eo praetextu sex mille remissa fuerunt, vnde censetur contractus *do ut des, vel ut facias*, cum emptio & venditio esse non possit, ex *l. naturalis, §. 2. vers. sed si scyphos, & §. 2. Dig. de praescript. verb. iunctis quae notarunt Pinel. in rub. C. de rescind. vend. 2. part. cap. 3. à n. 9. Anton. Gomez tom. 2. var. cap. 8. n. 2. Vulteio, Forcatulo, Cuiacio & Duareno Osvald. in not. ad Donell. lib. 13. comm. capite 1. lit. S, Morla in empor. tit. 9. in*

praemissis, n. 23. D. Madera animaduers. iur. cap. 15. n. 5. ideoque specificè adimplenda, & cessante causa, quod eius ratione remissum repeti poterit, vt probari videtur text. difficili in l. 1. §. igitur, ff. de rerum permut. ibi, ex altera parte traditione facta, si aliter rem nolit tradere, non in hoc agemus vt interest nostra rem accepisse, de qua conuenit, sed vt res contra nobis reddatur, conditioni locus est: de quorum verborum explicatione vide Anton. Fab. lib. 6. coniect. cap. 9. Connan. lib. 7. comm. cap. 5. Gilbertum Regium lib. 2. enantiophan. cap. 10. Pacium lib. 19. Isagoges, tit. 4. n. 7. Vvesemb. ad tit. de rerum permut. num. 9. post Bart. & Fulgos. in eo text. Cuiac. lib. 23. obs. c. 28.

Secundo, quia expressim praedicto contractui adiectum, vt si in argenti numis redditus non soluerentur, remissio sex millium nulla esset, vnde praedicta argenti solutio simul vt in obligationem videtur praecipue in conditionem collata, & ideo specificè adimplenda, *l. qui heredi 44. l. Meuius 55. de cond. & demonstr. nec ex fictione, vt idem quod argentum videtur solui, si aereae pecuniae daretur cum cambio decem pro centum, quia fictiones ultra quam non procedunt in tertij praedictum, Tiraquel. de primog. questione 34. num. 38. non habent locum in contractibus conditionalibus ad alterius damnum, vt ex aliis probat Tiraq. l. si unquam, C. de reuocat. donat. verb. & postea, num. 64. Mantica. de contractibus, tom. 1. lib. 2. tit. 5. num. 21.*

Tertio, & id confirmare videtur d. Pragmatica ex identitate rationis; nam si noluit derogari eorum iuri qui mutuas pecunias argenti numerant debitoribus, vt non detrahat eam utilitatem quae re ipsa videtur aduersus, quanto minus vellet vt qui sex millium fecisset remissionem, vt solueretur reliquum in argento, legis autoritate deciperetur, vt compellatur admittere monetam aeream, & cum extra suam conuentionem ex d. Pragmatica cambium habere taliquid, ultra pactum operari deberet, *l. quoties, de reb. dub. iunctis quae notarunt Crauetta conf. 25. n. 3. Surdus conf. 524. n. 12. & decis. 64. n. 19. Burgos de Paz conf. 25. num. 21. Guttier. pract. lib. 3. quest. 15. n. 39. Mascardus concl. 575. Grat. decis. 47. n. 17. Nouar. forens. lib. 1. quest. 142. n. 7.*

Quarto creditor non cogit debitorem in hoc casu, vt soluat in auri, vel argenti numis, sed vult resilire à remissione sex millium, nisi ita fieret, vnde debitor qui remissionem adhuc sustineri intendit, nec voluerit conuentam facere solutionem, sed in aerea pecunia cum praedicto cambio, inique enim peteret creditorem obstructum esse remissioni, & illum qui debitor est, à conuentione, cuius causa remissio facta, recedere, & claudicare contractus, *l. si id quod, in fin. de rescind. vend.*

Nec obstat quod supra obiectum, non posse priuatorum pactionibus ius publicum & legum effectus impediri, vt ideo in hac conuentione quod dicta Pragmatica deciditur, locum non habeat, quia facile occurrendum est in hoc casu non impedire creditorem legis effectum, sed debitorem renunciare iuri suo, quo permissum soluere in aerea pecunia cum cambio, & obligari ad argenteam, quia sex millium aureorum remissio facta, pro quo ego pondero text. in *l. Neratius 20. de relig. & sumpt. funer. vbi iure publico cauetur, vt ille ad quem dos redierit, dotis ratione teneatur actione funeraria pro sumptibus eius funeris. Igitur qui dotem dedit, stipulatus duas partes dotis sibi reddi, aliam apud maritum remanere, & à funeraria esse immunem, quaestio an pro tertia parte quoad maritum legis effectus vt actione funeraria teneatur, possit impediri? & distinguit I. C. si tertius funerasset, quia pacto alterius ei non potest iniuncta conditio inferri, nec ius publicum laedi, aut elidi, adhuc habebit funerariam; sin vero stipulator ipse funerauerit, cessabit contra maritum funeraria, quasi tunc ius publicum non infringatur, sed permissum stipulatori remittere ius funerariae, quod ei ex iure publico resultat, vt alia quae à iure inducuntur in utilitatem singulorum,*

vt præter quæ communiter notantur in l. si quis in conscribendo, C. de pact. pro explicatione l. creditor, §. fin. Digestis de distract. pignor. tradit Gutierrez in dicta leg. nemo potest, de leg. 1. num. 27.

15 Nec rursus oberit hanc conuentionem videri à Pragmatica improbari, cum ea prohibeatur, obligationes restringi ad pecuniæ argenteæ solutionem, quippe dissimilis est causa huius conuentionis, in qua non adstringitur necessariò debitor ad argenti numos, sed in conditione ponitur eos præstare, si remissione sex millium velit potiri, aliàs si iuxta Pragmaticam soluerit, remissio locum non habebit.

DISPUTATIO XXIV.

De solutione reddituum in censibus, an ad certam speciem pecuniæ restringi possit.

- 1 *Vsura augmentum monetale non recipiunt.*
- 2 *Numorum augmentum est separatum à sorte principali debita.*
- 3 *Census qui excedit pretium taxatum à iure, usurarius & iniustus censendus.*
- 4 *In contractibus intelligitur clausula, rebus sic stantibus.*
- 5 *c. ex parte, de censib. expenditur.*
- 6 *Senatus decisio, vt redditus annui soluantur in moneta auri, vel argenti, quando conuentum.*
- 7 *cap. olim 20. de censib. explic.*
- 8 *cap. cum Canonicis 26. de censib. expenditur.*
- 9 *l. pen. §. mancipia, ff. solut. matr. expenditur.*
- 10 *Duo aequalia ex alterius decremento non dicitur aliud decrefcere.*
Ant. Fab. expend. ibid.
- 11 *Authores adducuntur qui tenent conuentionem moneta certa speciei in redditus census solutione.*
- 12 *Iudicis arbitrio limitandum quando magnum inde damnum esset debitoris.*
- 13 *Carranza adducitur.*
- 14 *Senatus Sabaudia decisio explicatur.*
- 15 *Census non excrescit eo quòd similis qua data pecunia reddenda.*
- 16 *Molina Iesuita explicatur.*
- 17 *Solutio subsequuta naturam obligationis explicat.*
- 18 *Moneta qualibet currens non admittitur in solutione, quando ad certam speciem limitatur conuentio.*

Q V Æ S T I O.

Vtrum post moneta arosæ diminutionem factam anno 1628. qua moneta adequari videntur, & sublatur omne cambium de argentea ad arosam, possit conueniri ad redditus census in argentea soluendos, & debitor compellatur.

BOLITA lege, quæ anno 1625. admisit cambium ex monetarum disparitate, si ex iure communi, ad quod noua Pragmatica anni 1628. refertur, huius rei rationes & argumenta petamus, pro debitore ne in conuenta specie monetae argenteæ cogatur annuos redditus dependere, plura videntur persuadere, nam iniquum foret reditorem censuarium duplici & magno lucro in hoc casu in dispendium debitoris cumulari, scilicet & sortem principalem

Larrea Decis. Granat. Pars I.

integram securam seruari, cum redditibus annuis, & aureæ, vel argenteæ monetae excessum crescere: quod alienum videtur à reddituum natura, quia vsuræ nunquam recipiunt augmentum monetale, ex l. quidam, ff. de reb. cred. l. si creditrici 6. C. de vsur. Anton. Fab. in Codice, tit. de solution. diffinit. 30. & 45. & cum moneta aurea, vel argentea creuerit æstimatione, nimis in redditibus soluendis debitor grauaretur, & creditor plusquam pro redditibus taxatum, quod vsuram redoleret, perciperet. Auendaño de censibus, cap. 43. per totum, & ex simili restrictione solutionis ad certam pecuniam auream, vel argenteam, valorem reddituum augeri, sedula contrahentium cautio denotat, & colligitur ex textu in cap. cum Canonicis, de censibus, iuncta glossa verbo pecunia, & cum huiusmodi redditus sorti accedant, tanquam eius fructus, l. vsura, ff. de vsuris, non debet ultra eorum solutionem, vt certam & limitatam conuentione pecuniam præstet, iuxta intellectum d. l. vsura, quem refert Brunus de monetis, parte 18. limit. §. n. 2. vt qui fructus perceperit pecuniæ, non possit amplius eius petere vsuras, & ita ad exonerandum debitorem, ne dupliciter grauetur, notarunt Thesaurus decis. 174. n. 2. Caballinus de vsuris, quæst. 90. cum seq. Caualean. lib. 3. decis. 30. n. 87. & cum isto censuali contractu venditor ius percipiendi annuam pensionem censualem, ratione fundi, vel quantitatis, videtur sicut fructus, cuius loco pensio subrogatur, singulis annis renascuntur, & eorum valor mutatur, l. pretia rerum, ff. ad leg. falcid. ita & pensio solui oporteat iuxta valorem monetae cuiusque anni, quæ expenditur tempore, quo æstimari debent redditus, ne quid extrinsecus accedat. Surd. lib. 3. conf. 368. num. 26.

Augmentum istud monetale, id est, conuentionem certæ numorum speciei esse quid separatum à sorte principali, tenuerunt Ant. Faber dict. diffinit. 30. Thesaurus de augmento moneta, secunda parte, num. 51. Surdus dict. conf. 368. numero quinto & sexto, Menochius conf. 49. num. 36. ideò non ferendum vsurarum & redditus nomine percipiatur quod exuberat, & sorti non cohæret, & præter supra adductos, qui loquuntur diuersè in augmento intrinseco, vel extrinseco monetarum, in terminis nostri casus de numis argenteis pro æreis, vel è contrà soluendis, etiam in sorte principali, quando in moneta arosæ mutuata fuerit, tradit Molina de iust. & iur. secundo tomo, disp. 312. vers. duo obserua, censeri vsuram mutuare pecuniam æneam cum onere, vt reddatur aurea, vel argentea, & in terminis quando fors principalis etiam in aureis, vel argenteis numis data fuisset, etiam plures tenuerunt, non posse pactum apponi, vt in eadem specie & materia pecuniæ reddatur; nam cum debitor recipiens eius dominium acquireret, remanet debitor quantitatis, & eam in quacumque moneta currenti soluere poterit: ita Lessius de iust. & iur. libro 2. cap. 22. dub. 8. Bonacina de contract. disp. 3. q. 4. punct. vnic. n. 35. Salas de contract. tit. de censib. dub. 24. Reginaldus secundo tomo, lib. 25. num. 424. vers. vndecimum, & ex Geminiano, Romano, Natta, Menoch. Bruno, & aliis in annuis præstationibus absque augmenti computatione tempus solutionis ad monetae pretium attendi oportere, probare videtur Renerus Budelius de re numar. cap. 23. per totum.

Quod maximè procedit in censuum constitutione; nam si debitor plus exsoluat quàm pretium legale contractus, debet omnino vitari, vt in Extrauaganti Martini, & Motu proprio Pij V. palam colligitur, & probat Soto de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. art. 3. concl. 1. & aded id ab interpretibus obseruatur, vt disputent, an alia pacta, quæ ultra solutionem videantur grauare debitorem, vt in certo loco pecunia non signetur, vel ad domicilium creditoris deferatur, possint in censuum constitutione admitti, vt constat ex Salas de contractibus, titulo de censibus, dub. 10. Rodriguez de annuis redditibus, lib. 2. q. 1.

¶ 6. Auendaño *de censibus*, cap. 101. *per totum*, vbi reproband omnia pacta & conditiones, quibus debitor ultra naturam contractus census grauaretur; vnde cum temporum vicissitudine, quæ semper potior est ad rerum æstimationem, *l. pretia rerum, ad falcid.* licet vna semper & vbiq; pecuniæ potestas esse deberet, *l. ideo 3. ff. quod certo loco*, tamen aurea & argentea tantum discrepet ab ærofa, quæ communi omnium commercio in his Requiris pro hoc tempore circumfertur, ferendum non est, vt debitor compellatur cum excessiuo & grandi cambio pecuniam auream, vel argenteam permutare, vt redditus annuos soluat.

4. Præsertim, quia hæc apud nostras Senatus aulas dubitatio in censibus antiquis, vbi tunc facile recipientes census sortem in eam conuentionem consenserunt, quia nulla disparitas monetarum, quia exigua æneæ pecuniæ quantitas commune commercium non admisit, sed ad victualium emptionem, & quod ex numis aureis, vel argenteis superesset, æstimandum deseruiebat, & facile aurea, vel argentea pecunia, quæ in omnium erat vulgari vsu inueniretur, & nullum vnquam de vna ad aliam cambium admissum à legibus fuerat; verum cum hodie tam dispari qualitate hæc pecunia censetur, nam communi commerciorum vsu apud nos effugerit æqualitas ærosæ pecuniæ cum aurea, vel argentea, vt magnum cambium fuerit necesse ad earum monetarum proportionem & æqualitatem, ac nisi cambio oblato non possit inueniri quæ antea omnibus facillimè occurrebat, nimis ærumnosum foret cogere debitorem in certa pecuniæ specie redditus census soluere, tum ex inæqualitate contractus, tum etiam ex debitoris præsumpto animo, quia in omnibus contractibus subintelligitur quod fuerit conuentum obseruandum, rebus sic stantibus, *l. quod Seruius*, vbi not. omnes, *Digestis de cond. caus. data, l. quero, §. inter locatorem, Digestis locati, l. continuus, §. cum quis, de verb. oblig.* Tiraq. in præfatione *l. si vnquam*, Codice de reuoc. donat. n. 167. Aymon. *conf. 680. n. 15.* Ozascus *decif. Pedem. 91.* Seraph. 1. tom. *decif. 179.* & mutato rerum statu, mutatur etiam iuris dispositio, vt ex Baldo, Afflictis & aliis in casu ferè simili decifum in Concilio Mantuano, refert Surd. *decif. 236. num. 12. cum seqq. & decif. 289. n. 12. decif. 177. n. 10.* vt si noua & insolens causa superueniat, liceat à contractu resilire, tanquam eo non videatur comprehensa, Aymon Crauet. *conf. 95. n. 4.* Decius *conf. 334. n. 3. & 4.* Natta *conf. 525.* Ruinus *lib. 1. conf. 170. n. 1.* & quemlibet contractum ex mutatione rerum alterari, multis exemplis probat Tuschus *pract. conclus. tom. 2. lit. D, concl. 202.* Casanate *conf. 43. n. 24. & conf. 44. n. 9. & 49.* & in terminis mutationis monetæ clausulam *rebus sic stantibus*, attendi oportere, ex pluribus tenet Gratian. *tom. 5. discept. forens. cap. 884. n. 19. 20. 21.* & eo argumento vtuntur Sola *de monetis, casu 49. n. 4.* Surdus *conf. 438. n. 2. & conf. 454. num. 29.* Rota apud Farin. *decif. 686. num. 4.* de quo vide 2. part. *Curia Philippica del commercio, cap. 8. num. 8.*

5. Et quantumcunque non versaremur in tam experta eius temporis disparitate quæ apertam voluntatem contrahentium induceret, licet enim adhuc in obscuro & præsumpto iudicio contrahentium versaremur, adhuc semper in fauorem censuarij statuendum est, vt argum. *c. ex parte, de censibus, l. semper in obscuris, & l. semper in stipulationibus, in fine, de reg. iur.* in terminis census & mutationis monetæ tradiderunt Natta *lib. 1. conf. 129. n. 5.* Menoch. *d. conf. 49. n. 30.* & licet in contractibus non redditualibus disputent Doctores an monetæ valore mutato cum oporteat attendi qui erat tempore contractus, vel solutionis, vt ex pluribus quos refert Cenedo in *collektaneis ad Decretales, collect. 80.* Fachin. *lib. 2. controu. cap. 9. & 10.* Felician. 2. tom. *lib. 4. de cens. cap. vnic. n. 16.* Annæus Robertus *lib. 1. rer. iudicat. c. 16. & lib. 4. c. 18.* Barbosa *ad ordin. Portugalia, lib. 4. tit. 21. n. 2.* Riccius in 4. p. *collektaneo 1223.* sed in solutionibus

reddituum; census, vel tributi omnes admittunt sufficere soluere monetam currentem, ea æstimatione quæ tempore solutionis foret, *Domin. conf. 137. Roman. conf. 123. Signorolus conf. 24. Gigas de pensionibus, q. 98. Beroius lib. 1. conf. 145. num. 26. Bolognetus conf. 16. Tuschus 5. tom. conclus. 349. n. 15. Gabriel conf. 164. Elibertus Leoninus conf. 31. n. 6. Marefcotus lib. 1. variar. cap. 94. n. 13. & ita Rota iudicauit apud Seraphinum 1. tom. *decif. 84.* & plures infra.*

Veruntamen adhuc licet prædicta satis vrgeri videantur, in nostro Senatu contrarium in emergentibus controuersis decifum fuit, vt tempore quo Pragmatica anni 1625. formam solutionis annui redditus decreuit, tunc si in ærofa moneta redditus soluerentur, cambium decem pro centum ultra præstandum; sed ante dictam Pragmaticam, & post eam quæ anno 1628. edita fuit, conuentionem quæ argenteam monetam comprehendit, esse seruandam, & in ea reddituum solutionem si ri oportere, & etiam in redditibus annuis non esse iniustam conuentionem, quæ ad certam numorum speciem solutionem limitauit, probari videtur ex nostra Pragmatica, cuius iam sæpius mentionem fecimus; nam si ex ea propter penuriam argenteæ pecuniæ, & quia ærosam ferè omnia commercia his annis admiserunt, ad illorum expeditorem vsu decem pro centum cambium taxatum fuit in conuentionalibus obligationibus soluendi certam numorum speciem, & nominatim admittitur in redditibus annuis qui conuenti fuerant in argentea moneta soluendi, palam admittit hanc conuentionem in redditibus censuum validam esse, aliàs enim vt ei satisfieri posset in moneta ærofa, frustra excessum cambij insuper adiungeret, si non valeret restrictio ad pecuniam certæ speciei.

Et similiter quando tempore moneta deterior redditur in annuis pensionibus, hoc periculum non cedere in creditoris damnum, notatur ex textu in *c. olim 20. de censib.* vbi solutio fit iuxta valorem antiquum monetæ, quæ in annua præstatione dependi solebat, nec aliquid decrefcere permissum, eo quod Papiens. *antea tres Lucensibus æstimaretur, postea quinque, vel sex valeret*, vt ex verbis text. constat, *ex hoc quod per moneta declinationem acciderit*, qui text. magis nostræ sententiæ conueniens est, quia omnes interpretum traditiones qui de mutatione monetæ egerunt, in eis casibus loquuntur, quando mutatio contingit in forma, vel imposititia æstimatione, quam mutationem vocant valoris extrinseci, aut in pondere, vel materia, quia deterioris cuderetur, quod appellant mutari in valore extrinseci: at verò in nostro casu, quamuis cum anno 1602. valor aureorum quadrantum imposititiuè mutaretur, & ita intrinseca æstimatio, tamen adhuc aliquibus postea annis ænea pecunia argenteam æquauit, nec cambium de vna ad aliam admissum fuit; postea verò paucis abhinc diebus ex nimia cussione æneorum quadrantum propter lucrum quod accedebat ex ea, cuius cupiditate exteri allecti innumerablem summam huius pecuniæ adulterinæ nobis intulerunt, quam cum excessiuo cambio ducentorum pro centum pro argenteis numis permutabant, rariorem fecerunt pecuniam argenteam, & maxima æneæ affluentia ipsa declinauit, vt verè pro nihilo haberetur, & idè longè differt nostra controuersia ab aliis Doctorum quæstionibus; nam hæc respicit declinationem valoris æneorum quadrantum ipso tempore, & eorum nimia copia superueniente, quam seduli contrahentes vitare voluerunt, addita conuentione vt redditus in argenteis numis soluerentur, & huiusmodi conuentio id solum respicere videtur, vt nec in alio casu utilis esse possit, nisi cum monetæ æstimatio decreuetur.

Et in pensionibus annuis non leuiter id videtur confirmari ex *c. cum Canonicis 26. extra de censibus*, ibi, *vt Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si nõ sit in vsu, æstimatione*

DE-
CI-
510.

7

8

æstimatione pensionis antiquæ faciã manere contentos ; si textus verba ita dupliciter expendantur, primò vt solùm eo casu pensionis æstimationem soluere sufficiat, quando antiquior moneta, quæ solui conuentã, in vsu non extat, quo apparet si extiterit, non sufficere æstimationem præstare. Secundò, vt etiam quando illa moneta non extat, adhuc non sufficiat in quacumque soluere pensionem, sed æstimatio præstanda ad valorem monetæ antiquæ, vnde cum pactioe comprehenderetur certa numorum species, id est argentea, dum illa extat, & non fuerit in totum reprobata, adhuc soluenda est, nisi cum ex publica vtilitate ad eius valorem à nostra Pragmatica decretum fuit, redditus annuos cum cambio decem pro centum superaddito posse in ænea pecunia solui.

9 Rursus, quia semper conuentio quæ respicit ad pecuniæ æstimationem, & vt in eadem bonitate reddatur, obseruanda est, argum. *d. l. cum quid, ff. si cert. pet.* non solùm in pacto expresso, verùm in præsumpto, ibi, *in contrahendo quod agitur pro cauto habendum est: id autem agi intelligitur, vt eiusdem generis, & eadem bonitate soluat quod datum est;* id est, ad tantumdem æstimatio respondeat, & quod conuentione expressum, illud sequendum, vt ex Cephalo, Alciat. Caualecan. & Couar. tenet in terminis constitutionis census Felic. 2. tom. lib. 4. capite unic. n. 28. pro quo expendit textum, quem optimum appellat, in *l. mancipia, ff. sol. matrim.* vbi approbatur ea pactio, mancipia tantidem æstimata reddi, nec aliquid faciet in pecunia ænea decreuisse æstimationem, quia parum interest si in contractibus effectus non ex futuro tempore, sed est præsentis debeat censeri, *l. continuus 137. §. cum quis, ff. de verb. oblig.* ibi, *non enim secundum futuri temporis ius, sed secundum presentis æstimari debet stipulatio.*

10 Maximè, quia si non ænea pecunia, sed argentea conuenta, & ea potiùs æstimatione adaucta est alterius minutæ monetæ destinatione, illud enim augmentum cederet in vtilitatem eius, qui numos argenteos solui paciscitur, si cum conuenit accepisset, vel quod verius, teneas pecuniam conuentam, id est argenteam, etiam his temporis cladibus non tam fuisse valore adauctam, quàm eandem æstimationem quæ fuerat contractus tempore retinere; nam æneorum quadrantum æstimatione declinante apud nos (hoc est, quod dicunt interpretes, minuta moneta deteriori reddita) non crescit æstimatio grossioris, vt verbis grossis ipsi vtuntur, sed eadem manet, vt rectè in aureis notauit Ant. Fab. *de num. solut. cap. 2. n. 6. & c. 11. vers. tertia,* & ita nobis explicabitur hoc tempore, vt argenti Regales suum naturalem, æqualem, & constantem velut antea retinerent valorem; illum tamen non potuerunt æquate proportionem suam ænei quadrantes, cum nimis æstimatione ex prædictis causis decesserent, ac per consequens argenteum quod annis præteritis statuto numero & valore ærofa moneta æquauerat, postea deterioratione sua inferior extitit, quamuis argentea non cresceret. Igitur disparitas exorta, quia proportio illa naturalis, qua cum numo argenteo ænei quadrantes conferebantur, ex nimia cisione & excessu impositiij valoris, & aliis rationibus deteriori reddita ærofa moneta, & idèd non sufficet argenteum æquare, nisi quantum deterioratio damni attulit, tantundè in æstimatione suppleatur, quemadmodum cum duo æqualia extiterint, ex vnius decremento, aliud non crescit, sed in suo statu manet, & licet vnum alij excedere videatur, verè ab eo quod antea erat, non excedit, sed ad aliud, excessus non ex eo prouenit, quod verè augeatur, sed quodd aliud decreuerit, & aliquantulum supprimatur. Vnde nullus insolitus pecuniæ argenteæ contractu comprehensæ valor excreuit, vt ex eo in censuum constitutione obseruari non debeat, quasi à iure exorbitans, imò potiùs validam esse & legibus fauere huiusmodi conuentionem

Larrea Decis. Granat. Pars I.

etiam in annuis redditibus contra incertum author m̄ certè tamen impium, defendit constanter Antonius Faber *de numariis solutionibus, capite vndecimo per totum.*

Et quando à principio in venditione census fuerit inter contrahentes firmatum, vt quod census solui debeat vel ex moneta currenti impositionis tempore, aut ex moneta currenti tempore solutionis, seruandam esse partium conuentionem, & prout conuentum fuerit, censum soluendum, Crauetta *lib. 5. conf. 835. n. 1.* Aretin. *conf. 112. ante n. 1.* & sequitur Calcaneus *conf. 15. n. 48.* subdens rationem, quoniam ex partium conuentione contractus legem accipiunt, *l. contractus, de reg. iur.* & huic conuentioni standum, ex Cephalo & aliis in nostris terminis census tradit Felicianus *vbi proxime,* & iuuat quod *suprà* notauimus, in præcedenti decisione obseruari oportere formam obligationis ad certam speciem numorum & pecuniarum genus limitatam; & in redditibus annuis eam conuentionem excessiuam non esse, sed validam, defenditur *in quest. 2. monetaria,* ex Bibliotheca Gasparis Antonij Thesauri desumpta, & in annuo reddito persoluendo, tenet Budelius *de monetis, cap. 23. num. 13.* ibi, *de generis obligatione, nulla specie facta mentione, &c.* & melius cæteris rationem assignans, qua compellamur similem conuentionem admittere, & pro ea iudicare, tradit Ludouicus Cencius *in tractat. de censib. 2. part. cap. 2. quest. 4. art. 4. num. 42.* iis verbis, *cum in censu vti plurimum constituitur & vendatur ius recipiendi, & consequendi annuam responsionem in pecunia numerata, habita ratione ad pecuniam, que in emptionem dicti iuris fuit erogata, & per relationem ad monetam illam solutam pro pretio dicti iuris, debet regulari qualitas & species moneta, vel in census redemptione, vel pro annua responsione, & in his terminis ipsemet Curtius & Menoch. in locis *suprà* citatis, non diffidentur solutionem non esse simpliciter faciendam ex moneta currenti tempore solutionis, & iuxta æstimationem dicti temporis.* Hæc Cencius, & ego considero, quia si, vt nuper notauimus, auri & argentei valor non excreuit, etsi æneorum quadrantum æstimatio declinauerit, nihil excessiuum poterit considerari reddituum referre pensionem ad monetam, quæ data fuit, & vltra prædictos in terminis circa præstationes annuas, vt non compellatur creditor aliam recipere pecuniam, quàm conuentam, Rodriguez *de annuis redditibus, lib. 2. quest. 15. n. 93.* & de pensionibus annalibus Stephanus Gratian. 1. tom. *discept. forens. cap. 94. à n. 65. vsque 70.* & quoad census redemptionem de monetæ deterioratione agens, non esse admittendam tradit Giurba *decis. 87. n. 33.*

Hoc autem prudenter limitati oportere iudicis arbitrio ex rerum qualitate dicendum est, quippe si, vt nostro tempore, immensè excreveret disparitas monetarum, ita vt pro ærofa numis communitet currentibus, argentea moneta non inueniretur, nisi cum excessiuo cambio triginta, vel quadraginta pro centum, vt iam vidimus, tunc equidem existimo non esse compellendum debitorem census, etsi conuentum fuerit in aurea, vel argentea moneta soluere redditus, quia ex cambio quod pro permutatione præstare teneretur, nimis oneraretur debitor, & pretium census iniustum existeret; nam redditus quinque pro centum, quos solùm admittendos nostræ leges censuerunt, ad septem pro centum & vltra excurrerent, & quando adèd difficile moneta aurea, vel argentea inuenitur, non potest tribui dolo & iniuriæ debitoris in minutis numis soluere volentis, vt procedat sententia Gutierrez *lib. 2. pract. cap. 179.* solutionem admittendam in moneta ærofa currenti, tum quia quoties species debita (vt in hoc casu moneta argentea) cum difficultate inueniretur, aut pretio excessiuo & immederato, eo casu non est necessariò soluenda species, sed eius æstimatio iusta, idem Gutierrez *de iuram. confirm. 1. part. cap. 29. n. 1.* Ceuallos *4. p. comm. 9. 899. n. 98.* Gratian. 1. tom. *discept.*

cap. 94. num. 64. & in terminis solutionis pecuniariae idem Gratian. quinto tom. disceptat. forensium, cap. 884. num. 9. & 10.

- 13 Sed etiam quando pecunia qua ab initio census constitutus, valore augetur, tunc sufficere annuos redditus soluere iuxta valorem, quem haberet tempore solutionis, notauit Ant. Fab. de var. deb. sol. cap. 23. ne ut ille inquit, si ad tempus constitutionis census & obligationis solutio referenda, cum valor monetarum quotidie alteretur, necessum esset quotannis obligationem variari, ut quæ hoc anno erat in redditibus assis, anno sequenti esset assis cum dimidio, & aliis annis mutatione monetæ iterum ad assis rediret, aut variè mutaretur, idque etiam tenuit Bossius de annuis redditibus, lib. 2. c. 6. n. 22. ex quibus, Baldo, Buetio, Bruno, Guid. Pap. Ioan. Gall. Annæo Roberto, Felic. & Barbofa, probauit Caranza de monet. collat. 4. p. c. 1. §. 7. punct. 5. limit. 1. id similiter enim considerari oportet in hoc casu, ne ex nimis excrecente cambio de moneta ærofa ad argenteam quinque pro centum in redditibus ad maiorem quantitatem excedant, & nimis debitor grauetur, quod iuris æquitate, prout res exposcerit, iudex attendat, quod utique rectius procedet, cum fors in numis æreis daretur, quia tunc non ferendum, ut redditus in argenteis conueniatur, cum posset vsurarium illud censeri, iuxta quod ex Molina, & aliis Authoribus animaduertimus supra n. 2.
- 14 Quibus ita constitutis, quo breuius poterit eis, quæ in contrarium adducta, satisfieri, necesse est quod ex Fabrico decis. 30. & 45. opposuimus n. 1. monetale augmentum non recipere vsuras, longè diuersum est; nam ibi agit quoties creditor volebat annuos redditus ultra conventionem augeri ex mutatione monetæ; nam cum annuæ pensiones sint, ita videbatur ex pecunia, scilicet annua, & quæ in singulos annos cuditur, conferri ad monetam, & redditus conuentos oportere fieri calculationem; sed tamen aliter Senatui Sabaudia visum fuit, non modò ex summa æquitate, sed ne in singulis annis notus inuendus calculus, nouæque conventiones cuiusque monetæ variationem rem facerent inexplicabilem, & litium materia præberetur; longè tamen diuersum est, argentea pecunia in censum data, eiusdem speciei redditus soluendos pacisci; nam si regulantur ut fructus rei, nihil mirum si eiusdem materiæ obligatione contineantur, nec dicendum multiplici lucro creditorem gaudere, quia id lucrum naturale est dationi monetæ argenteæ, ut ad eius speciem redditus referantur, sicut iam prædiximus: sed utcumque id lucrum accederet conventioni, quia tamen certum fuit, lucrum quod habuit ex moneta eius materiæ debitor, & certum etiam est, suis carere pecuniis creditorem, ut quibus maius sibi fortasse commodum per negotiationem acquirere potuisset, nihil prædictum detrahere census iustitiæ dicendum est.
- 15 Tum etiam illud, quod ex simili pecunia reddenda in consideratione est, ultra quam ipsi dationi argenteorum respondet, valde incertum est, ut inde census pretium excreseat, quia fortè postea illa species monetæ, quæ conuenta minus æstimabitur. Nec aliquid inconuenit, redditus, ut fructus sortis naturam fructuum subire debeant, ac temporum pretia sortiti, quia cum fructus à lege taxati, id est redditus conueniantur tempore dationis census, tunc pretium legitimum est, ut ex moneta argentea redditus in ea soluantur.
- 16 Nec quod ex Molina obiectum supra n. 2. disp. 312. vsurarium censeri æris monetam mutare, ut argentea reddatur, ad rem facit, quia semper Senatus nostri discussiones & decisiones fuerunt, quando apertè constitit monetam argenteam numeratam pro census constitutione, & in dubio nisi contrarium expressè constaret, idem suaderet rerum status, quo antequam labes huius temporis tam pestilenti illuie, seu lue monetæ ærosæ nos vexaret, antea rarior erat pecunia æris, quasi tantum

deseruiret victualium emptionibus, nec vnquam visum censum constitutionem in illa fieri, sed in argentea.

Ulteriùs & iuris præsumptione fundatur; nam cum solutio in numis argenteis conuenta, & ita pluries pacta fuisset, quia antea argentei numi communes, & vsuales, creditur ab initio eius generis numos traditos, quia solutione subsequenti natura prioris obligationis explicatur, ut arg. l. item si 7. §. proinde si acceperis 12. ff. ad SC. Maced. notat Cencius d. art. 4. n. 33. notatur in l. cum de in rem verso, ff. de vsuris, Alex. lib. 4. conf. 113. in fin. Paris. lib. 3. conf. 77. n. 41. & lib. 4. conf. 13. n. 14. pluribus Tuschus pract. lit. L. concl. 339.

Nec etiam obstabit ut accipiens pecuniam eius dominus fiat, ac proinde cum maneat debitor quantitatis, eam possit in quacumque moneta reddere, quia id verum, nisi apertè conuentio limitaret eam facultatem, ut quantitas quæ per quodcumque numerorum genus diuagaretur, ad certam numerorum speciem restricta maneret, nec pactio illa aliena à census constitutione, ut licet alia pacta quæ repugnent, non admittantur, rectè tamen procedat obligatione comprehendendi dari pecuniam speciei eiusdem quæ data est, nec id pro pretio erit, ut excedere videatur legitimum à iure in censu permissum & constitutum, quia potius ad numi argentei dationis naturam respicit, ut redditus qui ut argenteorum fructus eiusdem materiæ præstentur, nec quod excessu pecuniæ argenteæ ad æream, & mutatione rerum à tempore quo census constitutus, quidquam oberit, de quo n. 3. & 4. quia iam probauimus argenteam pecuniam nihil excreuisse, sed eandem quam cum data in censum fuit, retinere proportionem, & stare ipsam æstimationem aureæ monetæ, vel argenteæ: quæ difficultas quæ in contrarium obiecta num. 5. de clausula rebus sic stantibus, facile dilui poterit, & quod de solutione facienda in contractibus redditualibus cuiusque monetæ, iuxta valorem temporis solutionis procedit, quando aliter de certa pecuniæ specie non caueretur, ut in hoc casu.

DISPUTATIO XXV.

De indulto ob natiuitatem Principis Hispani concessio.

- 1 Indulgentia delictorum concessa pro natiuitate Principis & debitorum qui in carceribus erant, solutum à Rege as alienum.
 - 2 Liberalitas Principes decet.
 - 3 Clementia propria Regum laudatur.
 - 4 Martialis, Ouidius & alij pro latitia diei natalis expenduntur.
 - 5 Antiquorum consuetudo in natalis diei celebratione pluribus exornatur.
 - 6 Ecclesia dies natales Summorum Pontificum celebrare consuevit.
 - 7 l. cum plures 12. §. cum tutor, l. tutor, §. in soluendis, ff. de administrat. tutor. de donis natalitiis, cum aliis pluribus expenduntur.
 - 8 Principum natales debere celebrari.
 - 9 l. 1. tit. 32. part. 7. expenditur.
 - 10 Hispania Reges pluries hanc indulgentiam concessere.
 - 11 l. si interueniente 12. ff. ad SC. Turpillian. l. 3. C. de Episc. aud. expenditur.
- Bizcainorum factum ex Cantabro Historiographo, ibid.

Q V Æ S T I O

De natalitijs Principum celebrandis, & indulto à Rege nostro Philippo IV. concessio, ut moris est Hispanorum Regum pro natiuitate filij Principis, hoc anno millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Ro cuius rei enucleatione notandum est, hoc anno 1628. inter plures belli & temporis cladis Hispaniæ nostræ, gaudij lumen, vt solatium eluxisse, nam pissimo Regi nostro, post aliquos annos matrimonij filius primogenitus natus fuit. Madriti die 17. Octobris, qua publica lætitia omnes exultantes, ex ore mœrore, sibi redierunt; & vt subditorum afflictibus Rex noster suffragaretur, velut moris est apud Hispanos Principes in filiorum natiuitate, ad subleuandos pauperes, qui ob debita ciuilia carceribus detinebantur, in omnibus prouinciarum urbibus & locis ingentes ex suo patrimonio pecuniarum summas distribuendas decreuit, vt liberarentur qui carceribus ære alieno detenti, & nimia egestate soluere non valebant; sed & reis criminum generalem indulgentiam & abolitionem delictorum concessit, vt dum parti offensæ satisficeret, pœnis remissis, liberi existerent, exceptis solummodo criminibus læsæ Maiestatis diuinæ & humanæ, sodomix, furti, falsitatis, blasphemix, & violentiæ aduersus Iustitiæ ministros.

Nihil enim magis quam liberalitas & clementia deceat Principes, & subditorum miseras læuigare; semper enim qui regnat, erogandæ potius quam congregandæ pecuniæ inuigilet, & eius palatium munificentix officina ostendatur, & quod aliàs dixit Ouidius *Epist. Herod. 16.*

An nescis longas Regibus esse manus.
Quasi omnia tangant, & possint, meritò in hoc casu vsurpabitur, cum longa manu Reges Hispani carceratos liberant egenos, & ab ergastulis & catenis eximunt, ex suo patrimonio, soluto ære alieno, si velint potentes securi viuere, si velint amari, vna liberalitas vtrumque dabit, neque quisquam securior liberali est, ignorat enim insidias liberalitas, auaritia has inuenit, nescit odia, quæ sordidior parsimonia peperit infelicis filix infelix mater, & sola ferè virtutum liberalitas expers amulationum, inuidiarum, fraudum, & insidiarum; suadenda igitur est semper Principibus, & illa excelior, quæ in pauperes, velut in ipsum collata Deum; nam ex *Matth. cap. 27.* inquit, *quod fecistis vni ex meis minimis, mihi fecistis.* Gratius igitur in populum beneficium, quo & Deus gaudet, & subditi egeni à carceris ærumnis liberantur; meritò Rex noster, vt summo Regi Deo beneficij gratias referret, liberalis in pauperes ostenditur, vt cellæ gemituum & carceris tristitiæ domus Principis natiuitate lætitia implerentur, & gaudio exultarent.

Sed nec solum pietas Regis ex liberalitate eluxit, verum etiam clementia, quæ licet semper magnos animos ostendat, in Regio tamen magis splendet; Princeps enim vt similis Deo reddatur, sicut ille, nullius iniuria tangi potest, altius enim habitat quam vt tela in eum cadere valeant, ita Princeps ex alto offensam despiciat, vt quæcumque delictorum iniuriæ velut missilia, aut iacula in mittentem relabantur generoso indulgentiæ repercussu. Sol enim dignissima, & in alta fixus sede, infra labentes non sentit minantes nubes, ridetque insana harum murmura, aut iaculata inaniter fulmina, & placido semper cursu orbem circumagat, nulli tempestatum iactationi obnoxius; ita Reges qui vt mundi lumina orbem illustrent, lustrent regna gressibus clementiæ, & furentis iræ impetus parcant, & fra-

gilitatis excessus aboleant, non excandescant hominibus, sed peccatis, & eorum magis medclam ament, quam vindictam, plus enim irrogent timoris, quam supplicij, infinitus enim metus est, supplicia terminum habent, quia dolemus quantum patimur, timemus vt id quantum pati possumus; sic nunquam subditis scelerum vindictæ timor exuendus, ne prorumpant audaciores, sed admissorum criminum pœnis indulgentiæ linimentum adiiciendum, & quisquis Princeps periculosè iustus est, sub securitate semper ignoscet; eget humanum genus hoc munere cum peccare sit commune, quo improbi reatus deleantur, & parcendo fiet, vt pacere tolerentur, & ideo prouidentissimè maxima res indulgentia felicibus solum temporibus videtur esse concessa, vt gratior fieret, cum Regna pro rerum nouitate, & utilitate gauderent, vt in augusto Regiæ nostræ partu, quo æquum, & decens fuit, compedum stridorem conquiescere, & catenarum ligamenta laxari, quas reorum lacrymis madidas felicior rugibo suscipiat, & hoc tempore vincula non homines includant, sed includantur; abstineat licetor noxiam securim, & amet paulisper ferrum splendidum, non cruentum; exeant inclusi vicina morte semper pallentes, nam multifaria nece perimitur, qui carceris squalore torquetur, scilicet Gemoniæ, ergastula, & omnia carcerum atria vacuitatibus impleantur, redeant ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant, & omnia in hoc natali die lætitia coruscant, & vsurpetus verba Hispani Martialis, qui in simili, vt nostro mense Octobris, ad lætitiæ populum exultat; *lib. 10. epigr. 87. ibi;*

Linguis, omnibus & fauete votis;

Natalem colimus, tacete lites;

Absit cereus aridi clientis,

Et vani triplices, breuesque mappa.

Expectent gelidi iocos Decembris,

Certent muneri us Beatiore.

Et pro hac die Principis natalis, in quo pater Rex piissimus delictorum indulgentiam concessit, vsurpanda verba Ouidij *1. Fast.*

Prospera lux oritur, linguis animisque fauete:

Nunc dicenda bono sunt bona verba die:

Lite vacent aures, insanæque prociuis absint

Iurgia, differ opus liuida turba tuis.

Meritò quidem Catholicorum Principum Hispaniæ religio in primogeniti natalitio criminum indulget pœnam, vt absit omnis etuenta violatio publicæ lætitiæ, & manus à cæde ac sanguine abstinerent, ne die qua ipsi, aut filij lucem acceperant, aliis demerent, semperque in natali die sanguinem, cædes, & supplicia veteres horruerunt, vt de natali Mineræ tradit Ouid. *3. Fastor.* de *Quinquatribus factis:*

Sanguine primâ vacat, nec fas concurrere ferro:

Causa, quod est illa nata Minerua die.

Et ad exprobrandam feritatem Antonini Caracallæ Dio Cassius refert, ludos gladiatorios fecit suo natali die, nam ne illo quidem abstinuit à cadibus. Tunc igitur supplicia de nocentibus non sumebantur, sed damnati à cruce depositi, & soluti vincti, vt tradit Iosephus *lib. 10. Antiq. cap. 7.* de Agrippa Iudæorum Rege, qui cum Syllam amicum, sed importunum beneficiorum exprobratorem teneret in vinculis, natali suo solui iussit, & ad conuiuium inuitauit, ex pluribus exornat Martinus Roa *de die natali sacro & profano, cap. 6. & 7.*

Moris enim antiquitus fuit etiam apud omnes gentes filiorum natalitia conuiuiis, & multifatio gaudio celebrare, vt constat ex Martiali *epigr. 85. lib. 7. ad natalitias dapes vocabar.* Pluta congerit Censorinus *de natali die, Alex. ab Alex. lib. 2. dierum genialium, cap. 22. nec solum urbis natalem, sed singulorum dies natalitios pulre, fritillo, mero, libis, floribus, & thure, sacra à Genio, sine animali hostia, lati, libentesque concelebrarunt, quibus diebus effudisse cruorem, aut*

animal mactasse mali portenti erat, & fedi auspicij, namque erant hilaritatis, & latitiæ pleni dies: & idem Alex. lib. 4. c. 20. ibi: Xerxes verò diem qua Rex dictus fuit, tanquam imperij natalem singulis annis insignem celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus cœnam Proceribus dabat, cui Tiltam dixere nomen, de quo vide Herodotum lib. 9. & de Adriano Imperatore refert Dion, spectacula suo natali die populo gratis dedit, vbi ita magnus numerus bestiarum cæsus est, vt simul leones centum, ac totidem leonæ confectæ sint: Athenis mille dedit feras in stadio, & gladiatorum munus per sex dies habuit. Et de festis natalitijs Plin. lib. 18. c. 8. Varro lib. de numeris, & ex Plauto in Persa, Cicer. 2. Philip. Iuuenali sat. 11. Stucchio, & aliis notat Matthæus Raderus d. epigr. 85. vbi que ferè gentium dies cuiusque natales cum celebritate, & solemnibus conuiuio lætari, solis Thracibus exceptis, qui diem natalem lacrymis presequantur. Colligitur etiã ex sacra pagina D. Matth. c. 14. vers. 6. ibi, die autem natali Herodis saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi, vnde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset: hoc etiam munus lacrymarum cum Beatissimi Prophetæ, & inter natos maximi Diui Baptistæ capiti insidiaretur, & licet contristatus Rex propter iuramentum (ô improba religio) annuit petiti cædi, de quo etiam Ioseph. de natali Herodis, lib. 15. antiq. c. vlt. ad fin. ibi, nam cum occurrisset templi dedicatio, Regisque natalitius dies, quo principatum assumpserat, insignis est celebrata festiuitas. Et in eadem sacra pagina in die natalitio Pharaonis grande factum conuiuium traditur Genesis c. 40. vers. 20. & de die natali Regis lib. 2. Machab. c. 6. vers. 7. de quo etiam apud D. Marcum c. 6. vers. 21. adde quæ notauit Ioseph. lib. 19. antiq. cap. 7. & lib. 2. contra Apionem, D. Aug. orat. 1. de Aduentu, D. Ambrosii in serm. 14. de nat. Domini, Pineda de reb. Salom. lib. 1. c. 14. per totum.

6 Sed & postea in Ecclesia consuetum ad natalem cuiusque Summi Pontificis celebrandum, vt finitimi omnes Episcopi Romam conuenirent, vt ex B. Hilarione, D. Ambrosio, Aug. & aliis cum Baronio tradit Roa de die natali, c. 23. sed & priuatis consuetum fuit parentes suos & filiorum celebrare natales, & Aug. lib. de ordin. natalitium suum diem celebrasse commemorat, & tradit ibi, quando aliquis homo potens, aut nobilis natalem suum, aut filij sui celebrare desiderat, & Cicero Tulliolæ suæ natalem simul cum Brundusinis magno cum splendore peregit, tradit de alijs pluribus Roa vbi proxime c. 16. & quem non vidit, etsi ferè omnia cumulauit, Marcel. Donat. in dilucid. Suet. in Tiber. c. 5. apud Ianum Gruterum 6. tom. thes. crit. vbi ex Horatio, Plinio, Plutar. Apollodoro, & innumeris alia congerit: cui adde quod ex Cardinali notauit Bertach. verb. natalitia sanctorum, natalitia die mortis celebrari, quasi tunc nati intrent in gloriam cœlestem, de quo videndus Magist. Marquez in Gubernat. Christ. lib. 2. c. 38. vbi plura.

7 Ultra eos apud Iuricons. de anniuersarijs testamento relictis ad diem natalem, tradit Martian. in l. cum quidam 23. ff. de ann. leg. si Decutionibus diuisiones quis dare voluisset die natalis sui, nec verosimile solum de vno anno sensisse testatorem, sed de perpetuo legato, notat Goth. in l. à qua aetate, verb. natalis dies, ff. qui test. fac. poss. Brisson. de verbis iuris, verb. natalem diem, vltra quæ inde interpretor textum in l. cum plures 12. §. cum tutor, ff. de admin. tut. ibi, solemnibus munera parentibus, cognatisque mittet, vt ex muneris administratione hæc mittere permittat, licet non concedatur nuptiale munus matri pupilli, aut sorori præstare, l. tutor 13. §. in soluendis, eod. tit. Erant enim solemnibus munera, quæ ex more recepto cognati inuicem natali cuiusque die missitabant, quæ chara cognationis munera vocat Tertul. lib. de Idololatria, & probatur l. sed si vir 3. §. si vir uxori, ff. de don. inter, vbi incommodum munus natali die à marito uxori datum pro donatione habetur, & de eodem munere, l. inter munus 194. de V. S. cui adde Ludouic. Carrionem lib. 2.

emend. c. 12. in 3. tom. thes. crit. vbi natalitium ex Censorino, non verò natalitium cum lit. t. scribendum tradit: idem quidem assueta fuit diei natalitij lætitiæ, & solemnitas, vt eius munera tutori permitterentur, etsi non liceret nuptialia, & hæc munera matri, aut sorori mitterentur, quod non permittitur, vincit enim necessitas consuetudinis natalis lætitiæ necessitatem sanguinis, & debitum naturale muneris nuptialis, de quo vide Donel. lib. 3. comm. c. 12. vbi Osvald. lit. G, qui refert Brisson. lib. 4. select. c. 3. vbi ex Varronis, Festi, & Seruij interpretatione ita accipit munera solemnibus pro natalitijs, & iuuat Martial. lib. 9. epigr. 54, 55. & 56. mittebantur enim hæc munera cognatis, cuius natalis celebrabatur; & nota facetissimum locum eiusdem Martial. in Clyrum lib. 8. epigr. 64.

Vt postea Clyte munus, exigasque,
Vno nosceris octies in anno.

Et postea ibi,

Tam multos quis enim fuisse credat
Natales Priamivæ Nestorisve?

De qua re adde & ad Ræuard. lib. 3. coniect. c. 4. & quantitas in donis natalitijs profusio ex vno solum Iosephi testimonio, qui de muneribus, quæ Ptolomæus Ægypti Rex in natalibus filiorum accipiebat, lib. 12. c. 4. testatur: Hircanum eius gratiam ambientem superasse omnes Regni Proceres, & cum nullus plusquam viginti talenta offerret, Hircanus, quos comparauerat pueros centum, & virgines totidem, unicuique dans talentum portare, obtulit pueros quidam Regi, puellas verò Cleopatra Regina, omnibus, & ipsis Regibus munerum magnificentiam admirantibus. Alia plura notabilia pete à Mart. Roa vbi proxime, disp. 12.

Si enim in cuiusque diei, quo quis natus fuit, hoc lætitiæ pignus ostentabant, iustus in principis natali, & tunc quando Regno successor apparuit, & meritò Reges nostri tam munifici extiterunt subditis egenis subuenientes, & miseris reis pœnas criminis indulgentes; nam vt D. Chrysostr. in Matth. c. 3. hom. 3. solent, ait, Reges nato sibi filio indulgentiam in Regno suo donare, & propter partum Crispi & Helenæ Constantinus similiter indulgit, vt constat l. 1. C. de indulgentiis, lib. 9. tit. 38. C. Theod. & de die insigni, in qua generalis abolitio publicè fiebat, vel ob rem prosperè gestam, Papinian. in l. abolitio 8. cum l. seq. ff. ad Turpill. quæ enim felicior dies, aut feliciter accidere potest Regno, quàm ex optimo Rege optimum videre successorem, patriæ felicitas, & ipsi patri, vt inquit Plinius in Panegyrico ad Traianum: in Principe enim, qui electo successore fato concessit, vna itemque certa diuinitatis fides est bonus successor. De Persis Plato in Alcibiade 1. testatur vt postquam natus est primogenitus, qui succedit in Regno, primò quidem eum diem omnes, qui sub Regno sunt, celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris ac festis omnis Asia colit, & Capitolinus in Maximino scribit, natali Getæ filij minoris Seuerus militares dabat ludos, propositis præmijs argenteis, id est, armillis, torquibus, & balteolis. Et semper honoris causa id tributum fuisse Principibus, colligitur ex Iosepho, Dione, & alijs quos refert Roa cap. 15. vt enim honoris argumentum natalitia celebritas, ita & ignominia & dedecori tribuebatur adinere, ideo ex Sueton. c. 10. Domitianus Saluim Cocceanum interfecit, quod Othonis Imperatoris patris sui natale celebrauit, quia iniustus ei fuerat. Facinus habuit honoris natalis exhibere, & iniuriæ maximam notam voluit inferre natalitium delendo. Ideo ne Principis nostri dies natiuitatis obsolescat, omnes debet iudices ex arbitrio æquitatis reis solatium, & indulgentiam præstare, huius enim diei lætitiæ maximè contingit Magistratus, & ideo vt Suet. in Caligula, cap. 26. Consulibus oblitis de natali suo edicere abrogauit Magistratum: & præterquam amotis, memoriæ, & venerationis pignus Principum & Heroum natales coli, fortium & magnorum virorum imagines habere, & natalitia ipsorum cum festiuitatibus celebrari, maximè Reipublicæ interest, vt animi & exempli incita

incitamenta ita fecisse de se testatur Seneca *epist.* 64.

Et ultra plura alia quæ ex antiquorum penu offerri possent, de iure nostro Hispano *l. i. tit. 32. p. 7.* ibi, *nisi como por nascencia de su hyo*, vbi Greg. Lopez gloss. 1. iis verbis, & ita dicitur publica abolitio quando Princeps propter res prospere gestas, vel propter diem insignem, quia natus sibi fuit filius, statuit generaliter ferias in omnibus causis criminalibus, & dat facultatem desistendi quibuscunque accusantibus. Idem tradit Ant. Gomez *tom. 3. variar. c. 14. n. 38.* ibi, & talis remissio potest fieri per Principem dupliciter, primo modo generaliter remittendo poenâ delinquentibus accusatis, inquisitis, vel condēnatis, propter publicâ lætitiâ, vel aliquē prosperū successum natiuitatis filij, vel victoriâ, vel simile casum. Iul. Clar. in *pract. crim. §. fin. q. 59. vers. scias autem*, iis verbis, secundò quando Princeps ex aliqua causa, puta pacis inita, aut ducenda uxoris, aut natiuitate primogeniti, aut ingressu possessionis alicuius Regni, vel Prouincia facit gratiam generalem, & hoc apud nos appellatur decretum gratiosum, & Reges Catholicos nostros fauere solere, Camillus Borrellus de *præstantia Regis Catholici, c. 38. per tot.* & videndus Ramon. *conf. 44. & 45.*

Factum id iam sæpius à nostris Regibus, vt ob partam victoriam anno 1572. & natum filium de Philippo II. refert Camillus Botellus de *præstantia Regis Catholici, c. 38. n. 80. & seqq.* vbi notat Epinicia dici solere laudationes, quæ ob iucundum nuntium canebantur publicè ad gratias Diuis reddendas, & ultra Sueton. in *Nerone, cap. 43.* & Budæum, qui ex Homero, Isocrate, & Cicerone exornat, in *not. falsus, ff. de furt. vide Brodæum ad Polletum in hist. forens. Rom. lib. 4. c. 2. in coroll. n. 6.* & in ordinationibus huius Cancellariæ Granatensis *lib. 2. tit. 10. c. 13. pag. 224.* extat rescriptum ex quo transcriptum id de quo quærimus, vbi Rex à Senatu petiit mitti consultationem de omnibus reis, & carceratis, scilicet debitorum quantitatis, & qualitate delictorum, & quia tunc missa consultatione natus fuit Princeps Ferdinandus, simile concessit indultum, crimina abolendo, & ære alieno oppressis, vt vinculis eximerentur dona liberaliter elargitus; nihil enim subditis gratius, aut dominante dignius. Ita de Octauiano Augusto inter plura eius Imperij beneficia refert Suet. *cap. 32.* diurnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæretetur, nomina aboleuit, conditione proposita, vt si quem quis repetere vellet, par periculum poenæ subiret, vbi illud *nomina abolere*, interpretatur Philip. Beroaldus, debita soluere, vel ab eis reddere solutos, cum nomen debitoris passim pro obligatione à Iureconsultis accipiatur, *l. si conuenerit 18. de pign. act. l. cum eadem conditione 68. §. fin. de euct. l. 1. de ann. leg. l. 3. de cond. indeb. l. cum pater 77. §. hereditatem, de leg. 2. l. 4. C. de her. vel act. vend.* Et Philippus etiam III. ob paternam successionem, & eius felicissimas nuptias indultum generale Regno Siciliae concessit anno 1600. cuius latissima indulgentia explicatur à D. Garcia Mastrillo commentariis ad indultum editis, *tom. 2. de Magistrat. ad fin.* & anno 1605. idem Rex ob felicem Philippi IV. natiuitatem, nunc Regis nostri, idem suis Regnis contulit beneficium, vt in præsentis hoc anno 1629. ob filij primogeniti lætitiâ ipse, ob cuius natalitium concessum, similiter indulget, & post prædictos ad celebrationem natalis vide Pinedam de *rebus Salom. lib. 1. cap. 14.* Ammian. Marcellinum *lib. 24.* Zosimum *lib. 11. hist. de Hormisda*, Platon. in *Alcibiade*, Xenophontem, Herodotum, Athenæum apud Brisson. de *Regio Persar. principatu, lib. 1. pag. 27. & 65. & lib. 2. pag. 185.* Aelius Spartianus, Lampridius, Capitolinus, quos recensuit Rosinus *antiq. Roman. lib. 5. c. 2. vers. præter*, ex Laërtio, Halicarnasseo, Cicer. Plinio, & pluribus Marcel. Donatus in *dilucidation. Sueton. cap. 5.* ex Plauto, Symmacho, Arnobio, & aliis Cerda ad explicationem versus 76. Virgilij *ecloga 3. n. 2. & 3.* adde Ræuardum *vbi supra, n. 7.*

Et huc referendum est quod traditur in *l. si interne-*

niente *12. ff. ad SC. Turpill.* publicam abolitionem fieri solere vel ob lætitiâ aliquam, vel honorē domus diuinæ, vel ex aliqua causa, ex qua Senatus censuit abolitiones reorum fieri, quæ temporalis erat, vt quando interuenerat accusator, qui post tempus poterat iterum causam instaurare, *l. 1. & toto tit. C. de abolitione: ex Fatinac. Oddo, Perusino Martinus Deltio*, qui in quo differat ab indulgentia, tradit *lib. 5. disquis. mag. sect. 2. vers. quoad indulgentiam*, & de ea ob Paschatis diem concessa, *l. 3. ibi, vbi primus dies Paschatis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissoluantur, C. de Episc. audient.* Quemadmodum & in sacra pagina legimus anno Iubilei homicidas ad suos impunè reuerti solere, ex *lib. Num. c. 39. Leuit. c. 25. n. 8. & 13.* & ideo D. Lucas *c. 4. annum placibilem, annum Domini acceptum* dicit, & de illo videndi Rupertus, Oleaster, Ribera in *his locis*, Setarius in *Iosue, cap. 6. q. 5.* Angel. Pientinus *lib. 1. de indulg. cap. 1. & D. Hier. in Isaiam, in princ. & c. 46. Ezech.* vbi dicitur annus remissionis, & eam à Principe fieri, Deo valde acceptum, & illud maximum pignus gratitudinis, & memoria beneficij carceratos eximere, vt de Thessalis die festo, quem Pelero dicauerant, refert Athenæus *lib. 1. Dipsoph. c. 17.* vinctos à carcere dimitti solere, & in conuiuium admitti, & gratissimus redditur Deus hac in miseris homines clementia & liberalitate: ita Liuius *decade 1. lib. 5. ob nomen placandum propter grauem pestilentiam Romanos inter alia remedia propitiandi Deos vincula ademisse carceratis*, & Alex. ab Alex. *lib. 5. diu. genial. c. 27.* refert obseruatum, vt quoties obsecrationes, aut lectisternia indicerentur, vincula vinctis soluerentur. Et de Imperatoribus Romanis tradit Liuius *decade 3. lib. 4. inter cetera triumphi priuilegia illud exhibuisse gratissimum, seruos publicos libertate donare, & reos carcere, ac vinculis soluere*, semper enim dies lætos, & natales, qui festi erant, vt probat Rota *cap. 5.* decuit sanguine non pollui, sed cædibus & suppliciis vacare. Sed & hinc notandum quod de meis Bizcainis factum refert Zamalloa Cantaber *lib. 15. compend. hist. Hispana, cap. 40.* petiisse à Rege Henrico cum Regnum ingressus, ne locis Bizcainæ indultum concederet, quia multis criminibus tumultuata, & seditiosis hominibus oppressa maiora damna ex indulgentia procederent, quamuis ex grassatorum multitudine debeant Principes ex aliquorum sententia indulgentiam concedere, quasi cum minetur populi strages, detrahendum sit aliquid seueritati, quæ solet in paucorum peccatis exercenda, in plurimis autem clementia, notauit Catalanus de *abolitionibus & indultis, q. 5. n. 26.* & adde Senecam, quem ille non vidit, *lib. 2. de ira, c. 10.* ibi, in singulos seueritas Imperatoris recte restringitur, at necessaria venia est vbi totus deseruit exercitus.

DISPUTATIO XXVI.

De indulto, an operetur ipso iure, vt excludat accusationem futuram, quæ ante indultum originem habuit.

- 1 Princeps nunquam detrahit iuri tertij.
- 2 Indulgentia delictum extinguit, quamuis abolitio solum suspendat.
- 3 Indultum operatur ipso iure, vt non egeat Iudicis declaratione.
- 4 Indultum euanescit delictum, ac si non esset commissum.
- 5 Malitiis nunquam indulgendum.
- 6 Querela verbalis partis pro accusatione habenda, & debet offensus requiri, an velit accusare, vt postea si non fecerit, excludatur.
- 7 Indultum debet precedere iniuriati remissio.
- 8 Instigator habetur pro accusatore.
- 9 Instigator non habetur pro accusatore, vt eius remissio ad indultum precedat, vel cum non prosequitur iniuriam.

Iniuriati

- 10 Iniuriati remissio debet precedere ad indultum, quamvis ex officio contra reum procedatur.
 11 Senatus decisio.
 12 Principis beneficium nemini debet esse damnosum.
 13 Indultum solum operatur quoad fisci pœnam.
 14 Indultum soluit ipso iure delictum, nisi partis ius retardet.
 15 Suscitari dicitur quod extinctum, non verò quod adhuc durat.
 16 Malignè non petit qui ius suum prosequitur.
 17 l. de rebus 48. de arbitr. explicatur.

Q V Æ S T I O.

Si iniuriatus iudici querelam verbalem delicti proponens, petierit iniustitiam exhiberi, tamen in scriptis causam prosequi distulit, & iudex si ex officio prosequeretur, an postea indultum concessum impediatur ne acusator possit accusationem instituire, & prosequi.

1 **C**VM nunquam Princeps velit detrahere iuri partis, ex l. 2. §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico, & pluribus tradit Ant. Fab. in Iurisprudencia, tit. de iure naturali, pr. 8. illat. 2. & præter illum Socinus lib. 2. conf. 164. num. 13. & conf. 266. num. 45. Castren. lib. 1. conf. 21. & conf. 284. per totum, Geminianus conf. 11. num. 3. Butrius conf. 59. per totum, plura innumeris relatis Tuschus pract. lit. P, conclus. 680. per totam, meritò in hoc indulgentiæ rescripto exceptum, ut ea conditione, si acculatori satisfaceret, tunc pœna criminis aboleatur, & iterum expressè enunciat Rex noster, ut quoad ius fisci sui delicta remittere velle, tamen ius læsi reddi velle, & Magistratibus iniungit acculatorum iudicent querelas. Vnde in quotidianis controuersis, cum propter iudicis criminalis absentiam ex decreto legum Regni præscripto, & nostræ Cancellariæ ordinatione omnes Senatores causarum ciuiliū deseruiant, & ego Aulæ, in qua delictorum cognitio, Præses fuisset. Primò discussum, an pro accusatore habendus, ut indulti gratia impediatur, ille qui in domo sua inuenerit reum delicti, & iudici denunciât, petitque iustitiam fieri, non verò accusationem proposuit, nec causam prosequutus, sed ex officio iudex in reum processum fulminauit, vtrum si tempore indulti reus in carcere inueniretur, possit eius gaudere remissione, quasi non extet acculator, & si offensus postquam indultum Princeps edixit & concessit, ad impediendam rei liberationem, si velit accusare, postquam iudicis ordinarij lata sententia, an possit, vel debeat admitti.

2 Pro eo facit primò; nam licet abolitio crimen non extinguit, sed solum iudicij instantiam suspendit, & ideo transactis triginta diebus publicæ lætitiæ poterit accusatio institui, l. si interueniente, ff. ad Turpill. tamen indulgentia delictum extinguit, aded vt amplius de illo non possit reus molestari, vt argum. l. 1. §. de qua autem, ff. de postulando, tradit Ant. Gom. 3. tom. variar. cap. 14. n. 38. Decius conf. 137. num. 1. vbi quemadmodum absolutus amplius non potest molestari, ita licet per viam dispensationis & gratiæ absolutio fieret, ex gloss. in cap. de his, quæ communiter à Doctoribus probatur, extra de accus. idem tenet gloss. per illum text. verb. irritari, in cap. ex tua, de filiis presbyt. pluribus comprobât Mastril. ad indultum Sicilia, cap. 45. num. 4. habet enim indulgentia vicem absolutoriæ sententiæ, & quemadmodum per sententiam absolutus amplius de crimine inquietari non debet, ita similiter indultarius, quia æquiparatur absoluto, Bald. vol. 4. conf. 20. num. ... & conf. 204. num. ... & conf. 305. num. ... Farinac. de inquis. quæst. 4. n. 1. & ex Carrochio, Villaguta, Ioan. Fabro, &

aliis, indulgentiam parere rei iudicatæ exceptionem, velut sententiam, tenet idem Mastrillus decis. 205. n. 26. vnde videtur ampliùs accusationi reclusam viam, postquam indulti gratiâ quis liber fuit, vt qui nondum apparuit acculator, postea non admittatur.

Secundò, indultum operatur statim & ipso iure, aded vt licet in Regno, aut Prouincia non fuisset publicatum, nec gratia adhuc executioni tradita; tamen à tempore, quo Princeps concessit, effectum habet, & à die expediti rescripti ius parti quæsitum fuit, Franchis decis. 62. aded vt solum Regis verbum sufficiat, & satis sit eum dixisse, pluribus Giurba conf. crim. 57. num. 16. vbi ex nostro Azeuedo tradit, vt gratia stet in lingua Principis, in scriptura testimonium, in executione commoditas, & per executionem indulti non dicitur aliquid de nouo fieri, sed effectum ipso iure productum declarari, aut ad finem gratiam perducì, Mastril. de indulto, cap. 7. n. 13. & cap. 23. n. 23. & cap. 27. n. 30. & suadent in terminis verba nostri indulti, ibi, con loqual sean luego sueltos libremente; dictio enim illico, operatur ipso iure, quod ratione & autoritate suadet: nam cum velit Princeps illico reos liberari, & vinculis solui, non obscure demonstrat iudicis sententiam non esse necessariam, cum ea illico non possit proferri, sed requirat causæ cognitionem, sententia quidem cum deliberatione datur, l. hac lege, C. de sententiis ex breuiculo recit. & iudicium multas moras habet, l. etiam, in princ. ff. vt legatorum nomine caueatur; & ideo rescripti effectum ipso iure operari ratio suadet, & ita tradiderunt Angel. in l. 1. C. de poena ind. qui male iudic. & conf. 371. in fin. Cynus in auth. incestus, post Accurs. in §. 1. verb. in minore, C. de secund. nupt. & hoc verbum omnem festinationem comprehendere, & dilationem excludere, probatur l. si quis 11. C. de positi, ibi, illico modis omnibus compellatur, l. vlt. C. de iudiciis: illico, id est, sine vlla dilatione, dicitur, & prædictam dictionem ipso iure operari, colligitur arg. l. idemque 10. §. si cui mandauero, l. vlt. C. de fideic. libert. & gloss. verb. illico, in §. filiusfam. vers. sed ex constitutione Instit. quib. mod. ius patriæ potest. soluitur, ex Anchar. Calder. Ias. Aret. Luca de Peña, & aliis probat Tiraquel. in l. si vnquam, gloss. verb. reuertatur, n. 115. C. de renoc. donat. & in similibus particulis, protinus, statim, mox, subito, incontinenti, & similibus, idem tradit vsque ad n. 129. Vnde quælibet iudicialis declaratio, quæ postea fieret, reum indulgentia comprehensum, non ad effectum eius referenda, sed ad probationem tale fuisse crimen, quod indulto non exceptum, & semper appareat, qui Principis gratiâ liberati fuerunt, vt in rescripto indulti traditur Tabellionis testimonio ab vno iudice subscripto, id constare oportere, & reos sine aliquibus expensis, carceris, relationis, processus, aut aliis officialibus debitis, esse liberandos. Vnde cum statim, quo non apparuit acculator, effectus indulgentiæ processerit, amplius non poterit ab acculatore de nouo superueniente impediri.

Tertiò, etiam reum iuuat; nam licet Princeps in remissione criminis exceperit querelæ instantiam, & partis offensam, vt semper fieri solet, iuxta quod tradit Iulius Clar. d. q. 59. & regulariter Princeps non concedat gratiam, nisi præuia partis remissione, quia aliàs peccaret mortaliter, Gram. v. o. 35. n. 7. ex D. Thom. Farinacio, & aliis Martin. Delrio disq. magic. lib. 5. sect. 2. vers. su regula, adde plura quæ tradit Sesse de inhibit. cap. 1. §. 5. per totum; tamen cum hoc tempus indulti, etsi plusquam triennium à delicto transierit, adhuc læsus & offensus querelam non proponeret, nec accusationem instituerit, videtur crimen vt nebulam solutum, & velut fumum euanuisse, quia partis instantia, quæ potuit, & solet potestatem Principum & gratiam impedire, nihil obstitit, & cum nondum se ostenderit offensus, & in iudicium profuerit, nullus alius nisi Princeps ipse crimine offensus apparet, & indulto statim cum remisit vindicta delicti euanescit, & quasi non commissum redditur, illudque

Iudque non potest, nec debet noua accusatione instaurari, quasi non entis nullæ sint qualitates, *l. si seruum 4. §. si modus, ff. de act. empt.* & velut mortua culpa amplius suscitari non possit, & semel extinctum non reuiuiscit, *l. qui res, §. arcam, de sol. vbi glossa, & vide Mastril. c. 7. n. 3. & cap. 24. num. 23.* tradit in terminis indulti idem Mastril. *d. decis. 205. n. 19.* iis verbis: *vbi tempore facta gratia nulla aderat partis accusatio, sed inquisitus erat reus ad instantiam fisci, quo casu nullo existente accusatore, nulla requiritur partis remissio ad obtinendam gratiam, & propterea si superueniat accusator, non poterit impedire gratiam concessam, quandoquidem indulgentia Principis specialis extinguit penitus delictum, eiusque substantiam, ac si nunquam fuisset commissum, & cum accusatio presupponat delictum, non inuenit subiectum super quo possit subsistere.* Vnde defendit reum, qui homicidij criminis gratiam adeptus, vt post eam, & lapsum duorum annorum post mortem viri occisi, non admittatur vxor ad accusationem, vt gratiam impediatur; & idem tradit Tiber. Decianus *lib. 3. cap. 35. tit. Abolitio quando & quousque impediatur accusationem, n. 67.* vt ante litem contestatam ex accusatione non sit ius considerabile acquisitum parti, ac per consequens indulti gratia non impediatur, quod etiã inuari videtur argumẽto eius, quod traditur ex text. in cap. quod autem 7. cum seq. crimen semel remissum amplius crimen non appellari, nec de eo posse fieri nouam inquisitionem, vt ex *l. mulier, §. fin. ad Turpill. l. 1. C. de abol. crim.* tradit Decianus *vbi proxime, n. 39.* plura adducens, vt statim quo tempore indulti accusator non apparuit, indulto reus gaudeat, ita vt absolutus censeatur, nec amplius molestari valeat, innumeris relatis Giurba *d. conf. 57. n. 16.* cui adde Cathalanum *tract. de absolutionibus, capite vigesimo, per totum, Mastrillum de indultis, dicto cap. 7. n. 14.*

Quartò etiam facit illud quod in iure nunquam malitiis indulgendum est, *l. in fundo 39. ff. de rei vendicat.* & ex *l. 2. C. de indict. viduit. toll.* tradit Accurs. in *l. 2. §. diem, verb. nam inspectio, ff. quemadm. testam. aper. l. 1. §. sed si quis, ff. de Carbon. edito, ibi: nam si aliter obseruaretur, inuenta erit ratio, quemadmodum audacissimus quisque eo maiori iniuria impuberem afficiat, quòd & plura, & grauiora de eo mentiatur, glossa in *l. cum hi 8. §. si cum hi, verb. ne circumueniatur, ff. de transact.* vnde qui cum posset accusationem intendere, tandiu prosequi noluit, malitiosè eum egisse videtur, si omisit prosequi scienter, vt in hoc casu, *l. de rebus 48. ff. de arbitris, iis verbis, quod si malignè id fecerit, petere poterit, sed pœna subiugabitur, vbi not. omnes.* Vnde aut malitiosè distulit offensus accusationem, vt longius reum grauaret, & eius dolo suffragari non oportet, vt accusatio admittatur, aut cum sciret indultum, de quo in presenti dubitari non potuit, iniuriam remisisse videtur, cum ignorare non debuisset, argum. *l. si Titius 49. ff. de fideiuss.* & in terminis remissam iniuriam notarunt Fulgos. *conf. 148. incipit, super eo, Cuman. conf. 79. n. 5. Cæpola cautel. 33. Tuschus pract. lit. l. concl. 264.* & postea non admittendus, quia in iudicis officium ius suum transtulisse dicendum. Alex. per text. *ibi, in l. sed si unius, §. si ante iudicem, ff. de iniuriis, & argum. l. congruit, de offic. Presf.* notant communiter omnes interpretes *ibi, adde Tuschum pract. lit. A, conclus. 156. n. 3. 4. 5.* & meritò ei nunc ad accusandum proflienti potest obici quod aliàs in *c. 1. de frig. & malefic. cur tandiu tacuit, et si iniuria nimis vrgeretur, ex Vlpiano in l. si quis fortè 6. in fine principij, ff. de pœnis, nec enim debebat rem tam magnam tandiu reiicere.* Hodieque ad Principis gratiam impediendam dolosè admittendus non est, qui antea de iniuria sua non conquestus, & indecens existit, vt indulto Principis obstet, & eum velut accusate videatur, qui eo vsque accusator non prodiit, & hanc sententiam, vt post indultum, quando eius tempore accusator non fuit, postea ad impediendum indulti effectum non admittatur, tenet Mastrillus *d. decis. 205.* & idem ad indultum, *c. 7. n. 34.* subdens tempore habili in-*

dultato ius acquisitum nec esse rem integram, vt accusatio tunc instituat, quia ex indulgentia ponitur gladius ad radicem, & superuenit exceptio peremptoria, quæ sublatum & absorptum est malum, & funditus extincta obligatio, & crimen deletum, vt non sit possibile sequi condemnationem, & ita semper fuisse obsetuatum in Senatu Siciliæ causarum criminalium; tenet idem *de indulto, cap. 24. n. 23.* & de simili praxi, & ita iudicatum testatur Giurba ex Abbate, Couarr. Marta, & aliis comprobatur in consiliis criminalibus, *conf. 57. n. 16.*

Sed contrariam sententiam, & accusatorem etiã videntur plura iuuare. Primum in nostro casu criminis notitiam dedisse offensum, & ad suam domum iudicem vocasse, & postquam improbè gestum denunciauit, ab eo supplicium petiit, & iustitiam fieri, vt ex charta offensi apparuit, quam in actis iudex inseruit, tanquam eorum præmium, vnde id pro accusatione habendum est, ex traditis à Iulio Claro *in praxi crim. q. 12. ad fin.* vbi ex Alberico, Saliceto, Angelo, Practica Conradi, Cardinali, Alexand. & aliis probatur sufficere in causa criminali iniuriatum petere reum puniri, iuxta formam iuris, & de clausula ista, Peto iustitiam, vt omne quod illi, qui petit, intererit, comprehendere videatur, ex Abbate *in c. fin. de iureiur. Capycio decis. 10. n. 22. Auendaño respons. 1. n. 18. Angel. in §. omnium, num. 25. Inst. de action. Ramonio conf. 50. n. 34. & 35. Barbosa claus. 35.* quo fit vt in presenti non possit considerari, non fuisse accusatorem, aut de iniuria priuati in iudicio non agi, vt nunc quasi de nouo accusans debeat à iudicio repelli; quia iudex vt causam posset ex officio prosequi, & reus ne alterius quàm fiscalls accusationi subiaceret, teneretur offensum requirere, vt querelam proponeret, vt postea non admitteretur, glossa in cap. Presbyter à plebe, 2. quest. 4. quam vt singularem sequitur Bald. *in l. Senatus, C. qui accusare non poss.* Hippolit. de Marsil. *conf. 35. n. 7. & in pract. crim. §. constante, n. 39.* & ex eis, Cæpola, Paride de Puteo, & aliis tradit Auiles *in cap. 2. Prætorum, verb. vben bien delz n. 34.* & Alex. in apostilla ad Bartol. *in l. 2. §. si publico, num. 2. ff. ad l. Iul. de adulter.* & vltra eum Ant. Gomez *3. tom. var. cap. 1. n. 17.* & ex Couar. & aliis tradit Paz *in praxi, 5. part. tom. 1. §. 5. n. 4. & 5.* licet istam praxim superfluum esse tradiderit Iul. Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 3. vers. & consequenter,* cum antea prædixerit posse iudicem ex officio iudicium prosequi, nec parti viam recludere, quæ similiter postea admittenda; aliàs enim nec fiscus præoccupabit causam priuati, nec is postea institutam querelam prosequi intendens excludendus est, cum ex Baldo *vbi proxime,* semper offensus præferendus, quia maius habet ius, & cum in hoc casu nulla fieret offensa requisitio, nec noceret iudicium discussum, nec sententia, vt accusationi via præcludatur.

Secundum, quia id semper indultis excipitur, vt cum 7 offenso pax fiat, vt præter ea quæ supra notauimus ex Iulio Claro, procedere oportere partis remissionem, probatur Mastril. *cap. 21. n. 2. & cap. 45.* expressè nostro indulto continet, vbi Princeps ait, *por la que à nos puede tocar; & iterum ibi, no auiendo parte querellosa, & vltèrius eis verbis, con que por esto, ni por ocasion de que se trata del dicho perdon, o apartamiento do se debe de hazer justicia à las partes, haziendo sobre ello instancia,* quod vltra quàm Princeps ex se nunquam censet lædere ius tertij, vt supra notauimus; ita id tripliciter repetitum geminationem inducit, & Regis nostri iustissimi enixam voluntatem exprimit, vt semper gratia, saluo iure tertij intelligatur, ex geminationis natura, *l. Balista, ff. ad SC. Trebel. Menochius lib. 1. conf. 63. n. 13. pluribus Becius conf. 24. n. 24. Surdus lib. 2. conf. 179. n. 18.* ex Roland. Natta, Parisio, Tiraq. Gratianus *tom. 4. discept. cap. 651. n. 5. & 6.* ex Iafone, & aliis *cap. 737. n. 4.* nec quidem gratia, sed iniuria censenda, quæ cum offensi læsione fieret, & non tam beneficium esset, quàm maleficium ius alteri adimere, vt criminoso indulgeretur, quo fit vt principis geminata

geminata & enixa voluntas eam expressionem habeat, ut quocumque modo apparuerit partem offensam ius suum in iudicium produxisse, eius præcedat remissio, aliter si institerit, iudicium prosequatur, & in hoc casu cum à principio iustitiam peteret offensus, longè distat à Principis animo, ut in eius præiudicium indulgentia locum habeat.

8 Tertium, quia semper offensus instigauit causam, ut Iudex puniret reum, & subministravit testes ad probationem delicti; unde licet primam accusationem non prosequeretur, tamen iudicem ordinarium & nos multoties interpellauit pro vindicta criminis: unde iam partis vices sustinuisse dicendum, ut non debeat à iudicio excludi, & ius ipsi fuisse acquisitum quod nunc prosequi non impediatur, tum ex eorum sententia qui pro accusatore habent instigatorem, ut innumeris comprobatur Farinac. *tit. de accusat. q. 14.* & ad secretum instigatorem extendit Grammaticus *decis. 39. n. 8.* & ita iudicatum fuisse tradit Mastrillus *ad indultum, d. cap. 7. n. 14.* tum etiam, quia in hoc casu ipsis actis & scripto constaret crimen offensum denunciasset, & à iudice peteret fieri iustitiam, & si fortè calumniosum obiiceret crimen, poterit in expensis damnari, ut ex Tuscho, Iulio Claro, & aliis probatur Giurba *d. conf. 57. num. 21.* maximè cum querela in scriptis redacta, & denunciatio, quæ charta offensi iudici data fuit, in proœmio actorum apposita, & sufficeret verbo coram iudice querelam proponere, ex Saliceto *in l. pen. n. 2. C. de accusat.* communem prædicam testatur Iul. Clarus *lib. 5. §. fin. q. 12. vers. quaro,* & ex Intrigliolo *decis. 41.* vsu receptum probatur Giurba *vbi proxime, n. 18.* Sed tamen quod idem probatur *n. 17.* ex Bossio, Claro, Bertazolo, & aliis pluribus, instigatorem pro accusatore non habendum, & ex Deciano & aliis sequitur etiam Mastrillus *d. cap. 24. num. 84.* id verò diuersimodè procedit, quia in eo casu loquuntur Authores, an debeat ad indultum procedere remissio instigatoris. Nos verò de eius remissione non loquimur, sed an si velit accusare, audiendus sit, & inde mouetur Mastril. quia eius pax, vel remissio licet fieret, non valeret, & probatur ex glossa *verb. non liceat, in l. iuris gentium, §. si paciscar, vers. sed an idem, ff. de pact.* & antiquitus transigere, vel pacisci non licebat de criminibus, & sanguinis pœnam non irrogabant, *l. transigere, C. de transact.* de cuius sententia & emendatione post antiquiores, quos refert Delrio *in eius reperit. vide Ant. Fab. lib. 2. coniect. c. 20.* Hotom. *illustr. quest. 1.* Cuiac. *lib. 5. obseru. cap. 11.* Donel. *lib. 18. comm. cap. 8.* vbi Connanum, Ræuardum, & alios adducit Osvald. *in notatis, lit. Qq,* adde Fachinæum *lib. 2. controuers. cap. 8. & 9.*

9 Tum etiam contraria opinio Doctorum procedit in simplici instigatore, non de illo, qui suam iniuriam prosequitur, & offensam iudici denunciavit, & petit iustitiam fieri, quo casu iam accusatoris partes subiit. Sed etiam Mastrillus etsi contrà teneat aduersus instigatorem, ita tamen scribit: *non omittam quod quando delictum esset mali exempli, & pars ex aliqua causa iusta accusationem non proposuisset, sed tantummodo secretè instigauerit, quod iste non deberet admitti ad beneficiū huius indulti, ut alias fuit iudicatum.* Idque huic casui mirè adæquatur; nam cum crimen esset quoddam puellam stupraret in domo nobilissimæ matronæ, & illa nollet querelam prosequi, propter suæ domus & famæ decus, & famam, petit tamen à iudice vindictam, non videtur remisisse iniuriam, sed ex iusta causa tunc dissimulasse; indecens enim censuit, querelam prosequi, & nomine suo accusationem in iudicio producere, nam & nomina sua actis inscribi solent honestiores effugere, *l. pupillus 5. §. sane si ipse 4. ff. de auctor. tutor. l. optimam, §. cum itaque, C. de contrah. & commit. stipul.* aded ut Doctores aliqui permiserint vindictam propria autoritate facere, ne fama & honor periclitetur, Grammat. *decis. 14. n. 10.* Griuel. *decis. 43. n. 22.* Azeued. *in l. 4. tit. 10. lib. 8. recop. n. 5.* & tunc non

ordinaria pœna, sed leuiori puniendum: & plures amitterent & omitterent existimationem fatiri, si in libello & actis omnino redigenda querela, quo fit ut ne impunitum euadat flagitium ex Principis indulgentia, quod antea distulit, hodie palam, & apertè se accusatricem ostendat, & offensæ domus velit satisfieri, quod prohibere quàm alienum sit à principis animo, ipsius indulti seriem palam exprimit.

Denique quartum, nam etiam quando ex officio contra aliquem iudicium esset, & pars non se querelauerit, adhuc partis offensæ remissionem ante gratiam, & indultum Principis requiri, ex Follerio, & aliis tradit Mastrillus *d. cap. 24. n. 10.* & Ant. Gom. *lib. 3. var. cap. 13. n. 38.* vbi peccare Principem qui delictum aliter indulget; & idem Mastril. *d. cap. 24. num. 23.* aliis adductis etiam refert, etsi contrarium teneat, ipse tamen *cap. 7. n. 2.* argum. *l. 1. & 2. C. de generali abolitione,* qua generali abolitione non includuntur accusationes futuræ, refert Angelum *de maleficiis,* Plazam, & Decianum, qui tradunt denuo posse admitti accusatorem: ergo melius in hoc casu inspectis facti circumstantiis videbatur esse admittendum.

Senatus rectè perpensis facti qualitatibus censuit, reum non esse indultandum, & Principis gratia in præiudicium partis offensæ gaudere non debere.

Pro quo nostri Senatus decreto illa præcipua ratio decidendi facit, beneficium Principis alteri damnosum esse non debere, *l. sed cum ab herede 12. ff. ad SC. Trebell.* ibi, *praesertim si nouum beneficium cum alterius iniuria postularetur, l. nec auus 4. C. de emancip. lib.* vbi Imperatores scribunt, *nec in cuiusquam iniuriam beneficia tribuere moris est nostri.* Alex. *vol. 5. conf. 3. n. 5.* Roland. *vol. 1. conf. 3.* Riminald. *iunior conf. 779. num. 110.* Sarmiento *lib. 5. select. cap. 8. num. 20.* quos & alios plures referens tenet Giurba *d. conf. 57. n. 6. & 7.* idem statuens Principem delicto non remittere citra consensum partis offensæ, cui nunquam præiudicium inferre credendum velle, nec posse de potestate ordinaria. Ant. Petra *de Princip. potest. cap. 12. n. 17. l. 2. §. merito, & §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico,* Decius *conf. 520. n. 3.* ex Iul. Clar. Azeued. Farin. & aliis Sesse *de inhibition. c. 1. §. 5. ferè per totum,* & præcipuè *n. 119.* idque maximè procedit cum tam enixè, & geminatè in ipso indulto reseruasset intacta iura partium, ut iam notauimus, nec in præsentem in occulto offensa partis fuit vsquequò indulgentia concessa, sed statim à criminis perpetracione, & iniuria illata in iudicium deductum eius denunciacione facta iudici, & solummodò verbo, sed in rescriptis relata querela, iustitiam petierit, & nocentem puniri: unde hodie cum accusationem post indultum proposuerit, non tam nouam accusationem proponere videtur, quàm antea iam institutam prosequi, & quod ex indulgentia facere non poterat Regius fiscalis, ipse offensus præstaret, id est, iudicium inchoatum, ne sine patre euanescat, sustineret, quod ex ipso indulgentiæ rescripto palam colligitur iis verbis, *perdonando la parte, o apartandose de la querella,* quasi remissio ad veram accusationem, quæ in scriptis ponenda, referatur, querelæ verò desistentia, ad eam quæ iudici, ut in hoc casu, verbo delata, & deseruit, ut iam aperiat, ut de crimine inquirat, & probationes recipiat. Iulius Clarus *libro quinto, §. finali, quest. 5. n. 3.* & nos apertius in sequenti decisione explicabimus: unde quia in hoc casu querela verbo data fuit, & expressè indigentia requirit eius præcedere desistentiam, meritò in hoc casu adhuc instante querela, & accusatore prodeunte, indulgentia locum habere non potuit.

Quibus ita meo iudicio rectè decisis, non obstant adducta in contrarium, & primum ita erit interpretandum ut indulgentia crimen delet, & velut sententia absolutoria reum in tuto constituat, sed tantum quoad illud quod indultum comprehendit: unde cum nunquam Princeps

10

11
DE-
CI-
SIO.
12

13

Princeps lædere tertium videatur, solum effectum habere poterit indulgentia quoad filci pœnam, non verò vt partis iniuriatæ offensam, seu vindictam excludat, & omnia, quæ in argumento contrario adducta, procedunt quando plenum effectum consequitur indulgentia, nec aliquid ei obstat, tunc verè pro absoluto censebitur indultatus; secus verò quoad offensum, nisi ille iuri suo cesserit, & iniuriam remittat.

14 Vtèrius verissimum est quod secundo argumento comprehenditur, indultum ipso iure operari, & maxime colligitur ex verbis nostri rescripti, & ea dictione *illico*: sed procedit nisi partis instantia retardet, nam ei iustitiam exhiberi velle Princeps enunciat: vnde cum in præsentì prodeat accusator, & querelam ab initio institutam prosequi intendat, meritò obstat liberationi rei, & effectui indulgentiæ, quæ nisi à parte offensa impediretur, statim ipso iure crimen solueret.

15 Ex quo etiam tertio argumento facile poterit occurrere, nam etsi delictum, ex quo nullus alius apparet offensus quàm Princeps, ita ex indulgentia euanescat, & extingatur, vt quacunque noua accusatione postea suscitari, aut reuiuiscere non valeat, id quoties potest indulgentia crimen tolli; cum verò Princeps indulgere non possit, aut nolit in præiudicium tertij, aliter procedit, nec crimen suscitari dicendum, sed nondum extinctum adhuc durare, quia querela quæ ab initio propofita fuit criminis denunciatione, etsi à parte dissimulata fuisset, adhuc tamen abolita non fuit, ac proinde non est dicendum, ita culpam euanuisse, vt postea accusationem excludat.

16 Denique quattum non obstat, quia quod traditur, realitatis in iure non indulgendum, & dolosè egisse videri offensum qui tandiu tacuit, non poterit in hoc casu locum habere, cum ex iusta causa, vt prædiximus, dissimulauit ob domus suæ famam, & familiæ decorem, & iudicis vindictæ retulit iniuriæ supplicium; cum verò hodie iudex ex indulgentia non potest causam prosequi, meritò ad id offensus admittendus, vt reus audax puniatur, qui domum illustrem violauit, nec videbitur fraudasse offensum indulgentiam Principis; nam illa expressè partis ius, & iniuriam excludit, & omnia, quæ ex Mastrillo & Giurba in Senatu Siciliae decisum retulimus, procedunt quando ante indulgentiam iudex sine aliqua mixtura iuris offensi processit, tunc meritò crimine iam ex indulto remisso, & in totum sublato, amplius quasi radicitus auulso noua instantia offensi non pullulabit; in nostro verò casu ab initio querela actis insinuata fuit, iudicium ab offenso excitatum, & nec teus institit, nec iudex requisitum offenso vt querelam prosequeretur, & ita iusta dissimulatio non est ei imputanda vt iuri suo cecisse, & iniuriam remittere videatur.

17 Nec obstat textus in prædicto argumento adductus, *l. de rebus 48. ff. de arbitris*, vt licet quis malignè ab initio non petierit, postea tamen petat, quia longè dissimilis species est circa compromissum in arbitrum de omnibus controuersis. Cum enim non referatur nisi ad eas quæ in iudicium deductæ, & iudex arbitramentum non præferret de quadam specie, quæ non petita, meritò quia non potuit compromisso comprehendere, iuxta quæ notant Baldus *lib. 2. cons. 452.* Fulgosius *cons. 119. in princ.* Socinus *cons. 282. num. 3.* innumeris plura cumulat Tuschus in *præctis conclusionibus, lit. C. conclus. 519. & 520. per totam*, postea peti poterit; sed cum malignè petere distulit, pœnæ subiugabitur, dolus enim ibi pœna plectitur, cum excludi non posset petitio, quæ compromisso non comprehensa; circa indultum verò, qui distulit accusare, superueniente indulgentia amplius non accusabit, quia iam indulto crimen omnino deletum, quo non subsistente, accusatio institui non potest, *l. libellorum, de accusat.* Tiberius Decianus *ubi supra, num. 67.*

DISPUTATIO XXVII.

De delatoribus quoad indultum, quæ ratio habeatur.

- 1 Denunciator pro parte sibi applicata an ius proprium persequatur.
- 2 pars qua delatori datur, et si fisco debeat, delatoris esse videtur.
Ad heredes transit hoc ius delatoris, ibid.
l. at ubi 24. de pet. hered. expenditur, ibid.
- 3 Principis beneficium non debet decipere.
- 4 Delator pro accusatore habetur.
l. deferre, §. sed eas causas, ff. de iure fisci, expend. ibid.
- 5 Delator expensarum condemnationis, & aliis pœnis iacebit, si malè detulerit.
- 6 Indultum excipit partis interesse.
- 7 Contra leges factum à solo Principe aboleri potest.
- 8 vindicta criminis pertinet ad eum, qui principaliter leditur.
- 9 Delator non potest causam remittere, vel transigere.
- 10 Legis pœna non debetur ipso iure, sed requirit condemnationem.
- 11 Decisio Senatus.
- 12 Delatoris ius accessorium consideratur causa fiscalis.
In odiosis sub simplicibus non comprehenditur casus mixtus, ibid.
- 13 Delatoris iudicium & accusatio tota publica est.
- 14 Delatori pars qua à fisco conceditur, non vt interesse, sed velut premium datur.
- 15 Principis solius proprium indulgere crimina.
- 16 Pœna delictorum ad tempus sententiæ referenda.
- 17 Delator non potest plures delationes simul separatim intendere.
- 18 Delatores semper bonis Principibus in odio fuerunt.
- 19 *l. 2. C. de abolition. crim. expenditur.*
- 20 Accusatio iniuria priuata requirit partis remissionem; secus si publica.
- 21 Premium delationis transit ad heredes, quia illi fisci delatione sunt obligati.
- 22 Non fraudatur qui scit, vel scire debet.
- 23 *l. edicto, in princ. de iure fisci, interpretatur.*
Circuitus vitandus, ibid.
- 24 Delator prosequi potest delationem institutam, quamuis in metallum damnetur, & non posset tunc deferre.
- 25 Accusatio in scriptis proponenda, querela verbo sufficiet.
- 26 Querela verbalis, & accusatio in scriptis similiter impediunt indultum.
- 27 D. Couarruias explicatur.

QVÆSTIO.

Indultum quo partis interesse, vel accusatio excipitur, an impediatur denunciator qui pro legis transgressione delationem intendit, qua tertia, vel quarta pœna pars ei applicatur.

VPERIORI affinis est disceptatio, an vt impediatur indulgentiam, habendus sit pro parte denunciator, qui causam fisci prosequitur vt pœnam à lege quartam, vel tertiam, vt solet applicari, consequatur, & hoc discussum in pluribus vnius officij denunciatis ex transgressione Pragmaticæ quæ tempore indulti iam fuerat abrogata, nondum causa sententiæ

decisa, & delatio antequam legi derogaretur facta fuit, & adhuc pendebat.

1 In qua quaestione pro denunciatore facit primò quod *suprà* notauimus, nunquam velle Principem tertio præiudicium inferre, & cum partis vtilitas ex iudicio & actione speratur, videtur crimen non remitti, *l. fin. C. de abolit. l. 2. C. de precibus Imp. offer. ibi, sine grauis partis alterius dispendio conuelli non potest, Mastrillus d. cap. 24. n. 1. Menoch. de arbitr. q. 96. n. 1. vnde cum propriè sit casus & causa denunciatoris, vel delatoris, l. 1. ad fin. principij, de iure fisci, ibi, vel aduersus leges commissum factum esse, cum contra Pragmaticam delatio fietet, ex qua pars denunciatori applicaretur, cuius intuitu causam sequutus & iudicium instituit, videtur sine illius damno indulgentiam locum non habere, & cum denunciatores videatur interesse contingere ei, nec lædere Principem velle; nam etsi hæc pars sub iudicio fiscali comprehendatur, tamen quia denunciatori destinata est, eius esse videtur, & quodammodo à fiscali causa separata, vt eius indulto non comprehendatur, sed vt ius proprium denunciatoris habeatur: pro quo ego pondero textum in *l. at ubi 24. Digest. de petit. hereditatis*, quatenus tradit, si possessor hereditatis à fundo deiectus, non deberet petitione hereditatis restituere pœnam ex eo commissam: sicut nec pœna restitui debet quam aduersarius ei promissit, si ad iudicium non venerit, idque licet ad eò plenissimum sit petita hereditatis iudicium, vt comprehendat quidquid rebus hereditatis accessit, *l. item veniunt 20. §. item non solum, ff. de petit. hered. & quidquid peruenerit ex hereditate, l. vtrum 23. ff. eodem*. Sed tamen rectè prædictæ pœnæ non restituendæ hereditate petita, sed propriæ & debitæ possessori censentur, quia ille sua stipulatione & industria & iudicio à se instituto propriis expensis acquisiuit, & ita in hoc casu non veluti fiscali causa comprehensa hæc pœnæ pars quæ denunciatori promissa, debet iudicari, sed propria denunciatoris, vt sicut nec iuri alterius indulgentiæ rescripto detrahi videatur, ita nec delatori detrahatur, maximè cum ad eò hoc ius ipsius denunciatoris credatur, vt ad hæredes transferat, *l. edicto, §. ad hæredes, & §. item duo, ff. de iure fisci, ex Barr. cons. 157. n. 3. comprobatur Peregrinus de iure fisci, lib. 2. tit. 1. n. 17.**

3 Secundò denunciator legis auctoritate allectus iudicium instituit spe præmij, quippe iniunctis pœnis, & præmiis concessis, & promissis bonos efficere est optimi regiminis institutum, *l. 1. §. cuius, ff. de iust. & iure, & qui lucrum expectat Regis decreto, non debet principali auctoritate conscriptus inueniri, l. 1. in fine, C. de his qui ven. at. impetr.* deceptus enim esset si expensas faceret, & longè iudiciorum sumptibus vexaretur, postea verò ex indulto in totum causa euanesceret, & iniuriam sentiret, ex quo ius ei reddi deberet, contra *leg. meminerint, C. vnde vi*, maximè cum semper in iure si quid alicuius causæ contemplatione erogaretur, licet postea casu eius impediatur effectus, adhuc erogatum sarcindum est, vt in eleganti specie notat Vlpianus in *l. pecuniam 5. in princ. ff. de condit. caus. dat. ibi, nisi forte tua intersit non accepisse ob hanc causam pecuniam; nam si ita res se habeat, vt licet nondum profectus sis, ita tamen rem composueris, vt necesse habeas proficisci, vel sumptus qui necessarij fuerunt ad profectioem, iam fecisti, vt manifestum sit te plus forte quam accepisti erogasse, conditio cessabit: cuius text. arg. colligitur semper ei qui alterius fidem sequutus aliquid expenderit, resarciendum, iniquum enim foret, qui ob publicam causam iudicium instituerit, de suo pendere, & id eò rectè traditur in *l. mulier in opus salinarium, ff. de capt. & postlim. reuers. ibi, pretium ex fisco reddendum esse, vbi Accurs. verbo reddendum, id eò quia negotium fisci vtiliter gessit, ex qua Palatius Rub. in repet. cap. per vestras, §. 39. n. 6. de donat. inter, si priuatus intendat iudicium ad vtilitatem publicam, debere sibi dari expensam à fisco, si commodum sit fiscale, tenet**

Bald. in *l. 1. ad fin. princ. ff. de iust. & iur. Fr. Aret. in cap. si qui testium, col. 3. vers. prima conclusio, de testib. & arg. c. ex parte 11. de accus. ibi, de rebus monasterij expensa debent necessaria, donec causa debitum finem accipiat, ministrari. Similiter idem Palatius Rub. admittit, si Clericus ad vtilitatem Ecclesiæ iudicium instituerit, vt ab Ecclesia expensæ præstentur, quem sequitur Auiles in *c. 3. Prator. n. 31. Riccius 1. p. decis. 56. n. 18. gloss. non debet in hoc casu denunciator ex indulgentia Principis elusus relinqui, cuius fidem sequutus denunciationem intendit.**

4 Tertio, quia denunciator pro accusatore habetur, *Barr. in l. diuus, n. 7. ff. de custodia reorum, Placentin. de accusat. n. 1. Gigas de crimine lesa Maiest. tit. qualiter in crimine procedatur, q. 2. n. 2. Medicis de diffinit. 2. p. c. 2. n. 2. & arg. l. 1. §. qui bona, §. 1. l. res qua, §. vlt. l. Senatus, §. deferre, & §. idem decreuerunt, ff. de iure fisci, l. intra quatuor, de diuers. & tempor. prescript. ex Ioanne Platea, Rebuffo, Cuiacio, & Deciano tenuit Menoch. lib. 2. de arbitr. c. 198. n. 2. & partem quam fisco applicat denunciatori, iam à se videtur separasse, & ei tribuere, vt instruat causam, & iudicium foueat, & ita iam in eo ius habere censetur, *leg. edicto 13. in princ. ff. de iure fisci, ibi, ex ea partem fisco inferret, partem sibi retineret, & noto text. in l. deferre, §. sed eas causas, ff. eod. vbi licet in metallum damnati deferre prohibeantur, tamen causas, quas ante damnationem ceperunt deferre, rectè poterunt etiam post damnationem prosequi, quasi ius denunciatori, incepto iudicio quaesitum, non possit in metallum quocumque damnationis impedimento superueniente abrogari.**

5 Et pro vero accusatore existimandus, quia si reus absolueretur, denunciator ratione calumniæ in expensis condemnabitur. Cynus in *l. seueriter, ad finem, C. de excusation. tutor. Albertic. in l. sancimus, n. 6. C. de iudiciis*, quem refert & sequitur Gratus *lib. 1. cons. 97. n. 2. & ex Guidone Papæ, & aliis distinguit Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 7. ad finem*, vt non condemnetur, si ex officij necessitate denunciabit, & non appareat euidentis calumnia; si verò sponte accederet quis ad denunciandum, tunc vt accusator iudicabitur, fidei iussores dabit, & in expensis condemnandus, & subiacet etiam pœnæ infamiae, & aliis seuerioribus, *l. 2. in princ; §. senatus, & §. quoties, l. senatus 15. §. diuus, & §. quod si, l. de eo 23. l. non tantum 24. ff. de iure fisci, cui adde Cuiacium lib. 19. obser. c. 2. & crimen delationis dicitur in l. 3. C. de delatoribus, & pœnæ corporales iniunguntur, l. omnes, ibi, contra delatores seueritatem iudicium implorare ferro districtam; l. ne liceat, §. vnusquisque, ibi, grauissimis verberibus castigandū, & perpetuò fore relegandū, C. de delatoribus, quem ex Basilicis restituit Gothof. ibi, facit l. 5. tit. 13. lib. 2. recop. Vnde cum in hoc casu sponte allectus legis præmio denunciationem fecisset, periculo condemnationis, expensarū, & aliis subiaceret pœnis, claudicaret iudicium, si quoad pœnā solum pro accusatore haberetur denunciator, ad præmiū verò aliter quā vt accusator iudicaretur, & crimē quod indulgentia remitti non potest, nisi accusatori satisfaceret, cēseretur in denunciatoris præiudiciū indultari.*

6 Quarto, verba nostri rescripti ab indulgentia excipiunt iudicium, quod procedat per accusationem à apedimento de passo, vnde videtur necessariò denunciationem comprehendere, & ipsis verbis indulti exceptam, cum dictio *vel*, cuius disiunctiuæ natura est, vt inter diuersa constituatur, glossa & Doctores in *leg. vbi pactum, C. de transact. Iason in anth. qui rem, C. de sacrosanctis Eccles. n. 2.* accusationem distinguit ab eo quod à patre petitur vt referatur, quando non vertitur causa priuati, sed publica; id enim verborum repetitio, & diuersitas suadet, cum semper in iure superfluum vitandum, & ne verba stent sine virtute aliquid operandi, *l. si quando, ff. de leg. 1. cap. si Papa, de privilegijs, lib. 6. cap. legabatur 3. & ibi gloss. verbo aduentus, de maioritat. & obedientia, Gratian. 2. tom. discept. for. c. 306. n. 16. & potest expendi *lex 2. C. de in ius vocand. vbi pœna quæ à lege infligitur, eo quod**

quoddam libertus in ius vocauit patronum sine venia, non potest rescripto remitti, ut constat ex glossa *verbo concedi*, ergo nec in presenti pars quæ à lege denunciatori applicatur, poterit indulto tolli: cui ego adiungo quod ex D. Couar. colligitur *lib. 2. var. cap. 1. n. 8. ad finem*, ex Boëtio *q. 349*. illam regulam, *Qui non habet in are, luat in corpore*, procedere tantum in parte, quæ fisco applicatur; sin verò aliquid ex multa fisci priuato concedatur, tunc non posse pœnam iudicem commutare, ex Panor. mit. Ioanne Andrea, & Rupellano comprobans. Vnde is delator, cui pars à fisco applicatur, quasi interesse ciuile prosequi videtur, ex *ibi* notatis, quæ omnino videnda, & quæ sequutus Couarruuiam tradit Menoch. *lib. 2. de arbitr. cent. 5. quest. 447. n. 22*. non fieri posse commutationem pœnæ, nisi consentiente parte, & ex Innoc. Castrensi, & Peguera probat.

7 Sed pro contraria sententia, reum aduersus denunciatores fauere videntur. Primò, nam licet ex quocunque delicto duæ nascantur actiones, vna quæ competit ad damnum illatum resarciendum, & interesse partis offensæ; alia, quæ pro vindicta publica datur, *l. fin. ff. de furtis, l. fin. de priuatis delictis, l. locatio, §. illicitè, ff. de publican. & vectig. ibi, alterum enim utilitas priuatorum, alterum vigor publica disciplina ex postulat*, quia publicè interest, ne delicta maneant impunita, *l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquiliam*; tamen cum in hoc casu ex transgressione Pragmaticæ denunciator læsus verè non sit, sed solum Princeps, cuius legi non obtemperatum, & qui debita obedientia fraudatus, & denunciator non suum, sed ius publicum prosequitur, vnde priuata nulla actio est in hoc casu, quæ respiciat ad resarciendam partis offensæ iniuriam, aut interesse priuari, ex Iulio Claro *libro quinto, §. fin. q. 1. n. 2. vers. ego tamen*, & solius Principis est hanc publicam actionem remittere, nulla habita ratione denunciatoris, nec cuiusque qui pro parte se ostenderit, Sesse *de inhibitionibus, cap. 3. §. 5. num. 89*. cum pœna transgressionis Pragmaticæ, vt solius Principis est, qui eam condidit, ita ad eum solum remissio & indulgentia spectat, ex traditis à Mastrillo *de indulto, cap. 2. n. 1*. Farin. *d. quest. 6. n. 2*. Peregrin. *de iure fisci, lib. 4. tit. 8. n. 15*. & idem Mastrillus *cap. 19. n. 2*. refert in Senatu Siciliae decisum, eos qui accusati fuerant vendidisse triticum ultra pretium à lege taxatum, indulto gaudere, nec requiri aliam remissionem, quàm Principis indulgentiam.

8 Secundum, nam etsi Princeps nec soleat, nec velit remittere iniuriam priuari, & pœnas pecuniarias, quæ propter eam offenso debentur, Baldus in *l. ultim. Cod. de in ius vocando, not. vlt.* Menoch. *d. quest. 96*. tamen rectè potest, & videtur velle remittere pœnam ex lege alicui applicatam, vt in terminis indulti probat Bertazolus, quem refert Clarus *quest. 59. n. 43*. cui adde Menoch. *de arbitr. lib. 2. quest. 447. num. 17*. ratio ex Petro Surdo *consil. 152. num. 16*. qui ex Bartolo, Baldo, & aliis comprobatur; nam cum quis contrauenit edicto Principis, eique fuerit inobediens, Principem, quem contemnit, offendit, & pœna ad ipsum spectat, quia regulariter in iure delicti vindicta pertinet ad eum, qui principaliter læditur, *l. cum emancipati, §. emancipatus filius, ff. de collatione bonorum*. Natta *cons. 580. n. 7*. vnde eius erit, & non denunciatoris criminis abolitio, & in terminis indulti posse Principem pœnas legis remittere, probat Mastrillus *de indulto, cap. 21. n. 10. & seq.* & censeri indulto remissas, *cap. 24. n. 45. & cap. 16. num. 13*. loquitur de transgressoribus Pragmaticæ, & necessum fuit ab eo excipi propter publicam utilitatem, quasi aliàs generali indulgentia comprehenderetur, quibus adde similes censeri delatorem, & instigatorem, & vt iste non impedit indulgentiam, ita nec delator, Mastril. *d. cap. 24. num. 84*. ex Tepato, & Farinacio Giurba *criminalium cons. 57. num. 9*.

9 Tertium pro parte ad impediendum gratiæ effectum

Larrea Decis. Granat. Pars I.

haberi non oportet, qui suum damnum & interesse non prosequitur, frustra quæ denunciatoris remissio considerabitur, quam præstare non poterit, nec etiam aliquid operabitur; tum quia transactio, vel concordia facta cum denunciatore, quasi ille verè non offensus, nihil proderit, ex traditis à Bart. in *l. 1. vbi communiter Doctores, ff. de publicis iudiciis*, Farinac. *q. 11. n. 11*. Iul. Clar. *lib. 5. §. fin. n. 3*. Ant. Gomez *3. tom. variar. c. 1. n. 43* & cum vnicuique de populo ius accusandi competat, licet vnus remiserit, alius quilibet poterit ad accusationem prodire, & illam prosequi, glossa in *l. transgredere verbo prohibendum, C. de transact.* vbi etiam Burt. & Salicet. Couar. *lib. 2. variar. cap. 10. n. 5*. Farinacius *de inquisitione, q. 4. num. 37*. & priuatorum pactionibus iura publica lædi non oportet, *l. iurisgentium, §. si paciscar, leg. si vnus, §. pacta, l. ius publicum, ff. de pactis*; tum etiam, quamuis velit, non potest denunciator desistere absque eo, quod pœnæ subiaceat Turpilliani, *l. ab accusatione, §. nunciatores, l. in Senatusconsultum, ff. eod. glossa verbo gratia, in cap. 1. de collusione detegenda*. Tiber. Decianus *tractat. crim. lib. 5. c. 5. n. 1. vers. tertio*, & probatur *l. res qua, §. fin. ff. de iure fisci*, ibi, *sicut nunciare causam nemò cogitur, ita liberum arbitrium desistendi ei non datur, qui detulit*, imò potius vt probat Tiber. Decianus *lib. 3. c. 35. n. 44*. coguntur denunciatores assistere iudicio, ne spe lucri crimina occultent, & lædant causam fisci; inde frustra indulti gratia attenderet denunciatoris remissionem, quam & facere nequit, & obtenta nihil proderit.

Quartum denique, pœna quæ in hoc casu ex Pragmaticæ transgressione, ex lege irrogata non debetur ipso iure, sed requirit condemnationem, & priusquam præcedat, non potest ante eam aliquod ius denunciatoris considerari, *l. eius qui delatorem, vbi Bart. ff. de iure fisci, cap. cum secundum, de hereticis, lib. 6*. vbi Archidiac. & Ioan. Andr. tenet Ias. in *l. si quis iniquum, §. quod autem*, vbi Doctores, *ff. quod quisque iuris*. Matheslan. *notabili 7*: quem refert & sequitur Bertazolus *cons. 163. num. 5*. D. Rojas nostri Collegij Salmanticensis Alumnus, *de successione c. 20*. Fachin. *lib. 1. controu. c. 93*. Paz *in prax. 6. tempore, n. 26*. Cartarius *de executione sententia contra bannitum, c. 1. n. 187*. Guttierrez *cons. 43. n. 15*. Nicolaus Garcia *de benef. p. 11. c. 10. n. 6. & 28*. Morla *in emporet. 1. q. 9*. Moneta *de conseruat. c. 10. n. 18. & 183*. Campanill. *in diuersorio iuris Canonici, rubric. 11. c. 12. n. 8*. Barbosa *in remissionibus, lib. 5. tit. 6. §. 10*. Mastrill. *de indulto, cap. 22. n. 14*. Ant. Riccius *in tract. de iure person. lib. 5. c. 31*. Giurba *cons. 75. per totum*, Leonard. Duatius *in comm. Bulla cœna, lib. 2. can. 1. q. 27. n. 52*. & ratio est, quia cum hæc pars, quæ denunciatori ex pœna fiscali applicatur, eo prætextu fit, vt causam instruat, & melius & tutius ius suum fisco consequi possit, meritò illius nulla pars considerabitur ante sententiam, quia multa ante illam euenire possunt, ne vlla sequatur condemnatio, vt tradit Ant. Faber *in suo Codice, titulo de pœnis, diffinitione tertia*, & idè nec à denunciatis poterit partis pœnam consequi denunciator, *l. 1. tit. 6. lib. 3. recop.* vbi tenet Azeued. *num. 1*. & pluribus aliis Regni DD. relatis Bobadilla *lib. 5. Politica, c. 3. n. 99*. sed condemnatione sequuta, & burse fiscali tota pœnæ quantitate illata, tunc à fisco partem suam consequi denunciator intendet, Bart. in *l. Senatus, §. Senatus, n. 2. ff. de iure fisci*, Auiles *in cap. 2. Pratorum, verbo Camera, n. 3*. Peregr. *de iure fisci, lib. 8. tit. 8. n. 32*. & faciunt verba Gratiani *tom. 5. discept. for. c. 840. n. 3*. dum inquit, *quod etiam est de iure communi, secundum quod tota condemnatio per Camerarios exigitur, & in fisci cameram confluit, à quo portio sua vnicuique soluitur*. Vnde meritò non licebit denunciatori ante sententiã debita sibi proportionem pacisci, vt etiam in parte quæ solet à lege iudicibus applicari, vt pròptius & alacrius iudicia suscipiant, non licere eis pro sua parte ante rem iudicatam conuenire, tenuit Azeued. *vbi proxime, n. 11*. etsi contra Bobad. *lib. 2. c. 12. n. 25. &*

d. cap. 3. n. 99. & Matienzo in l. 13. gloss. 2. n. 7. tit. 10. lib. 5. noua recop. de quo vide Gutterium, qui rectè disti-
 guit, & interpretatur d. l. 13. & l. 11. tit. 6. lib. 3. recop. lib. 1. pract. quest. 35. per totam.

11 De-
 CI-
 10. Senatus his omnibus rationibus pensatis, die 18. Decembris hoc anno 1629. me iudice in fauorem reorum dicit, vt in totum indulti gratiâ gauderent, nec aliquid pœnæ præstandum denunciatori, ei solùm iustis litis expensis refusis, quibus taxatione adhibita reos condemnauit; & licet postea in aliis causis pro denunciatore aliqui ex Consenatoribus existimant, denunciatorum posse indultum impedire; ego tamen in terminis huius casus verius existimo, non posse in præsentia denunciatorum aliquid obesse indulgentiæ.

12 Quæ nostra sententia vltra prædicta, ea potissimum decidendi ratione fundatur, quia causa & ius denunciatoris non consideratur in hoc casu principaliter, sed velut accidens, & quasi accedat iudicio & causæ fisci ad meliorem eius expeditionem, & quæ accidentaliter obueniunt, non attenduntur, §. spadones, de adoptione. & quamuis hoc iudicium, quod merè fiscale est mixtum, considerari posset partim publicum ex pœna quæ sui natura & lege Principi debetur, partim etiam priuatum ex ea portione, quæ denunciatori applicata, cum hæc quasi appendix publicæ vindictæ, & ei solùm inferuiat, & longè minor sit, quia quarta, aut tertia pars tantummodo soleat denunciatori assignari, quàm quæ fisco remanet, nullus inficiabitur præualete ius, & causam publicam, cui aliam cedere oporteat, vt in mixtis semper attenditur quod eminent, & causam alterius occultat, argum. l. queritur 10. ff. de statu hominum, Tiraquel. de retractu lignag. §. 30. gloss. 1. n. 9. Anton. Gomez in l. 40. Tauri, n. 61. Menoch. de recup. possessione, remedio 5. Sarmiento in l. si quis posthumus, n. 2. de liber. & posthum. Zasius lib. 1. respons. cap. 9. Donel. lib. 1. comm. cap. 4. & potest confirmari ex eo, quod notant communiter interpretes in l. 2. in princ. de verb. oblig. vt dispositiones simplices circa materiam odiosam non habeant locum in mixtis: sequitur Butigella in l. cum quid, ff. si certum petatur, n. 21. Vnde cum vitari indulgentiam, aut impediri propter denunciatorum, eo quod actus vitietur, odiosum in iure credatur, l. quoties, de R. l. tum etiam, quia indulta latissimè interpretanda in eius fauorem qui recipit gratiam, l. fin. de constit. Principum, c. si gratiosè, de rescriptis in 6. Iason in l. si quis pro emptore, n. 336. de vsucap. Mastrillus de indulto, c. 23. n. 15. Ant. Faber in C. tit. de sententiam passis, diff. 1. n. 8. videtur hinc non oportere casum mixtum considerari, vt indulgentia impediatur: & quamuis consideremus, non poterit sub simplicibus comprehendi in materia odiosa, vt est indulti exclusio, quæ strictè limitanda, de quo vide pro omnibus D. Castillum 5. tom. contr. 2. p. c. 134. num. 22. vbi inde conciliat l. vim passa, §. prescriptione, ff. ad l. Iuliam de adulteriis, cum l. si ita scriptum, in princ. de lib. & posthum. & pluribus comprobatur, & vltra Sesse decis. 241. Magon. decis. Lucensi 91. Barbof. axiomatico 152. Gratian. tom. 5. cap. 982. n. 18.

13 Maximè quia denunciatores in iure nihil propriæ causæ prosequi videntur, sed totum iudicium publicum & fisci existimatur, nota textum in l. fiscus 38. §. delatoris, ff. de iure fisci, ibi, quoniam propriam causam egerat. Vbi ex eo à munere delatoris & pœna excluditur, qui non probauit quod intenderat, quia de interesse egit sibi pertinenti, & expressius constat l. delator 44. D. gestis eodem, vbi ex I. C. Paulo delator non est, qui protegens causam suam gratiâ aliquid ad fiscum nunciat: opponuntur quidem ius contingere aliquem vt priuatum, vel vt denunciatorum, l. bona 39. §. eum qui, Digestis de iure fisci, vbi qui periculum vnius condemnationis diuidi postulauit, & vt consequeretur fraudulentas correorum alienationes, detulit vt reuocarentur, quia de iure suo agit, respondet Papin. non videri causam pecuniæ fisco nun-

tiassè, & ita qui vt fundi possessor conuentus ab officialibus fisci, alium possessorem esse affirmauerit, etiam si eum quem dixit possessorem, postea non fuisse liqueat, pro delatore non habendus, leg. 3. Cod. de delatoribus. quoniam id non tam fisci, quàm rei suæ ratione, vt dimitteretur, fecisse videtur, & ideo nulla macula, aut crimine delatoris aspergitur, quibus apparet delatores causam fisci agere dici, non verò suam, & delatores non faciunt partem in iudicio, sed solùm illi assistunt, tanquam fisco adherentes, vt tradit Riccius secunda part. decis. 227. n. 1. & fin. iuste tamen noster Senatus decreuit, vt expensæ delatori soluerentur, vt in terminis Mastrillus de indulto, cap. 24. n. 20.

Sed & quod delatoribus à fisco assignatur, non vt interesse debitum constituitur, sed pro præmio, l. 2. ibi, qui non præmij consequendi, de iure fisci, l. edicto 13. §. cum ante apertum, ibi, neque dignam esse præmio tam precipitem festinationem, & §. eos qui, ibi, remouendos esse ab huiusmodi præmio, eadem lege, vbi etiam in §. extat, dicitur, vulgare præmium, in quo an esset quarta, vnde quadruplatores dicebantur, vel octaua pars, ex Tacito lib. 4. & lib. 6. Annalium, & lib. 4. hist. ex Ausonio in Verrem, & Iosepho notat Gothofr. in eo textu, ex Suetonio, Frontino, & Quintiliano in l. 2. in princ. ff. de iure fisci, & ex Capitolin. & Vopisco Cuiac. lib. 19. obser. cap. 3. & præmiis ad accusandum inuitari tradit Cicero pro Cluentio, & de eis l. 3. §. si ex stipulatu, l. lege Cornelia 15. ibi, de præmio accusatoris, ff. ad SC. Syllanian. l. 5. §. vltim. ff. de his quibus vt indig. & in iure passim, & videndus Polletus lib. 2. histor. fori Rom. c. 4. & lib. 4. c. 2. & 3. vbi latius, & pluribus Menoch. d. lib. 2. de arbitr. c. 198. n. 4.

Vnde indecens foret, vt qui non ius suum, sed fisci prosequitur, & ab eo præmium recepisset, Principis indulgentiam impediret, vt quasi ab eo penderet effectus gratiæ principalis; nihil enim magis Regis proprium, quàm crimina indulgere, & adeò symbolum est supremæ potestatis, vt nullus alius quàm Rex possit huiusmodi indulgentiam præstare, Farinac. de inquisit. q. 6. n. 2. Ozascus decis. Pedem. 101. in fin. & nec consuetudine, aut præscriptione id quasi regale potest ab aliquo acquiri, vt de Magnatibus Hispaniæ tradiderunt Azeuedo in l. 1. tit. 25. lib. 8. recop. num. 8. Auendaño de exequend. mandat. lib. 1. cap. 7. num. 17. pluribus Mastrillus ad indultum, c. 2. per totum, & quod ipsi principatui attributum, etiam ex pacto cum tertio inito, non potest à se Princeps auocare, & exuere regalia, vt in l. condenda, supra diximus lib. 2. cap. 18. n. 14. & pluribus comprobatur Azeuedo in l. 1. tit. 10. lib. 5. recop. n. 15. cum sequentibus, ita etiam quanto minus in hoc casu, vbi nullum priuatum commodum est, sed totum fisci, consideratur, à quo prouenit præmium delatori destinatum, non debet exuere Princeps ex eo indulgentiæ potestatem in illo crimine, vbi nullus alius quàm ipse Princeps offensus apparuit, & ideo semper quod à Principe conceditur, eius indulgentiæ subiacebit, vt cum dubitaretur, an indultum à Rege in Neapoli & Sicilia comprehenderet vassallos dominorum in pœnis pecuniariis quæ ipsis dominis applicantur, etsi non comprehendi tenuerit Mastrillus de indulto, cap. 44. num. 5. Ego tamen contra admitto disp. 30. num. 7. & 8. quando non ex contractu, sed Principis beneficio pœnæ pecuniariæ ad dominos pertinent, quia hæc semper concessionem, etsi à fisco alienatæ, subiacent Principis indulgentiæ & potestati, quanto magis subiacebit quod delatori conceditur adhuc causa in totum manente Fiscali.

Vlterius & nostram iuuabit rationem in hoc casu, Pragmaticam, ex cuius transgressione delatio processit, iam hoc tempore fuisse abrogatam, quo casu ipsius fisci ius frigescit, ex eo quod aliqui voluerunt in delictorum pœnis tempus sententiæ attendi oportere, l. penult. ff. si ex noxali causa agatur, & conducunt tradita per

per Bart. in l. omnes populi, n. 48. cum sequentibus, de iust. & iure, agens de pœna statuti similiter abrogati, & quia lex correctoria semper respicit præterita, & ea reformatur, Morla tit. de legibus, q. 6. Farin. in fragmentis, verb. lex, n. 39. Anguiano de legibus, lib. 5. contr. 4. & 5. nimis ærumnosum Principi fieret, vt delictorum pœnæ propter præmia delatorum, quæ eius beneficio concessa, non possent etiam eius beneficio aboleri.

17 Sed etiam facit, quia aduersus plures vnus artis plusquam viginti hæc fuit instituta delatio, & semper iura turpem hunc quæstum coërcere curauerunt, & ideo aduersus duos delationes prosequi & accusationes, prohibetur l. qui accusare 8. ibi, alij propter turpem quæstum, vt qui duo iudicia aduersus duos reos subscripta habent, ff. de accusat. & in l. hos accusare 12. §. lege Iulia, eodem tit. traditur lege Iulia publicorum iudiciorum cauere, ne eodem tempore de duobus reis quis quereretur, nisi suarum iniuriarum causa: & licet ommissa emendatione Cuiacij lib. 6. obseruat. cap. 12. hæc iura intelligi debeant, vt cum duobus diuersis temporibus & iudiciis aduersus duos, non in eodem libello delationes intenderet, non admittatur, secus verò quando plures in eodem libello deferret, nam id permittendum est, & vltra quod suadetur verbis d. l. qui accusare, ibi, duo iudicia, ita interpretantur Duar. ad tit. de accusat. cap. 3. P. Gregor. lib. 32. syntagm. cap. 13. n. 4. Iulius Clarus in praxi, §. fin. q. 13. Farinac. lib. 2. de accusat. tit. 2. q. 12. n. 8. & 9. & ideo rectè procederet in nostro casu hæc, & licet vna, multiplex tamen delatio, quia aduersus omnes vno iudicio & libello delationem denunciator prosequutus.

18 Sed omnes boni Principes delationes à se eliminare semper curarunt, & grauissimis pœnis coërcere, d. l. 8. ff. de accusat. l. omnes, l. non liceat 8. §. vnusquisque, C. de delat. & execrabiles nuntiatores vocantur ab Imperatoribus in l. ex varia, C. eodem, & inde à Martiali expròbrantur, epigram. 4. amphitheatri, & dicuntur

*Turba grauis paci, placidaque inimica quieti,
Qua semper miseris sollicitabat opes.
Traducta est titulis, nec cepit arena nocentes;
Et delator habet, quod dabit exilium.
Exulat Ausonia profugus delator ab vrbe;
Impensis vitam Principis annumeres.*

Vbi improbissimi Domitiani illud laudabile, quod in delatores animaduertit, de cuius Epigram. emendatione vide Lipsium in notis ad lib. 2. de Cruce, cap. 11. quem sequuntur D. Ramirez, & videndus Raderus, qui plura de delatoribus notat, vltra quos de illorum odio, pœnis, & coërcitione consule Brodæum lib. 4. de historia fori Romani, cap. 2. Suet. in Tito, cap. 8. Xiphil. in eodem Tito, Brisson. lib. 3. select. iur. c. 17. Lipsium in panegyrico ad Traianum, n. 294. & seq. adde plures alios, quos congerit noster Amaya ad tit. C. de delator. in rubrica, & videntur quæ latissimè de delatoribus cumulauit Menoch. d. lib. 2. de arbitr. cap. 198. per totum.

19 Vnde meritò tam inuisum hominum genus esset iniquum ita foueri, vt propter illorum præmia, indulgentia criminum, quæ Reipublicæ gratissima & necessaria, impediretur; cum etiam licet iniuria tenderet in priuati damnum, si tamen effectum non habuit, vt prima euaginatio ensis, prouocatio aduersus aliquem, & delatio armorum prohibitorum, hæc crimina indulgeri possunt, absque eo quod requiratur partis remissio, aut consensus, probant Iul. Clar. d. §. fin. quest. 89. num. 4. vers. sunt tamen, Farinac. d. q. 6. n. 21. Sesse de inhibitionibus, cap. 1. §. 5. n. 21. & noto textum in l. 2. C. de abolition. vbi traditur, abolitionem criminis fieri posse consensu eius qui passus est; vnde cum delator nihil passus sit, videtur nec abolitionem concedere posse, nec impedire vt concedatur, & omnino iuuat nostram sententiam ac decretum Senatus, indulto excipi accusatorem qui pro iure suo causam prosequitur, & præterquam, vt

Larrea Decis. Granat. Pars I.

prædiximus, nihil de suo in iudicium deducit; delator tamen in terminis, vt pro accusatoribus delatores non habeantur, tenuit Claudius Cantuincula lib. 2. de officio iudicis, cap. 7. num. 27. quem, & Maiolum, tradens in quo differant ab accusatoribus, refert Menoch. vbi proxime, num. 2.

20 Quibus ita constitutis, argumentis contrariis restat satisfacere, nec obstat primum; nam quod supra tradidimus, non censi Principem ex indulgentia delictum remittere in præiudicium offensi, facile diluitur, quia tunc accusatoris pax, vel remissio debet præcedere, quando accusator de propria iniuria agit, non de publica, quod quidem in iure maximè opponitur, & distinguitur, l. hos accusare 12. §. lege Iulia, Digestis de accusat. & ideo solum in eo casu quando accusator queritur de iniuria illata sibi vt priuato, quia Princeps nunquam rescripto tertio præiudicat, offensi remissionem exposcit; cum verò in Pragmaticæ transgressione nulla iniuria delatori inferretur, sed Reipublicæ, nec proprium damnum sarciendum, sed publica vindicta, nec eius remissio erit necessaria, & absque illa rectè Princeps criminis indulgentiam concedet, ex iam supra animaduersis.

21 Nec oberit vt generali iudicio fiscali causa delatoris comprehendi videatur, d. l. at vbi, ff. de petit. hered. quia ideo ibi propria censetur pœna possessoris, vt non restituat iudicio petitionis hæreditatis, cum debeat ex peculiari iniuria ipsi irrogata, si à fundo deiceretur, aut sua stipulatione, si aduersarius ad iudicem non venerit, sibi quæserit, quod longè diuersum est à delatore, vbi nihil ex iniuria sua, aut facto proprio acquirit, sed totum prouenit ex publica causa, & præmio à fisco delato. Et quod traditur, ad hæredes transmitti ius delationis, non proprium ipsius, sed magis fisci arguit; nam cum ei delator obligetur causam prosequi, & fideiussores dare teneatur, meritò & huic obligationi delatoris hæredes subiacent in fisci fauorem, cui congruit præmium ad hæredes, qui tenentur, transmitti.

22 Nec etiam obstat secundum; nam non potest dici principali authoritate circumscribitur delator ex criminis indulgentia, quando casus obuenerit, vbi moris est, vt in natali primogeniti Reges concedere, cum scire deberet, aut ignorare non debuerat, l. si Titium 49. de fideiuss. id enim velut fortuitum existimabitur, l. fundus, ff. locati, ipseque se illi subiecisse videtur ipsa natura causæ, l. Imperatores, de iure fisci, & essentia principatus, cui insitum est huius generis crimina, cum eius voluntas; aut res exposcerit, indulgere; & valde indecens foret, vt publicæ & debitæ lætitiæ Princeps in hoc casu deficeret, & in miseris, & oppressis reis clementiam vitaret propter commodum improbissimi delatoris, cuius execrabilis durities in hoc casu vel eo solum deprehenditur, quod cessante Pragmatica & abrogata, ob cuius violationem delationem suscepit, adhuc ipse crimina fouere non cessauerit, & ideo potius indulgentius quam cum delatoribus solet; Senatus expensas à reis delatori sarciendas pronunciauit, quo omne videtur vitasse damnum, & solum improba spe, & turpi lucro ex criminum obiectione fraudabitur.

23 Rursus tertium non oberit, cui iam ferè in præcedenti satisfactum est; nam delationis natura subicit delatores pœnis statutis, ne illorum pestem, & dirum venenum, nisi talis coërcitionis antidoto temperatum, Respublica ferre posset, & Principes sui fisci utilitatibus non deliniri ipsos horruerunt, & in hoc casu cum expensis redditus compensabitur quodcumque imminens delationis periculum, vt causa non claudicaret, nec contrà faciet, vt proprium delatoris censeretur præmium destinatum, quod traditur in d. l. edicto, in princ. ipsum delatorem partem retinere, quia id procedit vt circuitus vitaretur, iuxta l. dominus testamento, de condict. indebiti, nam si possessor est qui se detulit,

frustrà omnem quantitatem ad ærarium ipse deferret, vt postea suam partem recuperaret, sed æquius retinet, & hæc in fiscum circumflexa infusio & refusio vitabitur; id autem non probat ius aliquod partis esse, non verò totum fiscali, nam si non possessor sit, qui se detulit, omne ad Præfectum ærarij redigitur, à quo petit suam partem, *d.l. edicto, §. idem postea.*

24 Nec etiam aliquid contrà faciet quoad desumptum ex *d.l. deferre 18. §. sed eas causas, de iure fiscali*, quia non euincit ius proprium delatorum esse, quod eis ex delatione prouenit inde quòd post damnationem concedatur exequi delationes, quas antea cœpissent, id quidem potius in fiscali fauorem inductum est; nam cum damnati deferre non possent, *d.l. deferre, §. item damnati*, ne tamen ex damnatione fiscali præiudicium fieret, si causa à delatore cœpta & instructa, eo quòd damnaretur, esset deferenda, meritò exceptum vt quæ antea causa inciperet, eam prosequi posset, cum utiliter & tempore habili, antequam delator damnaretur, iudicium esset institutum, & in iure semper quæ utiliter cœpta, durant, licet ad eum casum peruenerint, à quo incipere non possent, *l. in ambiguis 86. vers. non est nouum, ff. de regul. iur. l. qui in potestate 6. §. 1. ff. qui testam. fac. possunt, §. quod si in diem, Inst. de legat. l. si qua, ff. de ritu nupt. & pro explanatione præter alios adde Donel. in l. pluribus 140. §. et si placeat, n. 8. ff. de verb. oblig. & lib. 6. com. cap. 5.*

25 Denique ultimo argumento, quod ex verbis rescripti opposuimus, non difficulter occurri poterit, si notauerimus alia verba rescripti, quæ indulgentiæ inesse videntur, ibi, *perdonando la parte, o apartandose de la querella*: cum enim verba sequentia semper explicent quæ præcesserunt, *l. si seruus plurium, §. fin. l. qui filiabus, ff. de legat. 1. vide plura quæ tradit Crauetta tom. 1. conf. 149. n. 4. latè Menochius lib. 1. presump. 18. n. 4.* ex his verbis colligi potest ea præcedentia vnde difficultas exorta, non ita accipienda, vt verbum *querella* ad denunciatores referatur, sed verè ad partis querelam, quæ differt ab accusatione, quod ea solùm verbo potest proponi, hæc verò in scriptis redigenda, querela enim solùm aperit viam iudici vt de crimine inquirat, & probationes recipiat, Paz *in praxi, tom. 1. part. 5. §. 5. Clar. d. §. fin. q. 5. n. 3. Farinac. conf. 5. n. 82.* accusatio verò, quæ tendit vt vindicta consequatur, & damnum resarciendum, in scriptis proponenda, cum aliis quæ refert Paz *d. cap. 3. §. 6. Farinac. q. 12. num. 5. Decianus lib. 3. tract. crim. cap. 2. num. 14.* Vnde id est quod Princeps noster tam sedulò cautus in rescripto ne interesse partis excludat suo beneficio, ne eius occasione alicui iniuria inferatur, vt siue querela simplici etiam solùm coram iudice offensus proposuerit iniuriam, siue accusationem postmodum instituerit, semper remissio partis expressa, siue tacita præcedat: expressè quando accusatio in scriptis proposita, quia cum ex ea nomen rei inter reos receptum credatur, Iul. Clar. *quæst. 14. num. 13. Azeued. in l. 2. n. 27. tit. 19. lib. 7. recop. aded, vt ex praxi & communi stilo colligitur, prius querela iudici data summarie probationes recipiuntur, & confessio rei, & postea accusatio proponitur, tunc causa criminalis contestari dicitur, Farin. quæst. 10. n. 55. tunc ad remissionem iniuriæ expressa desistentia partis requiritur, nec sufficit tacita, vt ex Hostiensi, Abbate, Ioan. Andrea, & aliis probat idem Farinac. quæst. 115. num. 375. & ideo aptissimè iis verbis, *por acusacion*, nostri rescripti, videntur respondere illa, *perdonando la parte*; id enim remissionem expressam continet; si verò solùm querela iudici delata, tunc non est necessaria remissio expressa, sed sufficiet tacita, scilicet querelam non prosequi, quod si requisitus offensus dissimulauerit, id sufficiet, vt pro desistente habeatur. Farin. *vbi proximè, num. 336. & nominatim differentiam prædictam constituit Mastrillus de indulto, cap. 24. n. 50. & huc ad querelam partis, non denunciatoris, referenda sunt verba, o apedimiento de parte, & vt eis con-**

uenit illud, *o apartandose de la querella*, non vt ad denunciatores, vel fiscali delatorem referantur, quia verba semper iuxta subiectam materiam oportet interpretari, & absolum intellectum vitari, *l. si vno, ff. locati, Natta conf. 416. num. 3. ex multis Surd. lib. 1. conf. 81. num. 2. & lib. 2. conf. 179. n. 52. Gratian. tom. 5. cap. 938. num. 14. & valde dissonum esset ex eis verbis indulgentiam propter delatorem in hoc casu impedire, sicut consonum fuit ex vero sensu, quem notauimus in præcedenti discussione, cum pars ab initio fuisset de iniuria conquesta, nec tamen licet tunc iudicium non prosequuta, quia non requisita, nec tacite, nec expressè destituisse videretur, indulti gratiam locum non habere decernere.*

Nec quod ex Couar. 2. *variaram, cap. 1. ultimo loco* expendimus, aliquid mouebit, vt delatoris interesse attendatur; loquitur enim quando cessio bonorum prohibeatur ex causa criminali, secus si ex damno priuato locum habet, & inquit, *tunc rectè admittendam cessionem, quando ex condemnatione parti aliquid applicatur*, quasi tunc magis ad damnum priuatum, quàm causam publicam respiciat iudicium, & in damno priuati loqui Couar. denotat ibi, iis verbis, *si quidem pecuniaria multa, aut poena, que olim priuato applicabatur, simul & vindictam publicam complectebatur, & damnum dum sarciebatur, l. ult. de in ius vocand. d. l. si quis id quod, l. ult. C. de sepulcr. viol. semper enim simplum inerat quadruplo, & probatur l. hoc edicto, §. ult. de public. & vectig.* hic autem casus quantum à nostro differat, quis non videbit, vbi nullum miscetur damnum delatoris, aut interesse priuatum, in eo quod aliquid fieret contra legem, quæ solùm publicè aliquid decreuit, videlicet quando, vt casus fuit, taxam pretiorum à lege præscriptam mercatores excesserunt, & delationem instituit, & iudicium aliquis, non cui res carius vendita, quia tunc eius priuatum commodum esset, sed ex causa publica, quatenus aduersus Pragmaticæ taxationem venditum, ideo quasi nihil iuris sui prosequeretur denunciator, rectè indultum non impediri ex tertia parte, quæ delatori à lege data, Senatus noster decreuit, cui decisioni addenda sunt quæ *suprà* notamus circa publicos agrorum populatores, *disp. 30. in princip. num. 1. 2. & 3.*

DISPUTATIO XXVIII.

Indultum in reo plurium criminum, an possit in aliquibus locum habere, etiam si in aliis non admittatur.

- 1 *Reus sub fideiussoribus relaxatus an possit pro eo crimine indultum consequi, et si postea aliud commiserit, & aufugiat.*
- 2 *Contumax non potest indulto gaudere.*
- 3 *Decisio Senatus, vt reus gaudeat indulto in hoc casu. Indulgentia latissimè accipienda, ibid. Indultum ex criminibus exceptuatis non impeditur in non exceptuatis in eodem reo, ibid.*
- 4 *Vtile per inutile non vitiatur. Vtile quando potest separari ab inutili, tunc maximè non vitiatur, ibid.*
- 5 *Fideiussor iudicio sisti, vel indicatum solui, si reum non representauerit, aut ex bonis eius condemnatio pecuniaria exigere non possit, ex suis bonis debet soluere fideiussor. ibid. & n. 5.*
- 6 *Saluusconductus potest ab eodem reo pro vno delicto peti, & pro aliis illo non uti.*
- 7 *Contumax non censendus reus, qui sub fideiussoribus relaxatus.*

BTVLIT se alia disceptatio, à qua breuiter nos expediemus, an reus, qui pro crimine carceratus, sub fideiussoribus relaxatur, si postea aliud crimen commiserit, & timore pœnæ aufugerit, vtrum pro eo crimine, ex cuius culpa captus fuit, & satisfando vinculis solutus, si peteretur à Procuratore indulti gratia, possit audiri, & debeat indultari.

2 Difficultas inde procedit, nam cum is aufugerit, & absit à iudicio, & contumax existat, videtur dissonum, vt qui absens est, audiatur, & gratiam indulti consequi possit: tum quia indultum solum comprehendit carceratos, aut qui satisfatione vinculis soluti, quasi isti ex fideiussione videantur quodammodo detineri, quia ad carcerem debent redire, cum iussi fuerint, vt dicemus *disp. 29. n. 1.* cum verò ex secundo delicto quis in fuga existit, tunc non potest credi, velut si in carcere fuisset, quia licet iuberetur redire, non posset qui absens aufugit, nec fideiussor eum repræsentare valebit.

3 Verumtamen nihilominus pro eo delicto, ex quo sub fideiussione relaxatus fuit reus, causam quæ pendebat, cessare ex indulgentia, & reum à crimine liberum declarandum censuit Senatus, nam cum hæc gratia motu proprio Principis fuisset concessa, debet latissimè interpretari, vt ex Baldo tradit Mastrillus *de indulto, cap. 26. n. 7.* iunctis quæ ex Iafone, Socino iuniore, Grammatico, Menochio, & aliis, de beneficio Principis fauorabiliter & latè interpretando, tradit Farin. *de carcer. q. 29. num. 39.* & quoties aliquis plurium criminum reus est, etiam si aliqua sint exceptuata, pro quibus indulgentia locum habere non potest, in aliis non exceptuatis reus poterit indultari, & in praxi id seruari notauit Franchis *decis. 330.* Decianus *lib. 3. respons. 96. n. 4.* & aliis relatis pluries ita iudicasse tradit Mastrill. *d. cap. 26. n. 9.* sed & quod plus est, bannitus & contumax potest per Procuratorem petere indulti declarationem, vt ex Baldo, Sfortia, Carauita, & aliis Mastrillus *de indulto, cap. 23. n. 33.* vbi Ceuallum, Farinacium, Borellum & Decianum refert.

4 Vnde illud crimen, quod potest indulgentia aboleri, DE- ex quo reus sub fideiussoribus relaxatus fuit, indultabi- CI- tur, etsi illud crimen, cuius causa fuerit reus absens, in- 10. dultum non recipiat; nam vtile per inutile non debet vitari, *l. 1. §. sed si mihi, ff. de verb. oblig. l. vtile, de reg. iur. in 6. l. si quis ita stipulatus, §. Chrysogonus, de verb. oblig. vbi Bart. n. 3. Gail. lib. 2. obser. cap. 4. à n. 6. & cap. 5. n. 7. Surd. conf. 327. n. 17. & 18. Gratian. tom. 1. discept. c. 18. n. 8. & 9. Chaldas conf. 39. n. 35. Giurba decis. 85. n. 9. Cardos. in prax. verbo Emphyteusis, num. 22. Fusarius de substit. quest. 463. n. 12. D. Castillo tom. 5. cap. 100. n. 6. D. Lara in compendio vite homin. cap. 22. n. 33. maxime, vt prædicti tradiderunt post Dylum in d. cap. vtile, circa medium, quando vtile possit ab inutili separari, argum. l. sancimus, §. 1. C. de donat. Gratian. 1. tom. c. 162. n. 16. & tom. 3. cap. 529. n. 20. Salgado 2. part. cap. 7. n. 74. & 4. part. cap. 14. n. 205. vt in hoc casu, vbi omnino separatum est primum delictum, de cuius indulgentia agitur, ab alio, cuius causa reus aufugit, & diuersa qualitas iudicij censetur; nam in primo sub fideiussoribus relaxatus præsens creditor & comparens existimatur, vt sententia ferri possit; in alio verò omnino quasi cum contumace agendum, & ita nihil misceri oportet, aut se inuicem impedire, quæ tam diuersa existimantur, quippe sub fideiussoribus relaxatus, posito quod supra pluries notauimus, non relaxandum reum, nisi quando eius culpæ non imminet corporale supplicium quoad condemnationem pecuniariam, satis iudicij effectui vadimonio consultum est, cum eo casu, quo reum condemnatum fideiussor de repræsentando ad iudicium, vel carcerem non adduxerit, vel de iudicato soluendo satisfecerit, si ex bonis rei condemnatio non exigatur, illam ex suis bonis dependere debeat fideiussor, *l. 2. §. in fideiussorem,**

ff. qui satisf. cogantur, iunctis quæ circa id, & naturam huiusmodi fideiussionum notauit Heringius de fideiuss. c. 20. §. 20. Albertus Leoninus conf. 72. n. 1. ex Hippolyto, Gerardo, Boerio, Ancharano, Bertrando, & aliis Menoch. lib. 3. conf. 212. ex nostris regnicolis Gregor. Lop. in l. 19. tit. 12. p. 5. Matienzo in l. 10. tit. 16. lib. 5. recop. gloss. 1. à n. 8. Rodericus Suarez in l. 2. tit. 3. de los emplazamientos, lib. 2. fori, à n. 31. cum seq. Azevedo ex Bart. Paulo, Alexand. Iafone, Hippolyto, & aliis in l. 3. tit. 16. lib. 6. recop. per totam, Parladorus part. 3. in sequicenturia, differentia 60. per totam.

Ideo congruum erit vt in hoc casu gratia locum obtineat, nec ex posteriori delicto facta impediatur, quæ ipso crimine non impediretur, cum loquamur quando illud crimen non est ex eis quæ indulto excipiuntur, sed etiam licet secundum crimen, ex quo in fuga reus est, ex illis esset quæ indulto exciperentur, si tamen prius ex quo sub fideiussoribus reus fuit relaxatus non esset exceptum, adhuc rectè in non excepto procedit indultum, vt notauimus, quasi in eo ex fideiussoris satisfatione iudicium cœptum finiri possit, & condemnatio sequi & exequi, iuxta prædicta.

Facit quod notauit Farin. *de carcerib. quest. 29. n. 85. & 86.* circa saluumconductum, vt rectè possit reus illud separare, & pro pluribus delictis inquisitus ex vno petere indulgentiam saluumconductus, pro aliis verò eo non vti, ex Bossio, Iulio Claro, Mandosio, Tiberio Deciano, & Alberico comprobatur, nam indulgentia, quæ in fauorem reorum concessa, & latissimè accipienda, non ita restringi debet, vt quæ in vno crimine admittenda, ex alio cui non congruit, excludatur.

Nec obstat, non videri in carcere esse, qui ad eum ex fuga reduci non potest, aut dissonum censeri contumacem & absentem in iudicio audiri, & indultari, quia facillimè potest satisfieri, nam in eo crimine, ex quo sub fideiussoribus relaxatus reus fuit, iam præstita satisfatione, iudicium ita perpetuatum est, vt amplius rei præsentia non desideretur, sed mandatum Procuratoris sufficiat, vt causa finem accipiat: vnde eius iudicij ratione non potest censeri contumax reus, vt indulgentia indignus reddatur, nec ex alio crimine contumacem existere nocebit, qui quemadmodum aliud crimen indulto exceptum nunquam nocebit, vt non excepti indulgentia impediatur, quasi vtile per inutile non vitietur, ita similiter accidens criminis posterioris non valebit prioris indulgentiam impedire.

DISPUTATIO XXIX.

Indultum an comprehendat reos, qui ab Ecclesia extracti, & dum-lis immunitatis discutitur, carcere detinentur.

- 1 Carceratus ad indultum existimatur, qui sub fideiussoribus relaxatur.
- 2 Immunitati Ecclesiastica à reo non potest renunciari, quia Ecclesia ius existimatur.
- 3 Contumax est, qui non obtemperat Magistratus præcepto.
- 4 Indultum respicit, vt qui carcere opprimuntur leuamen habeant.
Decisio Senatus, ibid.
- 5 Quod fauore alterius non est, ad eius damnum, referendum.
l. 1. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquir. possess. conciliatur cum l. serui 16. §. illud, ff. de furtis, ibid.
- 6 Immunitati Ecclesiarum semper fauendum.
- 7 *l. si quis seruum 53. de cond. & demonstr. interpretatur.*
- 8 *l. alumna 30. §. ab heredibus, de adim. leg. explicatur.*

- l. si possessor 52. de pet. hered. expenditur, ibid.
 9 l. centesimis, §. fin. de verb. oblig. explicatur.
 l. fin. §. dulcia, ff. de tritico, vino, & oleo leg. expenditur, ibid.
 10 Iniuriam non facit qui suo iure utitur.
 11 leum qui ades, ff. de usucap. explicatur, ut non procedat respectu diuersa qualitatis; nam tunc potest eadem res diuerso iure censerī.
 12. 13 Decisio alia Senatus, ut visitator carceris debeat examinare causas eorum, qui in carcere detenti immunitatem petunt.
 14 Delinquentes solent carcerari leuibus indiciis, vel sine illis, quando fuga timetur.
 15 Immunitas Ecclesia non eximit reum à iurisdictione, sed impedit executionem pœna corporalis.
 16 Circuitus vitandus.
 17 Visitatio carcerum qua in Cancellariis à Senatoribus fit, indueta ut qui iniuste carcerati relaxentur.
 18 Iudex secularis tenetur remittere ad Ecclesiam quem iniuste ab ea extraxit.
 19 Stilus iudiciorum quamuis obseruandus, tamen quando ratio suadet, ad eo rebedendum.
 20 Visitatorem debere causas istorum reuiderē, concluditur.

Q V Æ S T I O.

Rei criminum ad Ecclesiam confugientes, ex ea à Iudice extracti, & carcere detenti, dum causa immunitatis, & an restituendi ad Ecclesiam, discuteretur, utrum indulgentia delinquentibus carceratis concessa possit comprehendere eos, qui immunitatem petunt, se eorum crimina indulto non exciperentur.

CONTRA istos facit, nam rescriptum indulgentiæ videtur expressè concessum eis solum qui in carcere detinentur, vel ab eo sub fideiussoribus relaxati, quasi qui carceris sentiunt ærumnas, vel ita ab eo dimissi, ut vadimonio redire teneantur, quasi ut detenti existimentur, ex l. nec non, ff. ex quib. caus. maior. ibi, sub fideiussorum satisfactione, & dum propter hoc recedere non potest, captus sit, tenet Guido Pap. decis. 253. num. 1. ex aliis Farinac. de carcer. quest. 30. num. 57. & 59. sed quia id non est sine controuersia, ex traditis à Luca de Peña in l. si quis Decurio, n. 6. de Decurion. lib. 10. Grammatico conf. 51. n. 9. Capycio decis. 154. n. 4. qui argum. l. 1. ff. de custodia reorum, & l. succurritur, in fine, ff. ex quib. caus. maior. tenuerunt, non esse pro carcerato habendum, qui sub fideiussoribus relaxatus est, idè congruum nostro rescripto indulgentiæ expressè qui satisfactione vinculis soluti comprehensi fuerunt, ut factum similiter in Sicilia indulto tradit Mastril. ad illud cap. 12.

2 Illud autem diuersè procedit in eo, qui causam immunitatis prosequitur, ut ad Ecclesiam restituatur, quia solum de facto in custodia detinetur, nec pro carcerato habendus est, qui Ecclesiam petit, cum iudicis effugiat iurisdictionem, nec possit in illum exercere, nec pœnas infligere, cap. inter alia, de immun. Eccl. cap. reum, 17. q. 4. tradit Gambacurta de immun. Eccl. lib. 3. cap. 29. 32. & sequentibus. Vnde videtur, non posse indulgentia comprehendere eum, qui non est carceratus, maximè cum illud ius ut à vinculis extrahatur, & ad Ecclesiam redeat, non ipsius rei priuilegium, sed Ecclesiæ censeatur, ita ut loco magis quam personæ concessum fuisse probet, pluribus Mastril. lib. 2. decis. 169. & ideo non posse à delinquente renunciari, tradit: de quo etiam Decian. lib. 6. tr. crim. cap. 26. n. 12. ex quibus, & Martino Italo, in id consentit Farinac. de immun. Eccles. cap. 19. num. 304.

& ultra eum hoc priuilegium non attingere personas, nisi facta relatione ad Ecclesiam, Anchar. conf. 329. incipit, Dubitationem facit, in princ. Marcus Mantua singul. 271. & idem Decian. d. lib. 6. cap. 5. num. 1. & mixtum priuilegium appellat Bobad lla lib. 2. cap. 14. num. 80. qui ex Pechio & aliis contra Bisquium tenet non posse reum priuilegio immunitatis lædere renunciatione, ex quo etiam restitutio ad Ecclesiam non solum ab eo qui extractus peti potest, verum ab ipsa Ecclesia quasi sua immunitate læsa & spoliata, cap. si iudex laicus, de sentent. excommun. Bartol. in l. presenti, C. de his qui ad Eccles. confug. Remigius de immun. Eccles. q. 10. & 11. Aufrer. in addit. ad decis. Capell. Thol. 422. col. 2. Ant. Gom. 3. tom. var. cap. 10. num. 7. in fine, & inde priuilegio non posse renunciari, Giurba conf. 100. num. 17.

Rursus, quia contumax verè est, qui noluit Magistratus iurisdictioni subiaccere, nec iudicium prosequi, sed ad Ecclesiam restituendum intendit, cum effugiat iudicis mandata, & contumax indignus efficitur, ut gaudeat indulgentia: tum quia contumacia ex se delictum est, l. omne delictum, §. contumacia, de re mil. & non solum grauissimum crimen ex aliis dixit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 153. sed adè, ut ex Rolando à Valle lib. 2. conf. 47. n. 2. arg. cap. sciendum, vbi Doctores, quasi. 1. hæresi quodammodo comparatur contumacia, Mastril. de indulto, cap. 18. n. 4. & cum teus eius criminis nominatim indulgentia excipitur, ita similiter & contumax excludi debet; nam Principis iurisdictionem qui contemnit, eius beneficio gaudere non oportet, l. scimus 22. §. si verò postquam 12. C. de iur. delib. iis verbis, nec beneficio legis nostra perfruantur, quam contemnendam esse censuerunt lex 3. ff. quod falso tut. anth. l. 2. ff. de his quibus ut indig. l. auxilium, ff. de minor. Fredericus de Senis conf. 271. Tusch. pract. lit. C. concl. 964. & indignus æquitate existimatur, eo quod refugerit iudicium Magistratus.

Verumtamen adhuc contra Senatus decreuit, ut qui in carcere de facto cum ab Ecclesia extraheretur, detentus possit indulgentia à Principe concessa gaudere; nam is verè carcere oppressus, & ideo indulti effectum videtur comprehendere; respicit enim ut qui mœrore reatus, ærumnis carceris, pœnarum imminenti periculo vexarentur, in nostri Principis natiuitate laboribus istis leuantur, cuius ratio cum æquè vigeat in eo, qui etsi immunitatis priuilegium intenderet, vinculis opprimitur, & detinetur; similiter ad eum indultum pertinere dicendum, maximè quia carceratus dicitur ille, qui ad sui libitum de aliquo loco discedere non potest, ut ex Angelo, Viuio, Mascardo, Guidone, Gratiano, Menoch. Becio, & aliis Farinacius de carcer. quest. 30. n. 52. tum quia si ille, qui iuste detinetur, & graui pœna plectendus, ut non posset iudicis effugere potestatem, comprehenderetur gratia indulti, cur quæso, non debet etiam comprehendere is, qui hoc priuilegio se munitum exhibet, ut periculum supplicij euadere possit? cum verè detineatur, & molestias carceris ferat, ut iuste carceratus, & tamen iniuste ex priuilegio immunitatis retinetur; cum autem quis iniuste carceratur, & carcerem frangere, & effugere iuste poterit, Farinac. d. q. 30. n. 134. vbi explicat l. eos, ff. de custod. reor. ut quod dicitur, innocentem puniendum ex carceris fractura, procedat quando licet innocens, iuste tamen carceratus fuit, & non teneri fractura, locum habeat, quando iniusta carceratione detinetur; vnde cum is, qui ab Ecclesia extrahitur quando gaudere deberet immunitate, iniuste detineatur, multò magis ei oportet concedi indulgentiam, ut à vinculis liberetur, ut liberandus qui iure propter delicta, quæ indulto non excipiuntur, carceri mancipatur, præsertim quia immunitas, quæ in fauorem rei concessa, non debet equidem contra eam retorqueri, l. quod fauore, C. de legibus, l. nulla 25. ff. de legibus, l. plures apochis 19. ff. de fide instr. l. generaliter, in fine principij, C. de secund. nupt. l. 3. §. dua,

dua, de Carbon. edito, l. sancimus 7. C. ad Trebell. ex Anton. Fabro, Giurba, & aliis plura D. Castil. 4. tom. contron. cap. 40. num. 14.

5 Nec inconuenit eundem & captum retum uideri, ut gaudeat indulto, & non captum, ne aduersus illum pœnæ exequi possent, contra regulam *l. Titia 100. ff. de cond. & demonstr. ibi, eandem ut uiduam & nuptam admitti, & argum. l. eum qui ades, ff. de usucap. ne eadem res diuerso iure censeatur, ut captus quoad indulti gratiam, nec carceratus, ut pœna corporalis infligatur, quia ultra quam de facto uerè uinculis detinetur, uideamus etiam in iure, ne quod in alicuius utilitatem admissum, in eius perniciem conuertatur, similiter procedere, ut seruus idem quoad domini commodum possideri ab eo uideatur, in eius uerò damnum non possideatur, ut pro illo dominus teneatur, nam seruus qui in fuga (et si non leue huius rei Neruz, Cassij, & Iuliani dissidium) uerè à domino possidetur, quemadmodum seruus, qui in Pro-uincia est, *l. 1. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquir. poss. & tamen in domini potestate non esse seruum dicitur, ut ex furto ab eo facto dominus teneatur, l. serui 17. §. illud, ff. de furt. ibi, mouet questionem, quia quamuis possidere seruum eo tempore, quo in fuga est, uideor, at tamen furti actione non teneor, quasi non sit in mea potestate; quod enim uideor possidere, ad usucapionem tantum mihi proficere, Iulianus scribit, & omisso Giphano, quem refert & sequitur Osuuald. lib. 5. com. c. 12. lit. F, ita ille text. accipiendus est, ut licet seruus fugitiuus possideatur à domino, id tamen, quia ad domini utilitatem inductum, *d. §. per seruum qui in fuga, & idem si uideatur possidere, ad usucapionem tantum referendum, ut proficiat possessio, & à domino impleatur usucapio, non uerò possit inde ei damnum irrogari, & ita quoad hoc ut ex furto & seruo fugitiuo facto dominus teneatur, in eius non creditur potestate. Unde similiter qui captus in uinculis detinetur, et si Ecclesiasticæ immunitatis priuilegium liberè intendat quoad eius commodum, ut indulgentia frui possit, quantumcunque intendat uincula refugere, & ad Ecclesiam illum reddi, adhuc pro carcerato habendus, quamuis non uideatur in iudicis potestate, ut criminis supplicium corporale ei infligatur, aliàs enim immunitas, quæ miseros reos fouet, eis noceret, & ex qua in tuto constitui à iure statutum, maiori nocimento affectos in grauius periculum coniecisset.***

6 Et immunitatem Ecclesiæ semper fauorabilem & fauendam omnes testantur, tetigit Farin. *de carcer. q. 28. in princ. & ultra innumera quæ congerit Bobadilla lib. 2. Polir. cap. 2. per tot. uide alia quæ tradit, quamuis impius Osuuald. ad Donel. lib. 17. com. c. 10. in not. lit. B, & lib. 23. c. 2. in not. lit. V, plurima eruditè Mag. Marquez in Gub. Christ. lib. 2. cap. 32. per tot. quibus adde exhortationem Gambacurtæ de immun. Eccles. lib. 3. cap. 19. ubi exhortatur Principes, eorum curias, & ministros, ut faueant Ecclesiarum immunitati.*

7 Potius enim quæ ad exonerandum aliquem tendunt, debent ei utilitatem afferre, quàm grauare; unde aliquando in Salmaticensi Academia obseruauit illud quod ab interpretibus, Bart. & aliis communiter desumitur ex *l. alumna 30. §. ab heredibus, de adimend. legat. ut onere adempto à testatore, uideatur similiter adimi quod relictum est, non possit sustineri, nec congruat iuris rationi, aut eius textus ueræ sententiæ, quippe oneris impositio pertinet ad legatarij grauamen, & eius ademptio debet in ipsius utilitatem referri; quod utique non fieret, si ex eo quod ad exonerandum respicit, ita grauaretur, ut relictum amitteret, comprobatur ex *l. si quis seruum 53. de cond. & demonstr. ubi libertas quæ antea sub onere rationum reddendarum data fuit, si testator onus subduxerit, & rationes reddere ueruerit, purè competit: nec in hoc casu quid fauori libertatis tribui dicendum est, cum nihil libertati præstandum contra testatoris iudicium; nam ubi constiterit, onere sublato nolle testa-**

torem libertatem competere, irrita redditur, ut in specie *l. cum tale 72. §. falsam, de cond. & demonstr. quia uelut pretium libertatis Pamphilo relicta libertas sub conditione si solueret quod Titio deberet, si post testamentum factum testator pecuniam exsolueret, defecit conditio, & uoluntas testantis, secus in dubio nunquam quod ad aliquem exonerandum fieri uideretur, ad eius incommodum referendum est.*

Nec obstabit textus *in d. §. ab heredibus*, quia in eius specie sexaginta quæ Lucio Titio testator dare iussit, ut is corpus eius curaret in patriam reportari, non ita relicta ut ei commodum, uel honorem dare mallet, sed solum ministrum elegit corporis exportationis; & licet dedisset quod superesset, id propter laborem, ut operæ, & ministerij pretium, quo fit ut cessante labore & opera exportationis, similiter quod ex illa causa datum, debeat cessare. Igitur aliàs sublato onere non corrumpit delictum, quia oneris subductio, quæ in fauorem grauari incongruè ipsum læderet, ita in hoc casu priuilegium immunitatis in Ecclesiarum prærogatiuam non oportet tam graui præiudicio afficere, ut indulgentiam impediatur eis, quos uoluit facere, & ut uerbis IC. utamur *in l. si possessor 52. de pet. hered. ne honesta interpretatio non honesto questui lucrum possessori faciat*, ex honesto quidem priuilegio immunitatis, inhonestè tamen contra carceratum interpretatio sumeretur, ne indulgentia gaudeat, cum eo magis quod iniuste detineretur, ad Ecclesiam restituendus, magis fauore dignus & exonerandus; & quis unquam credet Principem qui indulgentiam concessit eis, qui iuste carcerum ærumnis vexarentur, propter sua facinora nolle id concedere illis, qui eisdem carcerum miseris oppressi, non tamen ita iuste, quia si ad Ecclesiam restituendi, constat non iuste detineri; si uerò non restituendi, & postea declaratur non debere immunitate gaudere, iam exinde quo capti carcerati ostendi, & quando interim dubius eorum status extet; id uerò dubium est quoad iustitiam carcerationis, non dubiè tamen carceris ærumnas & molestias ergastalis inclusi sustinent de facto carcerati, quorum leuaminis indulgentia respexit, & cessante aliqua ex rationibus legis, si una uigeat, non debet legis effectus cessare. Cephal. *lib. 1. conf. 81. n. 7. & 14. Farin. ex aliis ubi supra, q. 28. n. 55. ita cum in hoc casu militet ratio principalis leuaminis oppressorum, non erit deneganda indulgentia, quæ latissime interpretanda. Farinac. supra, q. 29. per totam, & in terminis Mastrill. de indulto, cap. 22. n. 44. cap. 16. n. 8. ne quod inductum & admissum, mixtum circa Ecclesiarum immunitatem, ut reuerentia locis sacris debita in tutelam reorum honesto & uenerando prætextu, conuertatur inhonestè in illorum damnum, & quodammodo impiè Principis pietas & beneficium impediatur.*

Non enim solent, quæ in iure ad faciliorem expeditionem inducta, etiam si uideantur lædi, iuris regulæ aliquid contra operari; nam et si dies incertus, de quo dubium, an possit existere, conditionem faciat, ut cum Titius pubes erit, arg. *l. centesimis, §. si ita stipulatus, de verb. oblig. & tamen si stipulatus quis fuerit, cum petiero, licet & incertum an id euenerit, conditionem non facit, l. si decem 48. l. si ita quis 253. in princ. & §. 1. de verb. oblig. quod inde accipiendum, quia eius adiectionis, cum petiero, finis est ut celerius præstetur, & contra omnino foret admissa & inducta conditio, quæ obligationis effectum, & exitum suspenderet; ualde enim dissonat finem rei euertere, ut in hoc casu ex immunitatis iure, quod maximum rei fauorem continet, indulti gratiam, & criminis remissionem impediti, nam quæ inducta ad augmentum, non debent diminutionem operari, nec destructio sequi oportet unde constructio præparatur, ut arg. *l. fin. §. cui dulcia, ff. de trit. uin. & oleo leg. ex Baldo, Socino sen. Alciato, Becio, Menoch. Surdo, Barzio, Ruino, Aldobrandino, Viuio, & innumeris D. Castillo alia adducens tom. 4. contron. c. 40. n. 12. usque 17. & non est credendum**

Principem velle indultum impediri ex immunitate Ecclesiastica, maximè quando gratiam & liberalitatem indulgentiæ exercet, cum etiam quando criminum auget supplicia, nunquam tamen detrahit Ecclesiæ immunitati, veluti si homicidio simplici adiiciat Princeps qualitatem assassini, quod facere potest, & in aliam qualitatem crimen transformare. Gratian. 4. tom. discept. c. 619. n. 18. Farin. conf. 10. n. 17. & 23. sed nec tunc Princeps potest aut ius immunitatis Ecclesiæ adimere, ex Rebuffo, Capella Tolos. Ambrosino, Peguera, & aliis probat Giurba conf. crim. 50. n. 23.

10 Nec aliquid contrà mouebunt, quæ in contrarium expensa fuerunt, quia sufficit reum de facto vinculis detineri, vt quoad indultum pto carcerato habeatur, sicut iam notauimus, nec contumax censendus, qui immunitate gaudere intendit, aut indignus existimandus Principis gratiâ, qui si eius effugiat iurisdictionem, quia cum iure suo vtatur, nec crimen committere, nec iniuriam facere videtur, l. 4. §. is tamen. ff. de libero hom. exhib. l. iniuriarum, §. 1. ff. de iniur. l. si donaturus, §. si quis indebitam, ff. de cond. indeb. & præter hæc alia plura cumulat glossa in l. nullus 56. de reg. iur. maximè quia iure Ecclesiasticæ immunitatis non eximitur reus à iurisdictione Principis sæcularis, sed solum rei consulitur incolumitati, vide infra num. 15.

11 Non equidem contumax, siue dicatur à contemnendo, Cuiac. lib. 18. obseru. cap. 30. vel à tumore, seu verbo contumæo, quod est inflari, ac superbire, vt ex Scaccia tradit Osvald. in not. lib. 23. comm. Donel. cap. 10. lit. E, potest dici, qui non contemnendo iudicem vtitur priuilegio immunitatis iure concessio, quemadmodum non iudicatur contumax, qui non tenetur coram iudice comparere, glossa in l. non potest dolo 160. ff. de reg. iur. arg. l. minor, tenet Sebast. Sapia in repet. l. hæres absens, §. si quis tutelam, ff. de indic. ex Ant. de Butrio, & Catald. Hyppol. de Marsiliis ad l. fin. de iuris. omn. iud. n. 36. nam contumax non dicendus, qui præsens iudicium accipere non compelleretur, arg. l. contumacia, §. fin. de re iud. Roman. conf. 454. n. 3. Barbosa in l. si quis ex aliena, n. 3. de iudic. & quælibet iusta causa loci vbi comparandum, si non tutus, vel similius, ex Ripa, Neuzano, Ruino, Marsilio, Roman. & Boërio Menoch. lib. 2. de arbitr. casu 135. n. 10. cum seq. & contumacia esse non potest, nisi vbi debuit esse obedientia, l. non videtur, ff. de indic. l. contumacia, §. contumace, ff. de re iud. Oldradus conf. 301. in princ. Calder. conf. 556. refert & sequitur Tusch. pract. lit. C, concl. 963. n. 2. Vnde reus qui in carcere, loco sibi non tuto, quia potest pœna corporali puniri, à qua Ecclesiæ immunitate eximitur, recuset à suo priuilegio desistere, cum ei renunciare non possit, magis pro suæ vitæ tutela, quàm vt iudicis imperium lædat, vel contemnat, non debet contumax existimari, quia contumacia supponit delictum & dolum. Osvald. d. cap. 10. lit. D, nec in dolo est qui suo iure & priuilegio immunitatis vtetur, reg. nullus, 56. ff. de reg. iur. contemptus iudicis vt puniatur dolum requirit, Merlinus decis. 25. n. 2. & quælibet iusta causa excludit contemptum & contumaciam, vt ex Geminian. Calder. Parisio, Cartario, Deciano, Riminaldo, & aliis Giurba conf. crim. 32. n. 25. sed etsi ex iniusta causa, dum tamen allegetur, quis non obediat, tunc cessare contemptum, ex glossa in l. 1. §. fin. ff. si quis ius dicenti non obtemp. cum Iaf. Bossio, Honded. & pluribus probat idem Giurba conf. 34. n. 31. quanto magis cum iuste Ecclesiæ immunitatem pro corporis sui, & iuris tutela reus intenderet.

12 Nec turbabit in hoc casu dissonum videri reum, vt carceratum censi ad gratiam indulti, & velut non carceratum, ne in eum corporalis pœna infligi possit, sed ad Ecclesiam restituendum, quippe regula l. eum qui ades, ff. de vsuc. cum similibus, tunc locum non habet, quando respectu diuersæ qualitatis eadem res iudicatur, quia tunc rectè potest diuerso iure censi, Menoch. de præ-

sumpt. lib. 4. præf. 140. n. 8. arg. l. miles, §. pro parte, ff. de leg. 2. ex Decio, Simon. de Prætis, Rocho de Curte, Currio, Tiraq. Monter. à Cueva, Surdo, Maiolo, Hondedeo, & pluribus, vt solet D. Castillo 5. tom. controu. c. 97. n. 29. vsque 33. ita respectu priuilegij immunitatis non dicendus carceratus, qui de facto detinetur, vt non possit pati pœnam corporalem: at verò, quia de facto in carcere est, & illius squalore, ærumnis, & laboribus affligitur, pro carcerato censendus, & cum Princeps leuamen carceratorum indulto respiceret, quanto indignius ab Ecclesia extractus carcere detinetur, tanto magis indulgentia dignus existimandus, nec quidem ab indulto excludi oportet, quasi non sit iurisdictionis qui in carcere iudicis detinetur, & ab eo captus est, cum nihil magis arguat exercitium iurisdictionis, quàm carceratio. Giurba conf. crim. 96. n. 6. & vt caperetur reus in eum iurisdictionem exercere, & vt gaudeat indulto & iurisdictione alienum iudicate qui carcere detinetur, valde dissonum est, & hanc sententiam etsi multis ex prædictis fundamentis adductis in terminis tenuit Paponius lib. 24. tit. 17. Arresto 8. vbi agens de eo qui ex clericatu declinatoriam intendit de indulgentia ab ipso impetrata, adhuc in Curia cognosci, & cum indulgentia vera inuenitur, reus absoluitur; si verò indulgentia non vera & iusta inueniatur, tunc ab indulgentia depellitur, & ad iudicem Ecclesiasticum remittitur, & postea aptissimè nobis scribit: Idem dicendum de eo, qui se in libertatem loci vbi captus fuit, restitui petit, restituitur enim in prædictam libertatem, si de indulgentia depellitur, alias simpliciter absoluitur, & ita iudicatum fuit Arresto Parisiensi. Ita similiter quando reus ad Ecclesiam restitui petierit, si causa talis est, quæ indulto comprehendatur, reus absoluentus, & tot litis ambages amputandæ; sin verò non possit indultum locum habere, de causa immunitatis iudicandum est.

Cui consequens est alia decisio nostri Senatus in visitationibus quidem generalibus, quæ ad trium Paschatum ferias parandas fieri solent à Consilio supremo iustitiæ in Curia, & in Cancellaria à toto Senatorum consensu, vt apud nos visitatur, more mutuato ex iure communi, iuxta quod traditur in l. 3. C. de Episc. aud. ibi, Vbi primum dies Paschatis extiterit, nullum teneat carcer inclus. m. omnium vincula dissoluantur, iunctis quæ pro eius explicatione notarunt Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 303. n. 38. Bossius & Iul. Clar. quorum meminit Farin. de carcer. quest. 33. num. 77. quos omnes congerit de eadem consuetudine testatus, illam similiter in Regno Siciliæ obseruari, Mastril. de Magistr. lib. 3. cap. 4. num. 8. & 19. in visitatione igitur generali, quæ facta fuit die 30. Martij anno 1624. pro Paschæ resurrectionis feriis, & celebritate in hac Cancellaria Granatensi omnibus eius Senatoribus & Præside in Aula criminali congregatis, dubitatum fuit, an in carcere detenti, qui immunitate Ecclesiastica gaudere intenderant, possent à Senatu visitari, & quando inuenirentur sine culpa, à vinculis relaxari, nam cum isti intenderent effugere iudicium Senatus, & ad Ecclesiam vnde extracti redire, & non videantur subiacere Magistratum potestati. Stylus iudiciorum inueteratus in nostro Senatu inualuerat, ne in eorum causis amplius procederetur, acta & culpas visitatio nunquam reuideret.

Verumtamen semper ego censui inueteratum visitationum generalium ordinem, & stylum non satis iuri consonum, & eorum culpas debere à visitatione generali reuideri, vt si rei à crimine immunes inuenirentur, carcere possent liberari; quod etsi aliquibus ex Collegis reluctantibus, qui magis in consuetum iurarunt, quàm in iuris rationem, tamen à multo maiori parte Senatus, & doctiorum virorum sensu mea sententia probata fuit, & ea die, qui immunitatem Ecclesiæ intenderant, visitati fuerunt.

Cuius rei (quæ à nullo, quem viderim interpretatum discutitur) ea breuissima fundamenta percipe. Primò,

13
DE-
CI-
SIO.

14

15

15 mō, omnia *suprà* in hac disp. adducta expendi possunt, ne immunitatis Ecclesiasticæ ius potius fauori inductum debeat nocere, & quia in causis criminalibus, præsertim grauioribus, cum ne rei aufugiant, soleant ex diffamatione, aut leuioribus indiciis, qui creduntur delinquentes carcerari, ex Bossio, Blanco, Monticello, Bonacina Farinacius *de carceribus*, *quest. 28. n. 117.* aut sine indiciis quando fuga timetur, ex Brun. à Sole, Angel. Iul. Clar. Mont. idem Farin. *quest. 27. n. 124.* si quis de falso crimine diffamatus iudicis timens sæuitias, carceris ærumnas, aut inimicorum infidias, quamuis innocens, potius vellet ab Ecclesia tutamen & defensionem, quam suæ innocentiae confidere, ad Ecclesiam, ex qua extractus, redire intendat, non debet inde reus censeri, qui aliunde reus non fieret, vt aliàs propter timorem iudicis, vel inimicorum, is qui iniuste carcere detinetur, licet carcerem frerit, & aufugerit, non videatur crimen fateri, vt arg. *l. vt vim, de iust. & iure*, ex Anchar. Grammatico, Ioan. Bossio, Carter. Foller. Luca de Peña, Parid. de Puteo, & aliis Farin. *de carcer. q. 30. à n. 139. vsque 142.* Si igitur postea in progressu causæ & probationum criminis constaret illum, qui Ecclesiæ immunitatem intenderet, à culpa criminis vacare, iniquum valde esset visitationem, quæ ad leuandos carceratos & vinculis eximendos inducta, eum non posse relaxare, maximè cum non possit carceratus immunitati, quæ respicit ipsius Ecclesiæ ius, renunciare, vt *suprà num. 2.* adnotauimus.

15 Secundò, ius immunitatis Ecclesiasticæ non eximit reum à iurisdictione, vt in eius visitatione iudex procedere non possit, sed solum impedit ne tunc in ipsum supplicium corporis iudex infligat, *c. inter alia 6. de immun. Eccles.* ibi, *super hoc tamen, quod iniquè fecit, est alius legitime puniendus*, quasi solum corpus rei à supplicio eximat; non verò vt iudex in illum non possit iurisdictione exercere & punire, vltra quàm Ecclesiæ referentur membra, & vita delinquentis: vnde cum possit in reum iurisdictionem exercere, vt absolueret poterit, ita & in carceris visitatione, si inueniret innocentem, liberare, quemadmodum in eum iudicium procedere posse, ordo iudiciorum, & ratio suauis; cui adde quæ notauit Gambac. *de immun. Eccles. lib. 4. cap. 11. n. 4. & cap. 28. 29. & 33.* & quæ nos diximus *disp. 2. n. 52. & 53.* vt non impediatur iurisdictionem iudicis, qui ab eius supplicio reum subtrahit.

16 Tertio, quia nullum causæ principali ex visitatione præiudicium fit, quia si post visitationem adhuc detinetur carceratus, nec relaxatur, in eodem statu est, vt si postea iuberetur à iudice restitui ad Ecclesiam, possit ad eam redire; sin verò non satis iuridicè captum Senatores censuerint, & à carcere relaxauerint, tunc eo magis restitutioni ad Ecclesiam, & capti liberationi fauetur, vt à periculo condemnationis corporalis & vinculis soluatur, cum ille solum à carcere relaxandus, qui non est corporaliter puniendus, iuxta *l. Dinus, ff. de cust. reor. l. 1.* iuncta glossa *verb. fideiussoribus*, & ibi Barr. *cod. tit.* ex quo Bald. Angel. Conrad. Pract. Papiensi, & aliis Farinac. *de carcer. q. 33. n. 1.* si enim postea iudex innocentem captum inueniret, vel à carcere liberare tenetur, aut restituere Ecclesiæ, cur etiam visitatio carceris culpam carcerati non poterit, aut debet examinate, vt qui à crimine immunis, postea relaxandus, statim à carcere liberetur, vel à iudice sæculari ad Ecclesiam mittatur, & litis circuitus, & dilationes vitentur, *l. dominus testamento, ff. de cond. indeb.* quam expendunt Ias. Socin. Curt. iun. *n. 6. Purpur. n. 14. in l. cum seruus, §. seruū tuum imprudens, ff. de reb. cred. Afflict. decis. 61. in princ.* Boët. *decis. 183. n. 14.* Grammat. *decis. 103. n. 88.* Ozalc. *decis. 34. n. 9. & 10. & decis. 133. n. 1.* adductis Stracha, Romano, Magonio, & aliis D. Castillo *4. tom. controuerf. c. 61. n. 61.* vbi ex officio teneri iudicem circuitum vitare probat.

17 Quarto, cum visitatio carcerum, quæ à Senatoribus

fit, sed respiciat, an iuste carcerati detineantur, *l. 1. tit. 9. lib. 2. recop.* & leuamini reorum ea consulitur, ex *toto tit. 10. lib. 2. ordinat.* huius Cancellariæ Granatensis dissonum valde esset, & ab instituto visitationis alienum, si quæ iniuste captum inuenirent Senatores, non possent liberare, eo quod immunitatem Ecclesiasticam peteret, qua magis fauendus, quàm onerandus, præsertim quia ipse iudex, qui carcerauit, teneatur eum, quem de iure capere non poterat, relaxare, Barr. in terminis *in l. presentis, in princ. C. de his qui ad Ecclesiam confugerunt*, & quando quis capitur in loco, vbi capi non poterat, vt in Ecclesia, ex Baldo, Mastrillo, & aliis Farin. *de carcer. q. 27. n. 88. & 89. & in n. 90.* in nostra specie circa extractos ab Ecclesia ex Panorm. Lapo, Oldrado, & aliis tener.

18 Quintò, quoties reus ex delicti qualitate, vel quia in eo nocens non fuerit, immunitate Ecclesiæ debet gaudere, tenetur iudex sæcularis ad Ecclesiam remittere, ex notatis ab Azcuedo *in d. l. 3. n. 20. tit. 2. lib. 1. recop.* Barr. & Farin. *vbi prox.* cui addendi plures, quos refert Giurba *conf. crim. 50. n. 6.* plenè delictum probandum, vt quis Ecclesia priuaretur, quis vnquam inficiari valebit? Senatores, qui iudices superiores sunt in visitatione, vt reuideant, & reforment, quæ à Præfectis causarum criminalium facta, aut facienda disponant, non posse similibus carceratorum, qui pro immunitate litigant, causas & culpas reuidere, & iuxta qualitatem actorum à carcere relaxare, aut Ecclesiæ iubere restitui, præsertim cum ipse iudex inferior reum, quem ab Ecclesia extraxit, ex aliquorum sententia non possit in suo carcere detinere, sed in tutiori loco constituendus reus, ex Deciano, & nostris Roderico, & authore Curia Philippicæ, & aliis, probat Giurba *conf. crim. 20. n. 23.* cur quæso quem iudex in carcere suo detinere non potest, etiam nocentem, adhuc innocentem retinebit, & visitatione priuabit?

19 Nec inconuenit inueteratus iudiciorum ordo, quo nunquam isti carcerati visitatione comprehendi visitatum, & à communi stilo non esse recedendum, probant Afflictis *decis. 79. n. 4.* Ozalcus *decis. 22. n. 7.* Raudensis *decis. 6. n. 67.* Gratian. *decis. 237. n. 18.* arg. *l. fin. C. de iniur.* ex Cyno, Decio, Neuizano, Iosepho Cumiano Thesaurus *decis. 1. n. 9.* pluribus Paz *in praxi, in initio operis, per totum*, pluribus Salgado *de Reg. prot. 3. part. c. 9. n. 243.* quia vltra quam non debet attendi quod factum in Cancellaria, sed quod fieri debuit, *l. sed licet 12. ff. de offic. Præs. l. nemo, C. de sentent. & interlocut.* Crauetta *conf. 320. n. 5.* Tuschus *lit. F. concl. 24.* etiam à recepta, & communiter approbata sententia, stylo & consuetudine recedere debemus, quando ratio certa aliud suadet, Decius *conf. 258. n. 1. & conf. 367. num. 7.* ex Cortaf. *in commun. opin.* & aliis Farinac. *de carcer. q. 39. n. 10.* nec possent Magistratus contra ius stylum inducere, ex Alexandro, Deciano, Bertaz. Giurba *conf. crim. 39. num. 45.* maximè quia stylus pertinet ad ordinationem iudicij, non verò vt iudicium visitationis impediatur, debet allegari stylus, de quo sapius non curari, Salgado *p. 3. n. 251.* & ius partium non posse stylo tolli, Alex. *vol. 2. conf. 36. ad fin.* quem refert, & argum. *l. nemo iudex, C. de sentent.* sequitur Greg. Lopez *in l. 9. gloss. 9. ad fin. tit. 28. part. 3.* vbi non curandum de stylo qui offendit rationem. Cancer. *lib. 3. var. resol. cap. 3. de priuil. n. 35.* quibus adde Paz *in praxi, in princ. à not. 5. num. 29.* dum tradit leges fori & styli, quæ apud nos, tunc obseruandas esse si rationabiles existant, nec iuri contrariæ, ex quo sola consuetudo & stylus non valebit iuri carceratorum derogare, & visitationem impedire, ideo apud nos deinceps, & in carceratorum leuamen potius valeat ratio pietate, & iure fulcita, quàm stylus (vt aliàs solet aboleri) iam hodie totius Senatus decreto oblitteratus, nisi postea vt omne absurdum, iterum inualeat.

20 Vnde cum qui ab Ecclesia extractus, & ad eam redire petierit, in carcere sit detentus, & visitatio id respiciat, vt cognoscatur an iniuste detineatur, quocumque modo

modo sit in vinculis, siue de facto solum, vel de iure, poterit visitatio discutere eius capturam, & si iniquam censuerit, despiciere, & captum relaxare, & huc conducit quod supra notauimus num. 11. ad finem.

DISPUTATIO XXX.

De publicis agrorum populatoribus,
circa indultum.

- 1 Populati actione non persequitur propria iniuria.
- 2 Publici agrorum vastatores pœna arbitraria puniuntur.
- 3 Pœna à lege alicui applicata potest à Principe tolli, & à iudice commutari.
- 4 Mastrillus expenditur.
- 5 Princeps quando potest tollere ius tertij.
- 6.7.8 Mastrillus reiicitur, & pœnas pecuniarias dominis vassallorum à Rege concessas indulto remitti, nouè defenditur contra plures.
Princeps supremus, non domini vassallorum, offenditur eorum delicto, ibid.
Domini vassallorum non possunt imponere pœnam bonorum confiscationis, ibid.
- 9 Decisio Senatus vt non gauderent indulto publici agrorum vastatores.
- 10 Popularis actio fundatur damno communi, vel particulari.
Anthores qui de pascuorum damnis egerunt, ibid.
- 11 In pascuis sui territorij habet vniuersitas fundatam suam intentionem.
- 12 In pascuis communibus consideratur utilitas priuatorum ciuium.
- 13 Pascua publica competunt vt singulis incolis vniuersitatis, vt nec illa in eorum damnum possit in pascuis nocere.
- 14 Pascuorum pœna pertinent ad dominum fundi, in quo damnum datum.
Indultum in totum crimen extinguit, ibid.
- 15 Popularis actio post litem contestatam continet interesse priuatum.
l. 3. §. 1. l. populares 7. §. 1. ff. de popul. act. l. vt si cui 12. vers. quod si ex populari, de verb. signif. l. si quis pro eo 56. §. fin. de fideiuss. explicantur, ibid.
- 16 l. 1. de popul. action. exornatur.
- 17 Indultum impedit interesse commune populi.
Sesse pro hoc expenditur, ibid.
- 18 Arbores cadentes, vt fures, indulto gaudere non debent.
- 19 Princeps non detrahit iuri tertij.
- 20 Dominis vassallorum facta concessionis subiacent eis qua ad Regis dignitatem spectant.

Q V Æ S T I O.

An publici pascuorum populatores, & agrorum vastatores, quando pro priuati cuiusque damno non conueniuntur, sed actione populari, possint indulti gratia gaudere sine accusatoris desistentia & remissione.

populi tuetur, l. 1. ff. de popul. action. nec in hoc casu agenti aliqua pars præmij loco vt delatori applicatur; vnde si iste non potest indulgentiam impedire, nec qui agit populari actione inculgentiæ obstabit, ex rationibus ibi expensis.

Quibus addendum est in hac specie, cum nullus damnus suum petierit, semper iure nostro fieri condemnationem pecuniariam, quæ fisco & Regali Camera applicatur, aut aliæ arbitrariæ pecuniariæ iniunguntur pro admissi qualitate, qua omnis causa ad Principis indulgentiam spectat, ne possit ab aliquo impediri, quia verè non extat qui videatur proprii damni interesse & causam prosequi.

Iuuat quod in terminis, & circa delatores notauit Bertazol. conf. 163. vt licet Princeps nolit ex indulgentia remittere partis interesse, tamen rectè velit & possit remittere pœnam ex lege alicui applicatam, & commutari posse à iudice in pœnam corporalem, etiam in accusatoris, vel delatoris detrimentum, Menoch. lib. 2. de arbitr. casu 447. n. 17. ergo multò melius quando, vt in præsentis, nullum est detrimentum illius qui popularem actionem intendit, quia nec suam iniuriam, damnum, vel interesse persequitur, & condemnatio non in illius, sed in fisci utilitatem cedere oportet.

Facit etiam quod notauit Mastrillus de indulto, c. 22. num. 79. vbi in fortioribus terminis, quando non solum applicata fuit pars ex lege, vel sententia accusatori, sed iam bona acquisita, tunc an indulgentia quæ condemnato tribuit restitutionem, cum etiam eum ad bona restituat, distinguit iis verbis, quod aut ius fuit quesitum tertio immediatè, non in ultionem suæ iniuriæ, & hoc casu restitutio prodest, aut fuit quesitum in ultionem suæ iniuriæ, & per indulgentiam ius illud non videtur ademptum, quia iniuriæ non fuit sublata, & hanc distinctionem ponit Galiaula in d. §. & quid si tantum, num. 70. qua vera est, & indistinctè procedit, siue statutum deferat offensæ, aut eius heredibus partem bonorum, sub nomine quædam bonorum, vel sub titulo pœna pecuniaria, & idem Mastrill. eod. tract. de indulto, cap. 21. n. 21. idem tenuit ibi, limitatè tertio quando pœna veniret applicanda parti, non propter iniuriam sibi illatam, sed propter aliam causam; nam tunc indulgentia generalis ad ea bona & pœnas extenditur: & idem tenuit indistinctè d. cap. 21. num. 19. in pœnis pecuniariis, quando ad fiscum pertinent, Principem rectè posse concedere indulgentiam absque aliqua partis remissione, cuius authoris libuit locos transcribere, quia cum egerit circa indultum simile à Rege nostro concessum, eius opinioni magis standum est, & illius auctoritas alios plures potest superare, iuxta quod ex Fabio Turreto, Riminaldo, Menoch. & Ojeda notauit Ceuallos com. contra com. in præf. n. 59.

Suffragatur etiam quod notauit Ioseph. de Sesse de inhibition. cap. 1. §. 5. n. 63. posse Principem omnes causas remittere, in quibus pro interesse publico accusatores vindictam persequuntur, & cum in nostra specie eo prætextu quasi ex publica causa, qui egit populari actione, intenderit accusationem, & ideo rei qui publici agrorum populatores dicuntur, quasi pro iure publico in eos cuiusque permittatur actionem, vel accusationem instituere, meritò ad Principis indulgentiam pertinebit, & aded verum est, vt quamuis pœna pecuniaria quæ non pertinet ad sarcendum interesse partis læsæ, sed ex publica vindicta, Baroni, aut domino vassallorum ex Regis priuilegio concessa, tamen rectè possit indulgentia comprehendere, quamuis expressè contra tenuit Mastrillus de indulto, c. 21. n. 5. ibi, amplia primò prædictam conclusionem si pœna, vel bona venirent applicanda Baroni, & eius fisco, vt indulgentia non remittatur, cuius sententiæ refert Ancharanum, Afflict. Bossium, Ant. Salam, Surdum, Anton. Petram, Carol. de Tapia, Bertaz. Chopin. Rouitum, Baiardum, Decian. & alios quamplures, & ipse Mastrill. infra eod. tr. de indulto, c. 44. tenuerit cum dubitaretur in Sicilia

INDULTUM istis concedi oportere, suaderi videbatur ex omnibus quæ supra congeimus disp. 27. vt delator non possit impedire indultum, quasi non propriam iniuriam, sed publicam prosequatur, quæ Principis subiaceret potestati, vt possit indulgere: vnde multò minus qui egerit populari actione, debet indultum impedire; nam is etsi commune damnum vindicare, aut sarcire intendat, nihil proprium persequitur, sed ius commune

Sicilia, an indulto, de quo *ibi*, comprehenderentur vassalli dominorum, & ex literis Regis nostri Philippi II. Matrili expeditis die 25. Martij anno 1574. declaratum fuisset dominorum vassallos indulto comprehendi, ille *ad fin. d. cap. 14.* intelligit accipiendum præterquam in pœnis pecuniariis Baronibus applicandis, & iterum in vltimis verbis, *ibi, absque præiudicio pœnarum Baronibus pertinentium.*

6 Ego tamen concessiones factas à Principe iurisdictionis & pœnarum pecuniariarum Baronibus & dominis vassallorum existimo semper subiacere eis, quæ ad Principis potestatem & dignitatem spectant, nec ab his posse eximi, & ad Regis dignitatem videtur pertinere ob causas publicæ lætitiæ indulgentiam generalem delictorum, tam in pœnis corporalibus, quàm pecuniariis concedere, *l. abolitio, cum duab. seqq. l. si interueniente. ff. ad SC. Turpill. ex Cod. Theod. tit. de indulgentiis,* & aliis refert Giurba *cons. crim. 44. n. 44. & 45. & cons. 57. n. 19.* Catalan. *de abolit. 9. 3. n. 3.* addendus Cassiodor. *lib. 11. var. epist. 40.* & quæ *suprà* latè animaduertimus *disp. 25. per totam,* & iniquè ageretur cum dominorum vassallis, cum & isti ad omnia onera quæ cæteris in Regno indicuntur, sint obnoxij, si non admitterentur vt reliqui ad indultum, quod subditorum leuamen respicit; & quamuis Princeps non possit, aut nolit rescripto lædere ius alterius, tamen cum iusta causa, & publica, & per statutum, legem, vel edictum generale, vt est indultum, potest sine causa tollere ius tertij, Bart. *in l. Antiochensium, ff. de priuileg. Bald. in l. rescripto,* vbi communiter Doctores, *C. de precib. Imp. offer. Curtius senior cons. 20. col. 4. Roman. cons. 326. col. pen.* quod multo magis admittendum ex iustis causis, quibus indulta conceduntur, præsertim quia aut pœna pecuniaria fuisset sententiâ decisa, tunc quasi finita causa non pertinet ad indultum, ex traditis à Mastrillo *ad indultum, c. 22. per totum;* sin verò causa adhuc pendet, non videtur pœna deberi antequam condemnatio sequatur, vt probauimus *in cap. delatoribus, n. 10.* & non videntur domini vassallorum habere ius quæsitum, sed in spe quærendum, quod etiam sine causa Princeps tollere potest, Ruinus *vol. 1. cons. 7. & 9.* & etiam quæsitum dominium ex publica vtilitate, etiam priuato, à Principe tolli posse. Couar. *lib. 3. var. cap. 6. n. 6.* & arg. *l. item si verberatum, §. 1. ff. de rei vudic. l. venditor, §. si constat, ff. com. prad. ex Bart. & Belluga probauit Leo decis. Valent. 34. num. 34.* & aliis adductis Camillus de Curte *in diuersorio iuris feudalis, cap. potest quoque, numero vigesimosecundo, & vigesimotertio,* quia in terminis nostræ quæstionis tenet *num. 31. & 32.* indulto comprehendi vassallos dominorum, tam in pœnis corporalibus, quàm pecuniariis, nam cum variis indultis concessis à Carolo V. Philip. II. & Philip. III. quorum meminit ille *num. 27.* hæc quæstio disceptaretur, & per Sacrum Concilium Neapolitanum in collateralali Concilio fuisset facta distinctio, vt in pœnis pecuniariis indulto non excludantur vassalli Baronum, in pœnis autem corporalibus gaudeant indulto; sed quia aliqui ex Baronibus ex hoc decreto se grauauerunt, iterum causa tractata cum omnibus Tribunalibus, fuit iudicatum sub indulto comprehendi simpliciter omnes vassallos Baronum, nulla adhibita distinctione, an pœna pro delicto imponenda sit pecuniaria, vel corporalis, & declaratione indulti facta à D. Rege Philippo II. missa Cardinali Granuelæ confirmatum fuit, quod valde iuri consonum credo, quoties ex beneficio Principis iurisdictionis, & similes pœnæ Baronibus concessæ fuerunt, etsi aliquantulum dubitari posset, cum dato pretio Principi domini vassallorum iurisdictionem & prædictas pœnas obtinuerunt; & quamuis etiam hoc casu procedant rationes quas expendimus, tamen in eo procedere possent quæ contra Lanarius pro Baronibus tradit *cons. 52. num. 5.*

7 Et vltra Camillum de Curte, Mastrillum & alios, Larrea Decis. Granat. Pars I.

quos referunt; videtur nostra sententia firmari, nam cum indulgenti potestas solius Principis sit, Mastrillus *ad indultum, c. 2. per totum,* Catalanus *de abolit. 9. 3.* & notauimus *disp. 27. n. 15.* videtur quantumcunque pœnas vassallorum dominis Princeps concesserit, sibi semper indulgenti potestatem, & indulti effectus reseruare, arg. *cap. dudum, §. nos autem, de præbendis in 6.* iis verbis, *penes nos tamen nihilominus remansit maior,* vbi glossa & Geminianus, *Grammat. cons. 6. n. 13. & voto 28. n. 3. & 4.* ex Afflicto, & aliis Natta *cons. 487. n. 24. cum seqq.* dissonum enim esset vt circa Barones liberalitas Principis eum liberalem esse impediatur in criminum indulgentia, qua nihil magis Principes decet, semper enim id ius retinere videntur, ne indulgentia impediatur; & quemadmodum nulla etiam generali concessione possunt transferri regalia, vt arg. *cap. quoad translationem, de officio delegati,* notarunt glossa & Doctores *ibi, & in c. 1. quæ sint regalia,* ita similiter nec impediti.

Maximè, quia etsi criminum vassallorum pœnas pecuniarias Dominis Princeps concesserit, non tamen delicto vassalli videtur eius dominus offensus, sed ipse Princeps supremus, vnde pœna quæ respicit iniuriæ vltionem, *l. si familia, ff. de iurisdic. omn. iud. ibi, quia & hic contempta maiestas Prætoris vindicanda, l. 2. §. emancipatus, ff. de collat. honor. iis verbis, magis enim vindicta quàm pecunia habet prosecutionem, c. 1. §. pen. quæ fuit prima causa beneficij amittendi in feudis, ibi, vt hanc saltem habeat sue iniuriæ vltionem,* vnde ad Principem qui principaliter delicto læsus & offensus, pertinebit indulgentia aboleri vindictam, quæ eius iniuriæ ratione pœna pecuniaria compensatur, & magis sine dubio procedit, cum esset pœna confiscatio bonorum, quæ à nullo domino vassallorum potest imponi, sed Principis supremi propria & peculiaris est, iuxta quæ contra Thesaurum notauit Anton. Bagnafac. *in responso pro fisci procuratore, vers. apprimè,* quod extat culum *in fine additionum ad Decisiones Antonij Thesaur.* hæc enim pœna quam irrogare solius Principis est, meritò ab illo poterit aboleri, nec videtur rectè à domino in vassallis indulgentiam Regis impediri: igitur si quando pœna pecuniaria pertinet ad dominum vassalli, etiam per indultum videtur remissa, multò magis in casu popularis actionis, vbi nullo priuato petente suum interesse tota condemnatio dirigitur in fiscum, ideo poterit indulgentia locum habere.

Verumtamen etsi prædicta aliquos ex nostris Senatoribus satis vrgerent, vt aliquando indultum in hoc casu concedendum existimarent; tamen, me iudice, in accusatione quæ aduersus publicos agrorum populatores villæ Viteræ iam tempore indulti instituta erat, & rei sub fideiussionibus à carcere relaxati, contra decretum fuit in nostro Senatu, reos non posse indulti gratia gaudere.

Cuius decisionis ea vera ratio est, quia licet actio popularis, quæ contra eos qui agros depopulantur instituta, publicam videatur vindictam respicere, tamen fundatur in damno communi totius populi, aut ciuium priuatorum, in quorum agris damna facta fuerunt, *l. qui seruandarum 15. §. si glans, ff. de præscript. verb. l. Iulianus 9. §. glans ex arbore, ff. ad exhib. l. fin. C. ad l. Aquil. l. 1. & 2. de pascuis public. Paulus lib. 1. sent. tit. 15. in princ. vbi Cuiac. ex Plutarcho, Platone, Americo, Buschardo, Ioanne Sichardo, an canes pecudum nomine in damnis pascuorum comprehendantur, nam lege Pessulania tradit IC. Paulus de cane caueri, & circa pecudes est vetus lex Romanorum, de qua Balduin. *ad leg. Romuli, cap. 14. si in tuo alienum pecus pascatur, de pascu pecoris actio est, cap. si laferit, de iniuriis, glossa verb. animalib. in c. fin. eod. tit.* Canonistæ communiter in eis iuribus, Iason *in §. ex maleficiis, n. 93. de action. ex Platea, Luca de Peña, Chassanæo, Rebuffo, & aliis plura notat Auendaño de execut. mand. 1. p. c. 13. per totum, & de damno sarciendo ab eo, qui in alieno pasceretur, vltra Auendaño &**

Menoch. lib. 2. de arbitr. cent. 2. cas. 149. n. 21. & Couar. in reg. peccatum, 2. p. §. 8. n. 4. vers. 3. & ex Bald. Natta, Iacobo de Aretio, Aymone, Arnulfo Floriano, Alberico, Bossio, & aliis congerit multa Gratian. decis. 57. per totam, & quem ille non vidit, latè Camillus Borrellus de Magistratib. lib. 4. cap. 6. per totum, ex nostris Azeuedo in l. 6. & l. 12. tit. 7. lib. 7. recop. & quæ vt pascua montium conferuentur, Bobadilla lib. 2. politic. cap. 16. n. 168. vbi plures refert lit. K, & meliùs lib. 5. c. 10. n. 21.

11 Generaliter quidem damnum in pascuis datum ad omnes pertinere, & simul inde priuatorum mixtum interesse existimati probatur, quia pascua publica pertinent in commune ad vniuersitatem, in cuius territorio fuerint, & ad singulorum vtilitatem, vt pascua gregibus suis pascantur, l. in tantum, §. vniuersitatis, de rer. diuis. l. de sacra, §. intra maceriem, ff. de contrab. empt. l. 9. tit. 28. p. 5. l. 13. tit. 9. p. 8. & in eis habet vniuersitas fundatam intentionem, l. 3. & l. 14. tit. 7. lib. 7. recop. plura pro earum legum explicatione Rodericus Suarez alleg. 15. per totam, Couar. pract. cap. 37. n. 3. Auendaño 1. part. c. Pratorum, c. 4. n. 3. & 5. Chaldas de empt. & vendit. cap. 21. n. 6. Valascus de iure emph. quest. 8. n. 38. Hondedæus 5. part. vol. 2. conf. 34. n. 1. & seq. Franchis 2. part. decis. 31. Cavalcan. lib. 5. de delictis, vel quasi, decis. 1. n. 5. & non solum quoad pascua publica, sed etiam in fundis priuatorum quoad pascua habere fundatam suam intentionem vniuersitatem, etsi alij contra, pro vtraque parte plura congeffit Anton. Gabriel libro secundo comm. conclus. titul. de presumpt. concl. 9. sed ea ratione l. 13. tit. 7. lib. 7. recop. prohibetur ne in Regno hoc Granatensi quisquam possit fundum suum à pascuis publicis prohibere fructibus collectis, nec possit dehesam facere, quod dicimus acotar, & ordinatio vrbis Auilæ reuocatur, qua id permissum erat.

12 Vnde quodcumque pascua læserit, omnes in commune, & singulos vt priuatos lædere videtur, & ideo prohibere pascua, vel limitare, quod dicimus adehesar, o acotar, adeò restrictum est in iure, cum in pascuis omnium vtilitas censeatur. Couar. libro 1. var. cap. 17. num. 12. vers. rector, qui tenet non posse pascua publica rectè interdici, vel certis limitationibus claudi, Mexia ad l. Toleti, 9. part. fundam. 2. num. 65. & 66. Surdus vol. 1. conf. 65. n. 11. vt non possit fieri sine consensu omnium vicinorum qui ius possint habere ad pascua, cap. quod omnes, de reg. iur. in 6. & qui consenserit, solum sibi nocet, non verò hæredibus, aut successoribus, quasi solum pro vita consentientis consensus operetur, aut præiudicet, notant in terminis Afflictis in constitutione Regni Sicilia, rubric. 85. n. 8. lib. 1. Auendaño in cap. Pratorum, 1. p. cap. 12. n. 30. vers. tamen, adeoque ciuium vtilitas, & singulorum commodum in pascuis consideratur, vt domini non possint adehesar, sine consensu vassallorum. Couar. pract. cap. 37. n. 3. Sesse p. 1. decis. 74. n. 3. nec ipse Rex, nisi magna & publica causa interueniente, Isernia in tit. qua sint regalia, verbo portus, col. 2. n. 31. vers. nec dum dominus, & quamuis iure constituto quis haberet pascendi ius etiam constitutum seruitute, debet ea vti iuxta formam & consuetudinem ne aliis damnum faciat, arg. l. qui luminibus, ff. de seruit. vrb. & in l. an in totum, C. de adific. priuat. l. preses, l. si manifestè, C. de seruit. & aqua, Cæpolla de seruit. rusticor. cap. 4. n. 47. & cap. 9. n. 17. nec quidem ferendum, vt quod nec Regi ad libitum & sine causa licere videretur in pascuis damnum inferre, id quilibet admittat, & postea indulgentia liber & absolutus dimittatur; quid enim tam anxia sollicitudo, vt pascua conferuentur tot priuilegiis & pœnis quæ continentur capitulis, quæ diximus de la mesta, quorum integrum volumen apud nos extat, & l. 1. per totam, tit. 14. libro tertio, recop. si damnum pascuorum non oporteret attendi, vt indulto excipiantur, si quodcumque etiam leuissimum damnum priuato illatum indulto non comprehenditur, vt palam nostro indulto

exceptum fuit, vbi Rex præfatur se nolle iuri partium præiudicium inferre, vt sapiùs retulimus, & notarunt relati à Mastrillo ad indultum, cap. 11. n. 2. & 45. nec operatur sine partis remissione, arg. l. fin. C. de abolition. Ceuallus resol. crim. 58. & 157. Cabedo 1. part. decis. 75. Nouatius ad Pragmatic. Neapol. collect. 1. n. 13. Catalan. de abolitionibus, cap. 22. per totum, vbi multa congerit; ideo non credendum velle Principem indulgentia irrogare iniuriam illis qui in suis agris læsionem passi fuerunt.

Tum etiam & singulorum, in quorum agris damna data, particulare ius & interesse consideratur, nam quamuis incolæ & vicini fruuntur pascuis, & eorum non censeatur, sed municipij, aut ciuitatis, Crauetta conf. 154. n. 1. Borellus conf. 9. n. 15. Surdus conf. 65. n. 7. possunt tamen incolæ agere pro damnis pascuorum, quorum vsum fructum habent, & ciuitas pro dominio, quemadmodum proprietarius & fructuarius quilibet separatim potest iudicium intendere pro iure suo, vt ex Borgnino, Caualcano & Michaële Crasso, Anton. Gomezio, Pinnello, Ioanne Garcia, refert D. Castillo de usufruct. c. 20. n. 8. & 9. cui adde textum, quem illi non viderunt, elegantem & subtilem, in l. si pariter 9. ff. de liberal. causa, & quæ pro eius explicatu supra notauimus, & adeo ius competere pro pascuis singulis vniuersitatis, dicendum, vt nec ipsa vniuersitas possit aliquid facere, per quod ius pascendi competens particularibus deterius fiat, arg. l. quod pars 5. l. si manifestè 7. l. alius 8. C. de seruit. & aqua, facit text. in l. sed & si quid 19. §. sed nec seruitutem, cum l. seq. l. locum 21. §. sed interdum, ff. de usufruct. l. si eo loco 9. ff. si seruit. vind. & tenuerunt Baldus & Iason, Gironda, Gailius, Dominus Castellus, Feder. Martinus, quos refert & sequitur Gratian. tom. 4. discept. for. cap. 654. n. 4. & ne possit nocere seorsus in pascuis, arg. l. Sabinus, ff. com. diuid. l. parietem, de seruit. vrb. prad. Socin. in l. serui electione, §. 1. de leg. 1. Roderic. Suarez alleg. 15. n. 10. Cæpolla de seruit. rust. c. 91. de seruit. iuris pascend. num. 59. Auendaño de exequend. mand. 1. part. c. 4. n. 22. & c. 12. & 13. per totum, Couar. pract. c. 37. n. 6. & 7. Sesse 1. part. decis. 74. n. 20. & 47. nec domini territorij possunt auferre vicinis vsum pascuorum, Ioan. Fab. in rub. de leg. Fusia Canin. toll. quia competunt vt singulis, vt animaduertimus ex Auendaño, Couar. & Afflicto, quibus adde Ripam responsio 93. n. 17. Surd. conf. 65. n. 17. Sesse 2. p. decis. 167. n. 97. Auendaño de censib. c. 68. n. 14. & ius pascendi in agris communibus competit cuicumque incolæ, nec solum presentibus, sed futuris, ex Castrensi, Decio, Siluano, Tiraq. Couar. Oldrado, Menoch. Mieres tenuit Sesse decis. 74. n. 27. Auendaño de censib. c. 68. n. 23. & ideo prædecessorum non vltus non potest sequentibus successoribus nocere, vt ius amittant priuilegij pascuorum, Surdus conf. 419. n. 28. ita multò minus vt crimen videatur aboleri tacendo, vt amittatur ius eligendi pro damnis.

Idque maximè procedit, si attendamus ex damnis, quæ in pascuis fiunt, ius acquiri domino fundi, in quo damnum datum, & pœnæ, quæ ordinationibus vrbium, vel legibus statuuntur, dominis applicantur, arg. l. 1. C. de pascuis publicis, lib. 11. vbi Ioan. Platea, & probatur l. 12. tit. 7. lib. 7. recop. vbi Azeuedo, Auendaño de exequendis mand. 1. p. c. 1. n. 12. & 13. & cap. 13. n. 6. ex eo quippe iniuria fit domino, cuius fundum contra eius voluntatem aliquis ingrederetur, l. Diuus, ff. de seru. rust. prad. l. iniuriam, §. vlt. ff. de iniur. Couar. in reg. peccatum, 2. part. §. 8. n. 5. multoque magis lædere videtur, si eius fundum depascatur, & vastet, etsi indulgentia abolitum factum censeatur, eo quod non peteret qui specialiter damnum passus, sed populari actione ageretur, euenire, vt postea nullo modo qui læsus damnum sarcire posset, quia indultum, vt nebula, soluit delictum, & culpa mortua & extincta deinde suscitari non possit, quia velut gladius ponitur ad radicem delicti,

vt in totum recidat, ne amplius valeat pullulate, pluribus probauimus *disp. 26. num. 2. 3. & 4.* adde multos ex *Giurba conf. crimin. 57. num. 15. & 16.* ab ipso enim momento, quo Princeps concedit indultum, crimen soluit, extinguit & euacuat, euacua autem reddita culpa, & omnino causa extincta, velut absolutus qui indultatus, amplius aduersus eum agi non posse, ex Decio, *Couarr. Grammat. Iulio Claro, & Deciano Mastrillus ad indultum, capite 7. num. 10. & capite 23. per totum;* nec enim congruum esset, vt agens populari actione ita priuatorum iura in iudicium deducat, vt ex indulgentia euanescent, & qui ageret populari, si condemnatus esset, non valeat iuri priuatorum obesse iudicio, & tamen indulti ratione, velut causa euanescente, & nulla reddita, in totum crimen excludat, quia popularem actionem intenderat.

15 Rursus cum indulgentia nunquam excludatur, si quid contingat interesse eius, qui egerit, vt isto indulto excipitur, & pluries animaduertimus, ille qui intendit popularem actionem ex se, videtur ius habere, vt eius actio, vel accusatio indultum impediatur: tum si cum damnis aliorum suum priuatum in iudicium proponat, tum etiam quamuis ius diuersorum in iudicium deduxerit, aliquo modo interesse actoris considerari valet, cum is cuius interest in proponenda populari actione praeferatur, *l. 3. §. 1. Digestis de popul. action.* & quamuis ante litem contestatam, qui popularem actionem intendit, creditor dici non possit, post litem contestationem creditor existimabitur, & locupletior fieri, *l. vt si cui 12. vers. quod si ex populari, Digestis de verb. sign. & iuxta id accipiendum est quod traditur in l. si quis pro eo 56. §. fin. Digest. de fideiuss.* vt in populari actione fideiussor accipi non possit, locum habeat ante litem contestatam; nam post eam recte fideiussor intercedet pro iure, quod actor in iudicium deducit, & similiter intellige *l. populares 7. §. primo, Digestis de populari action.* vt locupletior non sit antequam actor litem contestetur, vt post glossam *ibi* notauit Gothofred. & communiter interpretes sequuntur, & tunc ad haereditatem transire actionem popularem, *D. Lara de vita hom. cap. 8. num. 51.*

16 Sed & sufficit ius commune populi, quod actio popularis tueatur, *l. 1. Digestis de popul. action.* iuncta gloss. *verbo suum, Bart. in presenti, Angel. in rubr. Instit. de public. iudic.* Iulius Clar. *libro quinto recept. sentent. §. 1. n. 3. Paz in prax. 1. tom. 5. part. cap. 3. n. 42. Ceuallos 1. tom. comm. quest. 216. Farin. in praxi crimin. libro primo, quest. 12. Decian. libro quinto, cap. 12. ex n. 16. & lib. 7. cap. 38. ex n. 7.* quibus adde *Donell. lib. 15. comm. cap. 24. D. Pichard. in §. 1. n. 39. Instit. de obligat. qua ex quasi delict. nascunt.* & ultra praedictos qui possunt agere actione populari, *Leo decis. Valent. 78. D. Lara in compend. vita homin. d. cap. 8. a n. 50. cum seq. Roder. Suarez alleg. 26. n. 1.* & in hac populari actione, qua aduersus agrorum vastatores intenditur accusatio, quasi respiciat ad damna sarcienda, & pecuniariam condemnationem, etsi nascatur ex delicto, tamen praxis huius Cancellariae admisit, vt tam in Aula Iudicum criminalium, quam in aulis civilibus Auditorum intendi possit, velut continens civilem condemnationem, vt ius suum populus tueatur, sufficit equidem hoc ius commune populi, vt indultum impediatur, nam si Princeps praecauet in concessione indulti, ne ex illo cuiusque priuati iuri detrahatur, quanto magis cauebit vt vniversi populi damnum excipiantur, Princeps enim solum indulget vindictam delicti, quae ad ipsum pertinet; cum vero ad eum non spectet dimittere damna publica pascuorum, sed eis, quorum interest, non videtur istud Principis abolitione contineri.

17 Et facit singulare exemplum, quod notauit Sesse *de inhibitionibus, cap. 1. §. 5. n. 119.* vbi circa indultum concessum a Rege, quo gratia facta omnium criminum

Larrea Decis. Granat. Pars I.

seditionum, duo plebei accusati fuerunt ratione cuiusdam homicidij in seditionibus factis, & cum intendere indulto gaudere, quia non erat accusatio instituta ab aliquo, qui ius propter occisum haberet, sed a Procuratore Vniuersitatis, cuius civis erat occisus, & quasi Vniuersitatis commune interesse in amissione civis deberet indultum impedi, ab aliquibus gratia & criminum abolitio excluderetur, & circa hoc Rex consultus per literas suas respondit, se solum voluisse remittere interesse publicum, non autem interesse ciuitatis, & ideo rei fuerunt laqueo suspensi. Si igitur ex damno communi, quod solum ex protectione ciuium in ciuitate consideratur, indulgentia excludatur, cum id non adeo videatur pertinere ad ius speciale ciuitatis, quanto magis cum damna pascuorum, quae laedunt bona Vniuersitatis, in commune, & specialiter detrahi utilitati singulorum ciuium, quando id sarciri, & reum puniendum populari actione intenditur, non debet indultari: vnde facile excluditur, quod opponi posset ex text. *in l. fin. C. de abolitionibus, ibi, nisi forte ille qui passus est, suum consensum ad petendam abolitionem accommodauerit,* quasi debeat esse qui damnum passus, vt abolitio impediatur, quod in populari actione videtur non interuenire, quippe ille qui agit, non deducit ius suum; nam facile responde, vltima quam loquitur in abolitione, quae non extinguit delictum, & cessant quae supra notauimus, & maxime differt ab indulgentia, *Mastrill. de indulto, cap. 1. num. 10.* sufficit in hoc casu damnum commune, quod per eum qui agit, populari actione repraesentatur, vt animaduertimus.

Denique qui arbores excidunt, & sylvas depopulantur (commune crimen, quo ferè omnes isti publici vastatores peccarunt) alia peculiari ratione ab indulti gratia debent excludi, quippe eo excipiuntur, qui quomodolibet furtum commiserint, quo includuntur montium ligna cadentes; nam puniuntur vt latrones, *l. 2. iuncto tit. ff. arb. furt. casar. & iure nostro, l. fin. tit. 15. part. 7.* iis verbis, *que le sea fecha la enmienda como de furto, e accusar a aquel que lo hizo a ladron.* Vbi probat *Gregor. Lopez gloss. 9. & 10.* ac perinde ex natura delicti etiam si ius populi non consideretur, non poterunt indulto gaudere, & recte reos istos non esse indultandos, a nostro Senatu ex praedictis decisum fuit.

Quibus ita notatis, quae contra obiecta leuiter dilui poterunt, & illa quae *num. 1. 2. & 3.* posse a Principe indulti remitti poenam, quam nullus pro priuato damno petierit, & solum causam publicam respiciat, quod videtur comprehendi actione populari, etiam si offenso poena applicetur, si non est sua priuata iniuria immediate, sed ex publica causa mediate acquiratur, facile respondebis ex omnibus quae proximè notauimus, hoc casu non publicam causam solum considerari, quae pertineat ad Principis indulgentiam, sed ius populi in communi & singulorum ciuium, cui nunquam detrahere voluit Princeps, vt in nostro, & omnibus indulti rescriptis exprimit, vltima quam iuri congruit, vt supra satis probauimus.

Nec quod *numero tertio. 4. & 5.* notauimus circa poenas pecuniarum Baronibus pro criminibus vassallorum a Rege donatas rescripto indultari, aliquid officiet; nam satis ibi probatum est, ac velut insita qualitate donari, & cum nomine Regis obtineant, debent subiacerere eis quae ad Regalem dignitatem spectant, vt est indulgere crimina, quando causa publica, & utilitas suasit, vltima quam Regis rescripto declaratum fuit, quod secus in nostra specie, & longè dissimilis ratio interesse vniuersitatis & singulorum, vt pascuorum damna resarciantur, indultum non admittendum suadet, vt Senatus decreuit.